

Anna Veijola

**Länsi-Berliinin opiskelijaradikalismi Die Zeit-lehden kuvaamana
vuosina 1965-1969**

**Yleisen historian
pro gradu –tutkielma
Jyväskylän yliopistossa
Syksy 2001**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos HISTORIA
Tekijä VEIJOLA, ANNA	
Työn nimi LÄNSI-BERLIININ OPISKELIJARADIKALISMI DIE ZEIT –LEHDEN KUVAAAMANA VUOSINA 1965-1969	
Oppiaine YLEINEN HISTORIA	Työn laji PRO GRADU
Aika SYKSY 2001	Sivumäärä 93 + 4
Tiivistelmä - Abstract <p>1960-luvun jälkipuolisko oli opiskelijaradikalismien aikaa. Tämän opiskelijaradikalismien ensimmäisenä keskuksena on pidetty Länsi-Berliiniä, jossa toimiva Freie Universität toimi liikehdinnän ruutitynnyrinä. Länsi-Saksassa ja etenkin Länsi-Berliinissä opiskelijaradikalismi kehittyi varsin väkivaltaiseen suuntaan. Tiedotusvälineiden ja erityisesti lehdistön roolia opiskelijaradikalismien kehittymiseen Länsi-Saksassa on analysoitu paljon. Erityistä huomiota on kiinnitetty oikeistolaisen Springer-kustantamon lehtien kirjoituksiin opiskelijaradikalismista. Liberaalin lehdistön suhtautumista tähän ilmiöön on sen sijaan tutkittu vähemmän.</p> <p>Tässä työssä tarkastelen länsisaksalaisen liberaalin viikkolehden Die Zeitin kirjoituksia Länsi-Berliinin opiskelijaliikkeestä vuosina 1965-1969. Työtä varten olen analysoinut tarkemmin 79 kirjoitusta, joissa käsitellään opiskelijaradikalismia. Tämän työn tarkoituksena on tarkastella sitä, miten Die Zeit –lehti kirjoitti Länsi-Berliinin opiskelijaliikehdinnästä sekä sitä, miksi lehti kirjoitti siten kuin kirjoitti. Tutkimuksessa nostetaan esille neljä teemaa, joiden kautta asiaa tarkastellaan.</p> <p>Die Zeit –lehden tyyli kirjoittaa opiskelijaradikalismista oli asiallista ja analyttistä. Kuvattaessaan opiskelijaradikalismien ilmenemistä lehti nosti esille myös Länsi-Berliinin julkisen keskustelun tilan. Erityisesti konfliktitilanteita kuvattaessa Die Zeit –lehden kirjoituksissa tuotiin esille se, kuinka eräänä syynä opiskelijaradikalismien synnylle ja kehittymiselle oli Springer-konsernin lehtien ylivalta Länsi-Berliinin julkisessa tilassa. Opiskelijaradikalismi toimi siis eräänä teemana, jonka kautta Die Zeit –lehti kävi ristiretkään Springer-konsernia vastaan.</p>	
Asiasanat OPISKELIJARADIKALISMI, OPISKELIJALIIKE, DIE ZEIT, LÄNSI-SAKSA	
Säilytyspaikka JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON HISTORIAN LAITOS	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuskysymys ja lähteet	1
1.2. Die Zeit –lehti ja Länsi-Saksan lehdistön tilanne	8
2. LÄNSI-SAKSA 1960-LUVULLA – SUKUPOLVIEN RISTIRIIDAT	14
2.1. Suuren koalition synty	14
2.2. Berliini – kapitalismin saareke	17
2.3. Juokse toveri, vanha maailma on takanasi!	20
3. LÄNSI-SAKSAN KOULUTUSKATASTROFI	25
3.1. Jähmettynyt koululaitos	25
3.2. Ruutitynnyri nimeltään Freie Universität	35
4. KESÄKUUN TOISEN PÄIVÄN SHOKKI	43
4.1. Shaahin vastainen mielenosoitus	43
4.2. Patukat esiin, raivatkaa!	46
4.3. Berliinin julkisuus ja kesäkuun toisen päivän mielenosoitus	49
5. RUDI DUTSCHKE	56
5.1. Kapinallisesta ideologiaksi	56
5.2. Porvariston kauhu	58
5.3. Dutschke ja julkisuus	62
6. VÄKIVALTA JA JULKISUUS	69
6.1. Poliisi, opiskelijat ja väkivalta	69
6.2. Brutaaliutta ja stereotyyppioita	74
7. KONSERVATISMIA VASTAAN	81
LYHENNELUETTELO	86
LÄHDELUETTELO	87
LIITE: Länsi-Saksan opiskelijaliikkeen kronologiaa 1960-luvulla	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuskysymys ja lähteet

1960-luvulla kapinoivat nuoret kaikkialla. Niin idässä kuin lännessä opiskelijat osoittivat mieltään, valtasivat opinahjojaan ja ottivat yhteen poliisin kanssa. Siinä missä kukkaiskansa kokoontui Woodstockissa rakennettiin Tšekkoslovakiassa ”ihmiskasvoista demokratiaa” ja Kiinaa taas kuohutti kulttuurivallankumous. 1960-luvun loppupuoli oli etenkin vasemmistoradikalismien aikaa ja monissa maissa tämä vasemmistoradikalismi keskittyi opiskelijoiden ympärille. Tämän opiskelijakapinan ensimmäisenä keskuksena Euroopassa on pidetty Länsi-Berliiniä, jossa sijaitseva Freie Universität toimi varsinaisena opiskelijaradikalismien ruutitynnyrinä.¹

Länsi-Saksan 1960-luvun opiskelijaradikalismi on ilmiönä ollut niin rajua, että vielä tänä päivänäkin, yli 30-vuotta myöhemmin, vaaditaan entisiä sosialisteja ja opiskelijaradikaaleja tilintekoon. Vuoden 1968 perinnön puiminen on saanut jo niin suuret mittasuhteet, että Saksassa puhutaan ”menneisyydenhallinnan kolmannesta osasta”. Menneisyydenhallinta on saksalaisen raskas käsite, jolla tarkoitetaan kansakunnan synkkien vaiheiden jälkiselvittelyä. Tämän menneisyydenhallinnan kaksi ensimmäistä vaihetta ovat olleet kolmas valtakunta sekä DDR-menneisyys. Mielenkiintoista tässä saksalaisessa menneisyydenhallinnassa on se, että 1960-luvun tiedotusvälineiden rintamalinjat näyttävät nyt vuonna 2001 heränneen osittain henkiin. Springer-lehtitalon lippulaivojen Die Weltin ja Bildin väitetään olevan erityisen innokkaita ”punavihreiden” jahtaajia. Vasemmistoliberaaleissa lehdissä on taas puhuttu jopa

¹ Ks. esim. Tarvainen 1993, 83.

saksalaisesta mccarthyismista viittauksena 1950-luvun Yhdysvaltojen kommunistijahtiin.²

Tutkimuksessani tarkastelen sitä, miten länsisaksalainen liberaali viikkolehti Die Zeit –lehti kirjoitti Länsi-Berliinin opiskelijaliikehdinnästä vuosina 1965-1969 ja sitä, miksi lehti kirjoitti siten kuin kirjoitti. Erityisesti tarkastelen sitä, miten Die Zeit –lehti käsittelee opiskelijaradikaaleja, heidän toimintaansa ja heidän toimintansa syitä ja tarkoituksia. Tämän lisäksi kuvaan tässä työssä sitä, miten Die Zeit –lehti suhteutti kirjoittelunsa muiden, etenkin Länsi-Berliinissä ilmestyneiden Springer-konsernin lehtien kirjoitteluun.³

Die Zeit –lehti kirjoitti varsin paljon kaikesta opiskelijoihin ja heidän radikalisoitumiseensa liittyvistä teemoista. Kaiken kaikkiaan vuosien 1965-1969 aikana lehdessä julkaistiin yli 150 kirjoitusta opiskelijaliikehdinnästä. Osa näistä kirjoituksista keskittyi tiettyihin konfliktitilanteisiin, kuten Benno Ohnesorgin surmaan tai Rudi Dutschken murhayritykseen. Suuri osa kirjoituksista kuvasi opiskelijoiden liikehdintää kuitenkin yleisemmin, luonnehtien esimerkiksi käytyä keskustelua korkeakoulujen autoritaarisuudesta, opiskelijaradikalismista ja väkivallan suhteesta tai radikaalivasemmiston ideologiasta. Tässä tutkimuksessa olenkin nostanut esille neljä teemaa, jotka kohosivat tärkeälle sijalle Länsi-Saksan opiskelijaliikehdinnän yhteydessä. Nämä teemat ovat:

1. Keskustelu korkeakoulujen autoritaarisuudesta. Tämä keskustelu alkoi Länsi-Saksassa laajemmin vuoden 1965 aikana, kun Berliinin Freie Universitätin rehtori kielsi opiskelijoita kutsumasta kirjailija Erich Kuby⁴ paneelikeskusteluun yliopistolle.

² Aittokoski 2001, C1.

³ Länsi-Berliinin lehdistöstä Springer-konsernilla oli hallussaan kaksi kolmasosaa. Länsi-Berliinissä ilmestyneitä lehtiä olivat mm. BZ (Bulevard Zeitung), Berliner Morgenpost, Bild Zeitung ja Welt. Näistä BZ oli bulevardilehti, jonka levikki oli arkisin noin 340 000, Berliner Morgenpost oli Berliinin suurin kotiin tilattava lehti. Berliner Morgenpostin levikki oli vuonna 1967 arkisin 220 000 ja viikonloppuisin 370 000. Bild Zeitungin Berliinin numeron levikki oli 140 000. Welt lehdellä oli vuonna 1967 vain 30 000 tilaajaa, mutta lehteä myytiin yleisesti kioskeissa eri puolilla Länsi-Berliiniä. Krumholz 1968, 78-79, 121, 151, 508, 736.

⁴ Erich Kuby oli kirjailija ja lehtimies, joka arvosteli vuonna 1958 Freie Universitätin vapautta. Ks. esim. Stenbäck 1968, 45. Tässä työssä käsitelen tarkemmin tätä tapausta sivulla 36.

2. Persian shaahin vierailu Länsi-Berliiniin 2.6.1967 ja siihen liittyneet tapahtumat. Persian shaahin vierailu ja tämän yhteydessä Benno Ohnesorgin kuolema on tapaus, joka nostatti valtavan aallon niin lehtikirjoittelua kuin myös opiskelijoiden uusia mielenosoituksia. Kesäkuun toisen päivän tapahtumat toimivat myös omalta osaltaan opiskelijaradikalismien popularisoijina ja toivat räikeästi esiin Länsi-Saksan julkisen keskustelun tilan.

3. Rudi Dutschken henkilökuva. Länsisaksalainen opiskelijaradikalismi personoitui julkisuudessa pitkälti Rudi Dutschkeen. Hän oli kiistämättä Länsi-Saksan radikaalin opiskelijaliikkeen keulahahmo. Täten Die Zeit -lehden näkemys hänestä ja hänen toiminnastaan on tietenkin jo sinällään mielenkiintoista. Samalla Die Zeit -lehden luoma kuva Dutschkesta antaa myös laajempaa kuvaa siitä, miten lehti yleensäkin suhtautui opiskelijaradikalismiin ja opiskelijaradikaalien ajamiin teemoihin.

4. Väkivallan ja opiskelijaradikalismien suhde. Länsi-Saksan opiskelijaradikalismien yhteydessä esiintyneet mielenosoitukset olivat usein varsin väkivaltaisia. Tämä teema luo pitkittäislinjaa koko ajanjakson kuvaukseen Die Zeit -lehdessä.

Näistä teemoista kaksi, korkeakoulujen autoritaarisuudesta käyty keskustelu sekä väkivallan ja opiskelijaradikalismien suhde tuovat esille 1960-luvun loppupuolen opiskelijaliikkeen pitkittäislinjaa. Rudi Dutschken henkilökuvaan ja Persian shaahin vierailuun Länsi-Berliiniin sisältyy taas kaksi Länsi-Berliiniin opiskelijaradikalismien ehkä suurinta konfliktitilannetta, Benno Ohnesorgin surma sekä Rudi Dutschken murhayritys. Kaikkiaan lukemistani yli 150:sta Die Zeit -lehden kirjoituksesta opiskelijaradikalismista 79 kirjoitusta käsitteli näitä teemoja. Näistä tarkemmin analysoimistani kirjoituksista 32 käsitteli keskustelua korkeakoulujen autoritaarisuudesta ja 22 kirjoituksessa valotettiin opiskelijaradikalismien ja väkivallan välistä suhdetta. Rudi Dutschken henkilökuva tarkasteltiin Die Zeit -lehden 17 kirjoituksessa. Konfliktitilanteesta, kesäkuun toisesta päivästä ja tällöin tapahtuneesta Benno

Ohnesorgin surmasta, Die Zeit –lehdessä oli 8 kirjoitusta. Loput noin 70 Die Zeit-lehden kirjoitusta opiskelijaradikalismista olen rajannut työn ulkopuolelle joko siitä syystä, etteivät ne käsitelleet Länsi-Berliinin tilannetta, tai ne eivät suoranaisesti liittyneet rajaamiini neljään yllämainittuun teemoihin, vaan käsittelivät ennemminkin opiskelijaradikalismin teoreettista pohjaa tai esimerkiksi ulkoparlamentaarisien opposition (Außerparlamentarische Opposition, APO) toimintaa.

Median suhtautumista Saksan opiskelijaradikalismiin on tutkittu varsin paljon. Etenkin sitä on tutkittu, miten niin sanotun Springer-konsernin⁵ lehdet ovat kirjoittaneet opiskelijaradikaaleista sekä on analysoitu Springer-konsernin lehtien kirjoitusten ja opiskelijaradikalismiin liittyvän väkivallan välistä suhdetta. Muiden kuin Springer-konsernin sanoma- ja aikakauslehtien kirjoituksiin on sitä vastoin kiinnitetty huomiota huomattavasti vähemmän. Tässä työssä keskityn tutkimaan Die Zeit -lehden varsinaisia kirjoituksia, käytännössä siis pääkirjoituksia, uutisia, reportaaseja ja artikkeleja. Näistä eri kirjoitustyypeistä uutiset ovat neutraaleja informaation tarjoajia, jotka eivät ota kantaa tapahtumiin. Koska Die Zeit –lehti on viikkolehti, on uutisten määrä siinä melko vähäinen. Sen sijaan lehden kirjoitukset painottuvat reportaaseihin ja artikkeleihin, jotka molemmat toimivat usein uutista laajentavina kirjoitustyypeinä. Toisin kuin uutisissa, artikkeleissa ja reportaaseissa tulee usein kirjoittajan henkilökohtaiset havainnot, tuntemukset ja näkökulmat esille. Olen rajannut työn ulkopuolelle yleisönosastokirjoitukset. Tämän rajauksen olen tehnyt siksi, että vaikka yleisönosastokirjoitukset antavatkin aiheeseen monipuolisia näkemyksiä eri ihmisiltä, eivät ne kuitenkaan suoraan vastaa lehden toimituksen luomaa linjaa.

⁵ Lehtikustantamo Axel-Springer-Verlagin valvonnassa oli vuonna 1967 paitsi valtaosa Länsi-Berliinin lehdistä, myös yli 40 prosenttia koko liittotasavallan sanomalehtien levikistä. Springer-konsernin lehtiä olivat mm. Bild Zeitung, Die Welt, Berliner Morgenpost ja Welt am Sonntag. Springer-konsernin lehdet olivat konservatiivisia lehtiä, joissa mm. opiskelijaradikalismista kirjoitettiin varsin brutaaleinkin sanankääntein. Jo 1960-luvulla käytiin varsin laajaa keskustelua eri sanoma- ja aikakauslehdissä Springer-konsernin vaikutuksesta. Mm. Der Spiegelin kustantajan, Rudolf Augsteinin mukaan Springer-konserni ei ollut vahingollinen ainoastaan määrällisen keskittymisen vuoksi vaan ennen kaikkea sen julkaisemien lehtien toimituspolitiikan vuoksi. Augsteinin mukaan Axel Springer oli maalleen haitallinen nimenomaan siksi, että hän halusi vedota ihmisten primitiivisiin emootioihin. Vuonna 1968 kirjailija Heinz Kulas julkaisi Springer-sanakirjankin, johon oli koottu mm. siihen mennessä Springer-konsernin lehdissä olleita ilmaisuja, joilla oli viitattu opiskelijoihin. Näiden ilmauksien joukossa oli mm. ilmaukset *Rote Nazis*, *Rote SA*, *Volksfeinde*, *Terroristen* ja *Schweine*. Ks. Suominen 1997, 81-84.

Olen valinnut tähän työhön vuodet 1965-1969 koska liittotasavallan opiskelijaradikalismia voidaan katsoa varsinaisesti alkaneen ja voimistuneen vuoden 1965 aikana. Useat tutkijat, muun muassa Jürgen Habermas, Henrik Kaare Nielsen ja Gerd Langguth ovat sijoittaneet länsisaksalaisen opiskelijaradikalismia alun keväeseen 1965, jolloin Berliinin Freie Universitätissa opiskelijoita estettiin pitämästä keskustelutilaisuutta kirjailija Erich Kubyn kanssa.⁶ Tällöin myös monissa muissa Länsi-Saksan yliopistoissa osoitettiin mieltä yliopistojen vapauden puolesta.⁷ Vuonna 1967 sai kesäkuun toisena päivänä shaahin vastaisessa mielenosoituksessa surmansa opiskelija Benno Ohnesorg. Tämän jälkeen opiskelijaliike levisi voimakkaasti Länsi-Berliinistä muuallekin liittotasavaltaan. Benno Ohnesorgin surman jälkeen opiskelijaliike myös muutti muotoaan, sillä sen jälkeen poliisien ja mielenosoittajien väliset kohtaamiset muuttuivat aiempaa paljon väkivaltaisemmiksi. Vuosi 1967 aloitti siis opiskelijaliikkeen väkivaltaisemman jakson, joka jatkui aina vuoteen 1969 asti. Annette Winter-Tarvaisen mukaan opiskelijoiden poliittinen protestiliike hajosi pian vuoden 1968 jälkeen. Radikaaleista jäi jäljelle toisaalta muutamien kymmenien henkilöiden yltiöradikaaleja ryhmittymiä, joista tunnetuimpana voidaan pitää RAF:ää (Rote Armee Fraktion)⁸ ja toisaalta taas osa entisistä opiskelijaradikaaleista jatkoi taisteluaan muun muassa vihreän liikkeen ja naisliikkeen riveissä.⁹

Metodologisesti tämä tutkielma on ennen kaikkea tekstin tulkintaa. Tekstin tulkinnalle voitaisiin myös antaa nimeksi historialliskvalitatiivinen työskentelytapa. Tässä työssä otan esille paitsi itse tekstin, myös sen, millaisia

⁶ Suominen 1997, 68.

⁷ Allerbeck 1971, 15.

⁸ RAF:n (Rote Armee Fraktion) on katsottu syntyneen 14.5.1970, jolloin Andreas Baader vapautettiin väkivaltaisesti vankilasta, jossa hän oli istunut Frankfurtin tavaratalojen tuhopolton vuoksi. Toukokuusta 1970 lähtien RAF opittiin tuntemaan häikäilemättömänä kaupunkisissiryhmänä. RAF:n operatiiviset johtajat olivat Andreas Baader ja Gudrun Ennslin. Ryhmään kuuluivat myös mm. Ulrike Meinhof ja Jan-Carl Raspe. RAF kävi kaupunkisissisotaansa lokakuuhun 1977 asti. Lokakuussa 1977 RAF osallistui Mogadishuun päättyneeseen Lufthansan lentokoneen kaappaukseen. Kaapattuun koneeseen tehtiin lentokentällä rynnäkkö, jonka yhteydessä surmattiin kolme kaappaajaa. Seuraavana aamuna löytyivät Baader, Raspe ja Ennslin kuolleina vankilasta. RAF:n taisteluiden loppusaldo oli 47 kuollutta, joista 17 oli kaupunkisissejä. Aust 1986; Suominen 1997, 147.

⁹ Winter-Tarvainen 1997, 149. Winter-Tarvainen tuo esille sen, että 1970-luvun uudet vaihtoehtoliikkeet eivät vastanneet kokonaisuudessaan vuoden 1968 vallankumouksellisia käsityksiä, koska uudet vaihtoehtoliikkeet eivät seuranneet vasemmistoideologian jälkiä. Siitä huolimatta 1970-luvun uudet vaihtoehtoliikkeet rakentuivat ennen kaikkea vuoden 1968 kokeilujen pohjalta.

asioita se mahdollisesti välitti rivien välistä lukijalleen. Die Zeit –lehden uutisointia ei voi ymmärtää tietämättä lehden paikkaa oman aikansa yhteiskunnassa. Die Zeit –lehti suuntasi liberaalina viikkolehdenä tekstinsä tietyille lukijakunnalle. Tästä syystä teksteistä on oikeastaan löydettävissä kaksi eri tasoa. Uutisoinnin tarkoituksena oli tietysti antaa tietoa lukijalleen, siis välittää tietoa opiskelijaliikhehdinnästä ja siihen vaikuttaneista syistä. Toisaalta tekstejä voidaan lukea myös nykypäivästä käsin. Tällöin mukaan tulee laajemmin se, mitä tekstit kertovat Länsi-Saksan opiskelijaliikhehdinnästä, Die Zeit –lehdestä, lehden toimittajista, lukijoista ja Länsi-Saksan julkisuusfoorumista. John Fiske mukaan jokainen viestintäteko on yhdeltä osaltaan kutsuhuuto. Jokaisen viestintäteon tarkoituksena on puhutella jotakuta.¹⁰ Myös Die Zeit –lehden jokainen viestintäteko on omalta osaltaan kutsuhuuto. Se oli kutsuhuuto oman aikansa lukijakunnalle. Die Zeit –lehden artikkelit kutsuivat ihmisiä lukemaan lehteä ja ostamaan sitä.

Tässä työssä käytän 1960-luvun länsisaksalaisten opiskelijoiden liikhehdinnästä sekä termiä opiskelijaliike (Studentenbewegung) että opiskelijaradikalismi (Studentenradikalismus). Matti Hyvärinen on tutkinut opiskelijaradikalismia yhteiskunnallisena liikkeenä ja hänen mukaansa yhteiskunnallinen liike on olemassa, kun sen sanotaan olevan olemassa, kun sen väitetään olevan ja kun sen uskotaan olevan olemassa. Liikkeen erottaa yhdistyksestä se, että sillä ei ole pöytäkirjoja eikä jäsenrekisteriä. Toisin kuin yhdistystä, liikettä ei myöskään voi vallata. Käsitteen liike mukana on aina myös tietty epävarmuuden ja arvaamattomuuden elementti. Hyvärisen mukaan liike kohdistuu myös tavalla tai toisella vakiintunutta järjestystä vastaan. Liikkeet esiintyvät harvoin yksinään, selkeärajaisina tai erillisinä. Liike määrittää itsensä myös aina ajallisesti. Sillä on jokin menneisyys, josta on tultu ja tulevaisuus jota kohden ollaan menossa.¹¹ Länsi-Saksan opiskelijaliikkeellä tämä tulevaisuus oli demokraattinen yhteiskunta ja yliopisto. Eri ihmisillä oli luultavasti varsin erilainen kuva siitä, mikä tämä demokraattinen yhteiskunta olisi ja miten se saavutettaisiin.

¹⁰ Fiske 2000, 229-230.

¹¹ Hyvärinen 1994, 32-35.

Termi radikalismi on arkikielessä usein yhdistetty väkivaltaan, huliganismiin ja jopa terroriin. Etenkin kesän 1967 jälkeen Länsi-Saksan opiskelijaliikehdintä muuttui radikaalimpaan suuntaan – jopa radikaali sanan arkikielistä merkitystä käyttäen. Kuitenkin sanan radikalismi vanha metaforinen tarkoite kriittisenä ja kaiken kyseenalaistavana asenteena on omiaan mahdollistamaan sanan radikaali käytön. Ja toisaalta monet opiskelijaliikkeen ihmisistä ajatuksineen ja tekoineen olivat radikaaleja, katsotaan sanaa sitten miltä tahansa kannalta. 1960-luvun opiskelijaliikehdinnästä on käytetty varsin monia eri termejä eri kuvauksissa ja tutkimuksissa. Yhtä ainutta selkeää käsitettä tälle ilmiölle tuskin löytyy. Kuitenkin käsitteet liike tai liikehdintä ja radikalismi kuvaavat ilmiötä varsin selkeästi.

Opiskelijaliikehdinnästä ja 1960-luvun opiskelijaradikalismista on tehty varsin paljon tutkimusta niin sosiologian, psykologian sekä jonkin verran myös historian alalla. Tässä työssä olen käyttänyt tutkimuskirjallisuutena lähinnä historian ja sosiologian tutkimuksia. Opiskelijaradikalismi herätti aikoinaan suurta kiinnostuneisuutta tutkijoiden keskuudessa. Erilaisia tutkimuksia ja pamfletteja ylioppilasradikalismista ja sen syistä onkin julkaistu lukuisia. Tähän työhön olen pyrkinyt valitsemaan kuitenkin mahdollisimman paljon uudempaa tutkimusta. Lähdekirjallisuuteni joukossa on silti myös 1960- ja 1970-luvuilla julkaistuja tutkimuksia. 1960-luvulla julkaistuista aikalaisteoksista tärkeimmiksi tämän työn kannalta nousivat Die Zeit –lehden Berliinin kirjeenvaihtajan, Kai Hermannin, kirjoittama Die Revolte der Studenten sekä Friedrich Magerin ja Ulrich Spinnarken kirja Was Wollen die Studenten?

1970-luvulla opiskelijaradikalismista kirjoitettiin varsin monia teoksia, jotka kuvasivat 1960-luvun tapahtumia käsikirjamaisen kronologisesti. Toisaalta tuolloin myös monet 1960-luvun radikaalit kirjoittivat itse näkemyksiään siitä, mitä 1960-luvun lopulla oikeastaan tapahtui. Tällaisista teoksista esimerkeiksi voisi nostaa Gerhard Baußin käsikirjan Die Studentenbewegung der sechziger Jahre in der Bundesrepublik und Westberlin sekä Peter Moslerin, 1960-luvun opiskelija-aktivistin, Was wir wollten, was wir wurden. Näiden teosten ohella tärkeäksi nousee Tapani Suomisen väitöskirjansa pohjalta kirjoittama teos Ehkä teloitamme jonkun. Tässä teoksessa Suominen pohtii erityisesti median vaikutusta opiskelijaradikalismiin. Hyvin olennainen teos työni kannalta on myös Norbert

Eliasin *Studien über die Deutschen*, jossa Elias analysoi fyysisen väkivallan valtiomonopolia Länsi-Saksassa.

1.2. Die Zeit –lehti ja Länsi-Saksan lehdistön tilanne

Saksan liittotasavalta kuuluu monipuoluejärjestelmän ja siten liberaalisen lehdistöjärjestelmän piiriin. Kuitenkin sen perinteet moni-ilmeisen ja kriittistä tehtävää vapaasti hoitavan lehdistön alalla ovat lyhyet. Autoritaariset järjestelmät ovat useaan otteeseen katkaisseet lehdistön normaalin kehityksen. Otto von Bismarck oli pannut saksalaiset lehdet tiukkaan kuriin 1860-luvun lehtisäädöksillä ja ohjaili niitä myöhemmin oikeusjutuun, poikkeuslain ja lahjuksin. Vielä vaikeampi aika koitti lehdistölle Adolf Hitlerin noustua valtaan tammikuussa 1933.¹² Toisen maailmansodan jälkeen Länsi-Saksassa oli lehdistön aloitettava toimintansa tavallaan puhtaalta pöydältä. Sodan jälkeen on Länsi-Saksassa koettu kansainvälisesti harvinaisen pitkälle edennyt sanomalehdistön keskittyminen, mikä johtuu ennen muuta suurkustantaja Axel Cäsar Springerin kaupallisesta menestyksestä.¹³ Keskittymisen lisäksi Länsi-Saksassa esiintyi runsaasti lehtikuolemia 1960-luvulla. Vuosi 1968 ristittiinkin lehdistön ”hätätilavuodeksi”.¹⁴

1960-luvun Länsi-Saksan lehdistöä hallitsi pitkälti siis Axel Springerin konserni. Springerin lehdillä oli laajan levikkinsä vuoksi mahdollisuus vaikuttaa asenteisiin ja poliittisiin mielipiteisiin. Tämä voidaan tulkita – ja 1960-luvulla tulkittiinkin – vallan väärinkäytöksi, erityisesti koska Springer –kustantamon lehtien tapa tuoda tapahtumat julkisuuteen oli usein varsin yksiulotteinen. 1960-luvun Länsi-Saksassa tämä aiheutti voimakasta vihamielisyyttä Axel Springeriä ja hänen lehtiään kohtaan. Tällaisena vihamielisyyden purkauksena voidaan pitää esimerkiksi sitä, että vuonna 1968 joukko ylioppilaita hyökkäsi Springerin

¹² Torvinen 1982, 165.

¹³ Hemanus 1992, 53.

¹⁴ Pürer & Raabe 1994, 124-128; Torvinen 1982, 177.

lehtitaloa vastaan Berliinissä rikkoen rakennusta ja polttaen autoja.¹⁵ Springerin ylivaltalla Länsi-Berliinin lehdistöstä oli 1960-luvulla kuitenkin ehdoton. Lehtikustantamo Axel-Springer-Verlagin valvonnassa oli vuonna 1967 valtaosa Länsi-Berliinin lehdistöstä ja yli 40 prosenttia koko liittotasavallan sanomalehtien levikistä.¹⁶

Euroopassa oli 1960-luvulla useita viikkolehtiä, jotka kuuluivat kansainvälisesti arvostettuihin lehtiin kuten Englannin Observer, Ranskan L'Express ja Saksan liittotasavallan Die Zeit.¹⁷ Die Zeit -lehti on ulkomailla tunnetuin saksalainen viikkolehti.¹⁸ Lehden ensimmäinen numero ilmestyi brittiläisellä vyöhykkeellä helmikuussa 1946, jolloin aina vuoteen 1991 asti Die Zeit -lehden kustantajana toiminut Gerd Bucorius yhdessä kolmen muun kanssa sai lisenssin lehteä varten.¹⁹ Die Zeit -lehden kategorisointi johonkin tiettyyn luokkaan on vaikeaa. Lähinnä lehti voitaisiin kuitenkin luokitella porvarillis-liberaaliksi lehdeksi.²⁰

Liberaalina lehtenä Die Zeitia voidaan pitää oikeastaan kahdestakin eri syystä. Ensinnäkin Die Zeit -lehden riippumattomuus oli havaittavissa brittiläisen miehityksen jälkeen myös Adenauerin valtakaudella. Toiseksikin lehti ryhtyi jo pian harjoittamaan liennytyspolitiikkaa ja yhteisymmärrystä itäblokin maiden kanssa. Etenkin 1960-luvulla keskustelut poliittisista ja yhteiskunnallisista muutoksista saattoi lehden sitoutuneelle ja uudistusmyönteiselle polulle.²¹ Die Zeit -lehti toimikin eräänlaisena keskustelufoorumina erilaisille mielipiteille. Lehden levikki kasvoi 1960-luvulla huomattavasti. Vuonna 1960 sitä tilattiin 78 674 kappaletta, mutta vuoteen 1965 tultaessa jo 210 359 kappaletta.²² Die Zeit -lehden levikki kasvoi tästäkin eteenpäin ja vuonna 1973 lehteä tilattiin 330 200 kappaletta.²³ 1960-luku oli siis Die Zeit -lehden osalta tilaajamäärän nopean kasvun aikaa.

¹⁵ Torvinen 1982, 171-172.

¹⁶ Suominen 1997, 81.

¹⁷ Torvinen 1982, 57-58.

¹⁸ Zoll & Hennig 1970, 193.

¹⁹ Dahrendorf 2000, 294.

²⁰ Zoll & Hennig 1970, 193.

²¹ Pürer & Rabe 1996, 183; Bark & Gress 1989, 68.

²² Zoll & Hennig 1970, 193.

²³ Hellack 1974, 16.

Die Zeit –lehti oli viikkosanomalehti (Wochenzeitung), joka ilmestyi 1960-luvulla 52 kertaa vuodessa. Gerd Bucerus oli vuonna 1946 määritellyt Die Zeit -lehden olevan politiikan, talouden, kaupan ja kulttuurin viikkosanomalehti.²⁴ Myös 1960-luvulla lehti ilmestyi tämän saman määritelmän alla. Ulkonäöllisesti lehti muistutti sanomalehteä. Keskimäärin yhdessä lehdessä oli noin 50-60 sivua. Nämä sivut jakaantuivat yleensä siten, että lehden alussa oli politiikkaosio (Politik), tämän jälkeen tuli Feuillition²⁵-osio ja tätä seurasivat taloussivut (Wirtschaft). Näiden osioiden lisäksi kaikissa Die Zeit –lehdissä oli sivut lukijakirjeitä varten. Lehden monissa numeroissa oli varattu tilaa myös muun muassa poliittisten kirjojen esittelylle sekä urheilua ja matkustamista koskeville artikkeleille. Lehden lopussa oli myös sivut ”modernia elämää” (Modernes Leben). Näillä sivuilla kerrottiin ajankohtaisista asioista, kuten muodista, rakentamisesta, uusista elokuvista tai esiteltiin uusia moderniin elämään kuuluvia esineitä tai ideologioita. Die Zeit –lehdessä oli kirjoitusten lisäksi myös varsin paljon mainoksia.

Ralf Zoll ja Eike Hennig ovat tutkineet Die Zeit –lehden vuosikertoja 1963-1964. Tuolloin Die Zeit –lehden tapa kirjoittaa painottui asialliseen tyyliin. Kaikista jutuista 94,2 % oli kirjoitettu asialliseen sävyyn ja vain 0,6 % kaikista kirjoituksista oli tunteellis-pateettisen sävyisiä. Lehden tyyliä kuvaa myös se, että sama tutkimus toteaa Die Zeit –lehden tavan kommentoida tapahtumia olevan pääosin analyttistä. Analyttisesti kommentoivia jutuista oli 88,2 % kun taas asioita vain toteavia oli lehden artikkeleista vain 1,3 %.²⁶ Myös opiskelijaradikalismia kuvaavat kirjoitukset olivat Die Zeit –lehdessä kirjoitettu yleensä varsin asialliseen sävyyn. Tunteellis-pateettista sävyä löytyi lähinnä joistain silminnäkijäkuvauksista, joiden kirjoittajina olivat siis muut kuin lehden varsinaiset journalistit.²⁷

²⁴ Dahrendorf 2000, 69.

²⁵ Sananmukaisesti tämä olisi kirjallisuusosio. Die Zeit –lehdessä esiteltiin tässä osiossa kirjojen lisäksi varsin paljon ajankohtaisia asioita.

²⁶ Zoll & Hennig 1970, 196.

²⁷ Esimerkkinä tällaisesta osittain tunteellis-pateettisesta silminnäkijäkuvauksesta voidaan mainita Benno Ohnesorgin surmaan liittyvän Jürgen Zimmerin kuvauksen, joka julkaistiin Die Zeit –lehdessä 9.6.1967.

Die Zeit –lehden tyyli kuvaa omalta osaltaan sitä, millaiselle yleisölle lehti oli suunnattu. Die Zeit –lehti ei houkuttanut lukijakuntaansa sensaatiojutuilla, vaan lehti kirjoitti pääasiassa asiallisia ja analyttisiä artikkeleita. Sensaatiouutisten sijaan Die Zeit –lehti kirjoitti asioista varsin monipuolisin sävyin ja pystyi ehkä tällä tavoin laajentamaan lukijakuntaansa. Tämä monipuolinen katsontakanta asioihin näkyy myös siinä, että koko Die Zeit –lehti koostuu oikeastaan kolmesta eri osiosta: politiikasta, taloudesta ja kirjallisuusosasta. Pürerin ja Raaben mukaan nämä kaikki osat suuntautuivat poliittisesti eri tavoin. Kirjallisuusosa oli suuntautunut enemmän vasemmiston suuntaan, taloudenosio oli kirjoitettu ”kunnan konservatiiveille” ja politiikkaosio oli pyritty tuottamaan varsin neutraalisti.²⁸ Die Zeit –lehti ei siis pyrkinyt edustamaan mitään tiettyä poliittista suuntausta, vaan sen piirissä käytiin eri asioista varsin erilaista ja erisävyistä kirjoittelua.

Die Zeit –lehden kustantajana toimi vuodesta 1946 aina vuoteen 1991 asti Gerd Bucerius. Hän liittyi vuonna 1946 CDU:hun (Christlich-Demokratische Union) ja toimi vuosina 1949-1962 Saksan liittopäivillä. Die Zeit –lehden lisäksi Gerd Bucerius toimi vuodesta 1951 lähtien myös Stern –lehden kustantajana. Vaikka Bucerius itse kuului CDU:hun oli Die Zeitin linjana puoluepoliittinen sitoutumattomuus.²⁹ Sen lisäksi, että Bucerius toimi Die Zeit –lehden kustantajana hän itse kirjoitti myös 1960-luvun loppupuolella välillä lehteen artikkeleja, jotka tosin koskivat lähinnä lehteen liittyviä uudistuksia.³⁰

Lukuisat vasemmistolaiset intellektuellit kirjoittivat 1960-luvulla Die Zeit –lehteen. Tunnetuimpia heistä olivat Jürgen Habermas ja Günther Grass. Tämän lisäksi lehdelle oli tyypillistä se, että lehteen kirjoittivat monet asiantuntijat. Opiskelijaradikalismien yhteydessä tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että lehden artikkelien kirjoittajina olivat usein korkeakoulujen professorit ja oppilaat. Länsi-Berliinin opiskelijaradikalismia tutkittaessa ei voi sivuuttaa Die Zeit –lehden Berliinin kirjeenvaihtajan roolia. Vuodesta 1966 lähtien Berliinin kirjeenvaihtajana toimi Kai Hermann. Tämä vuonna 1938 syntynyt

²⁸ Pürer & Raabe 1996, 184.

²⁹ Dahrendorf 2000, 294-295.

³⁰ Ks. esim. Die Zeit 24.1.1969, 1.

germanistiikkaa, historiaa ja sosiologiaa opiskellut journalisti oli toiminut vuodesta 1963 lähtien Die Zeit –lehden toimituksessa. Hän oli siinä määrin kiinnostunut opiskelijaradikalismista, että kirjoitti vuonna 1967 kirjan ”Die Revolte der Studenten”. Tämä kirja julkaistiin Die Zeit –lehden kirjasarjassa (Die Zeit Bücher).³¹ Kai Hermannin kirjoitukset Die Zeit –lehdessä muodostivat varsin merkittävän pohjan Länsi-Berliinin opiskelijaliikkeen kuvauksessa ja täten olivat tärkeässä osassa koko Die Zeit –lehden luomalle kuvalle.

Die Zeit –lehdessä kirjoitettiin vuosien 1965-1969 välisenä aikana kaikkiaan hieman yli 150 kirjoitusta opiskelijaradikalismista. Määrällisesti eniten kirjoituksia oli vuoden 1968 aikana, jolloin niitä oli kaikkiaan yli 50. Vuoden 1965 aikana, jolloin opiskelijaliikettä varsinaisesti alkoi Länsi-Saksassa, Die Zeit –lehdessä oli 13 kirjoitusta tästä temasta. Tällöin lehdessä kirjoitettiin korkeakoulujen autoritaarisuudesta yleisesti, mutta erityisesti niin sanottu tapaus Kuby nosti Länsi-Berliinin Freie Universitätin otsikoihin. Seuraavana vuonna yliopistojen autoritaarisuus ja Länsi-Saksan koulutuskatastrofi olivat edelleen lehden uutisissa vankasti mukana. Näiden teemojen lisäksi lehdessä pääkirjoituksessa marssitettiin muun muassa esiin opiskelijaliikkeen johtaja, Rudi Dutschke. Vuosi 1966 lisäsi myös kirjoitusten määrää ja tämän vuoden kuluessa Die Zeit –lehdessä oli yli 20 tekstiä opiskelijaliikhehdinnästä.

Vuoden 1967 aikana Die Zeit –lehdessä julkaistiin yli 30 artikkelia, reportaasia tai uutista opiskelijaradikalismista. Lehdessä nostettiin esiin edellisvuotisten teemojen lisäksi mielenosoitusten väkivaltaisuus ja eri lehtien näkemykset tapahtumista. Kesäkuun toisen päivän tapahtumat ja Benno Ohnesorgin surma saivat yksittäisinä tapahtumina vuoden 1967 aikana kaikkein eniten palstatilaa lehden sivuilta. Kesä- ja elokuun 1967 aikana Benno Ohnesorgin surmaa käsiteltiin kahdeksassa kirjoituksessa. Näiden kuukausien aikana kirjoitettiin lehdessä myös useita muita kirjoituksia, joissa tuotiin esille opiskelijaliikhehdinnän taustoja ja syitä. Näiden kolmen kuukauden aikana opiskelijaliikhehdintä oli siis varsin voimakkaasti esillä lehden sivuilla. Die Zeit –lehden Berliinin

³¹ Hermann 1968, takakansi. Kai Hermann julkaisi myös vuonna 1978 kirjan Laskeutukaa Mogadischuun! yhdessä Peter Kochin kanssa. Tässä kirjassa kuvataan Länsi-Saksan 1970-luvun terrorismin erästä merkittävintä episodina lentokoneen kaappauksesta aina terroristien kuolemaan saakka.

kirjeenvaihtajan, Kai Hermannin rooli opiskelijaliikeshdinnan uutisoijana oli merkittävä erityisesti vuoden 1967 aikana. Die Zeit -lehden noin 30:sta kirjoituksesta 10 oli hänen kirjoittamiaan.

Vuoden 1968 aikana Die Zeit -lehden kirjoitusten sisältö laajeni kuvaamaan yhä enemmän vasemmistoradikalismmin teoreettista pohjaa sekä toi esille ulkoparlamentaarisien opposition (APO) toimintaa. Lehden tyyli kirjoittaa opiskelijaradikalismista muuttui vuoden 1968 aikana yhä enemmän ilmiön taustoja etsiväksi. Tämä linja jatkui vuoden 1969 aikana, jolloin vasemmistoradikalismista ja opiskelijaliikeshdinnasta julkaistiin lehdessä varsin laajoja analyyseja. Kaikkiaan vuoden 1969 aikana opiskelijaliikeshdinnasta julkaistiin lehdessä lähes 40 kirjoitusta. Opiskelijaliikeshdinnasta kirjoitettiin Die Zeit -lehdessä 1960-luvun jälkipuoliskolla siis varsin paljon. Opiskelijaradikalismi nousi lehdessä useamman kerran myös lehden pääkirjoituksiin ja etusivun uutisiin. Julkaistiinpa lehdessä myös pilapiirroksia niin kunnianarvoisista professoreista kuin 1960-luvun ”nykynuoristakin”.

2. LÄNSI-SAKSA 1960-LUVULLA – SUKUPOLVIEN RISTIRIIDAT

2.1. Suuren koalition synty

Toisen maailmansodan jälkeisen kylmän sodan alettua kahtiajakautuneen Saksan molemmat puolet olivat oman sotilaallisen blokkinsa äärimmäisiä etuvartijoita. Saksat olivat Seppo Hentilän luonnehdinnan mukaan konfliktitilanteissa kuin tulenjohtajia, jotka samalla itse istuivat maalissa. Euroopan ulkopuoliset supervallat sanelivat, mitä niiden tuli kulloinkin tehdä. Saksat olivat kuin luokkansa mallioppilaita: niiltä odotettiin enemmän kuin muilta ja niiden tuli selvitä tehtävistään paremmin kuin muiden.³² Niin Itä-Saksa kuin Länsi-Saksakin olivat siis jatkuvan ulkopuolisen tarkkailun alla.

Sodan jälkeen liittotasavallassa vakiintui nopeasti kahden vahvan puolueen kristillisdemokraattien (Christlich-Demokratische Union, CDU) ja sosiaalidemokraattien (Sozialdemokratische Partei Deutschland, SPD) politiikka. Liberaaleilla (Freie Demokratische Partei, FDP) oli lähinnä vaa'ankieliasema näiden kahden suuren puolueen välissä. Vuonna 1963 kristillisdemokraattinen 14 vuotta liittotasavaltaa liittokanslerina hallinnut Konrad Adenauer jätti paikkansa. Adenauerin seuraajaksi tuli ”talousihmeen isänä” tunnettu Ludwig Erhard. Mutta aika ei ollut ajanut vain Adenauerin vaan myös hänen seuraajansakin ohi. Sodanjälkeinen sukupolvi korotti ääntään saksalaisessa yhteiskunnassa, eikä Ludwig Erhardilla enää ollut vastauksia sen haasteisiin. Hän luopui liittokanslerin paikasta kolmannen hallitusvuotensa jälkeen.³³

³² Hentilä 1993, 67.

³³ Question on German History [Teoksen kirjoittajasta ei tietoa] 1984, 411; Karjalainen 1993, 85, 94-98.

Länsi-Saksassa 1960-luvun puolivälissä talousihme oli menettämässä vauhtiaan. Valtion velkataakka kasvoi ja yli vuosikymmenen ajan ylijäämäinen maksutase osoitti vajetta. Nopeasti nousseet työkustannukset heikensivät Länsi-Saksan vientiteollisuuden kilpailukykyä. Erhardin liittohallitus vaikutti neuvottomalta. Vuoden 1966 alussa työtaistelun vaara kasvoi kaivos- ja metalliteollisuudessa.³⁴ Saman vuoden puolivälissä oli selvää, että Saksan talous oli ajautumassa kriisiin.³⁵ ”Talouden nousun vuosina Adenauer pystyi lauhduttamaan eturyhmät tukipalkkioilla, verolahjoilla ja hyvinvointivaltiolla”, Die Zeit kirjoitti, ”lasku siitä esitetään meille nyt, eikä kukaan halua sitä maksaa”.³⁶

Erhardin luovuttua paikastaan nousi keskusteluun seuraavan hallituksen mahdollinen pohja. Tässä keskustelussa kahden suurpuolueen koalitio tuli mahdolliseksi. Bonnin suuri koalitio vannoi virkavalansa 1.12.1966. Seuraavat kolme vuotta maata hallitsi kahden suuren puolueen, kristillisdemokraattien ja sosialidemokraattien, muodostama koalitio, jonka johtajana istui Kurt Georg Kiesinger.³⁷ Kiesingerin valinta liittokansleriksi oli kuin punainen vaate sodan jälkeen syntyneille nuorille. Kiesinger oli nimittäin ollut paitsi natsipuolueen jäsen, myös toiminut vastuunalaisella paikalla Goebbelsin propagandaministeriössä. Suureen koalition ulkoministerin ja varakanslerin paikan sai Willy Brandt, Berliinin ylipormestari ja SPD:n puheenjohtaja.³⁸ Suuri koalitio merkitsi lopullista välirikkoa SPD:n ja sen kriitikoiden välillä. SPD edusti 1.12.1966 lähtien monille radikaaleille pelkkää korruptoitunutta Adenauerin Saksan perijää. Nuoret kokivat, että maassa ei enää ollut oppositiota. Pelättiin, että parlamentaarisen keskustelun kuolemaa tulisi seuraamaan myös kaikkien kontrastien katoaminen hallituksen valvomasta radiosta ja televisiosta.³⁹

Opiskelijaradikalismia on selitetty nuorten tyytymättömyydellä poliittisen eliitin toimintaa kohtaan. Nuorten tyytymättömyys näkyi jo ennen suuren koalition syntyä, sillä vasemmistoradikaali nuoriso oli pettynyt perinteisiin vasemmistopuolueisiin. Pettymystä näitä perinteisiä vasemmistopuolueita kohtaan

³⁴ Karjalainen 1993, 160.

³⁵ Bark & Gress 1989, 49.

³⁶ Karjalainen 1993, 160.

³⁷ Hildebrand, 1984, 258-259; Karjalainen 1994, 98-99.

³⁸ Karjalainen 1993, 99.

³⁹ Suominen 1997, 66-67.

syvensi se, että Länsi-Saksassa ei SPD:n lisäksi ollut juurikaan muita vasemmistolaisia vaihtoehtoja. Kommunistinen puolue oli kielletty vuonna 1956 ja SPD sanoutui vuonna 1959 irti marxismista ja kiteytti uudeksi linjakseen ”Kilpailua niin pitkälle kuin mahdollista, suunnitelmataloutta sen verran kuin on välttämätöntä.”⁴⁰ Vasemmistolaisesti suuntautuneiden nuorten mahdollisuus toimia puolueiden alaisuudessa kaventui.

Puolueiden sisällä sietokynnys nuoria vasemmistolaisia kohtaan oli alhainen. Länsi-Saksassa SPD:n sietokynnys omia nuoriaan kohtaan oli niin alhainen, että jo vuonna 1960 puoluejohto päätti, että jäsenyys SDS:ssä (Sozialistische Deutsche Studentenbund) riitti erottamispäätökseksi SPD:stä.⁴¹ Vasemmistopuolueen tehdessä pesäeron omiin opiskelijajäseniinsä, nuoria vasemmistoradikaaleja ei pystytty myöhemmin myöskään kontrolloimaan puolueiden kautta. Lopullisesti radikaalilta nuorisolta meni usko perinteisiin vasemmistopuolueisiin joulukuussa 1966, suuren koalition syntyessä. Tässä poliittisessa tilanteessa monet vasemmistolaisista opiskelijoista katsoivat, että hallituksen vastainen kritiikki oli mahdollista enää ulkoparlamentaarisin keinoin, ulkoparlamentaarisen opposition, APO:n (Außerparlamentarische Opposition) avulla.⁴²

Alkujaan sosialidemokraattisen puolueen opiskelijajärjestö SDS, oli suurin yksittäinen järjestö, jonka kautta organisoitiin 1960-luvulla opiskelijaliikkeen toimintaa. SDS perustettiin vuonna 1946, jolloin SPD halusi liittää sosialistiopiskelijat kiinteästi itseensä. Kun 1960-luvun alussa puolue suuntasi politiikkansa enemmän oikealle ja opiskelijajärjestö vasemmalle, oli pesäero edessä.⁴³ SDS:llä ei 1960-luvulla ollut varsinaista johtajaa, vaan sen johdossa oli kollektiivi.⁴⁴ SDS:n näkyvimmäksi johtohahmoksi tuli 1960-luvun puolivälissä kuitenkin Rudi Dutschke, joka nousi keskeiseen asemaan SDS:n Länsi-Berliinin osastossa.⁴⁵ Vaikka SDS johti 1960-luvulla opiskelijaliikkeen toimintaa, jäseniä siihen kuului ainoastaan 2500–3000.⁴⁶ SDS toimi kuitenkin koko

⁴⁰ Karjalainen 1993, 91, 93-94.

⁴¹ Suominen 1997, 63-64.

⁴² Winter-Tarvainen 1997, 143; Questions on German History 1984, 414.

⁴³ Bark & Gress 1989, 48; Mehnert 1976, 92.

⁴⁴ Stenbäck 1968, 47.

⁴⁵ Suominen 1997, 89.

⁴⁶ Stenbäck 1968, 47.

opiskelijaliikkeen teoreettisena aivona.⁴⁷ Se oli järjestönä kaikkein näkyvin ja yleensä SDS oli myös kaiken toiminnan taustalla. On kuitenkin huomattava, että suurin osa opiskelijoista ei kuulunut mihinkään tiettyyn organisaatioon, vaan ainoastaan osallistui mielenosoituksiin.

Nuorten kokemus siitä, etteivät he pystyneet tuomaan ajatuksiaan esille perinteisten puolueiden kautta kärjistyi siis suuren koalition syntyyn. Vuonna 1968 suuri koalitio toi liittopäiville äänestettäväksi niin sanotut hätätilalait, joista oli käyty neuvotteluja jo vuosikymmenen ajan. Nämä lait antoivat sotatilan vallitessa viranomaisille mahdollisuuden loukata muutamia kansalaisten perusoikeuksia, kuten posti- ja puhelinsalaisuutta, elinkeinovapautta tai vapautta valita asuinpaikkansa. Monille kansalaisille nämä hätätilalait toivat mieleen demokratian asteittaisen rajoittamisen, joka oli alkanut Hitlerin tultua valtakunnankansleriksi vuonna 1933. Laajoista protesteista ja mielenosoituksista huolimatta liittopäivät hyväksyivät hätätilalait vuonna 1968 äänin 384-100.⁴⁸ Hätätilalait lisäsivät nuorten levottomuutta ja tunnetta siitä, ettei Länsi-Saksassa todellakaan enää pystyisi vaikuttamaan päätöksiin perinteisen opposition keinoin.

2.2. Berliini – kapitalismin saareke

Länsi-Berliini oli monella tapaa paradoksaalinen paikka. Se oli kasarmisosialismin keskellä oleva kapitalistisen yhteiskunnan kulutusjuhlan näyteikkuna, jonka nuoret kapinoivat niin sosialismia kuin kapitalistista kulutusjuhlaakin vastaan.⁴⁹ Länsi-Berliinin erityistilanne kuvastuu jo sen maantieteellisestä sijainnista. Lisäksi elokuussa 1961 rakennettu Berliinin muuri kärjisti omalta osaltaan kaupungin tilannetta ja lisäsi Länsi-Saksan puolella pelkoa ja vihaa kommunismia ja kommunisteja kohtaan. Jürgen Habermas on katsonut, että Länsi-Berliinille spesifejä tekijöitä oli kolme: anti-intellektuellin Springer-konsernin monopoliasema, poliisin sotilaallinen rooli sekä kaupungin

⁴⁷ Parjanen 1983, 37.

⁴⁸ Winter-Tarvainen 1997, 143-144.

⁴⁹ Tarvainen 1993, 83.

taloudellinen haavoittuvuus.⁵⁰ Lienee varsin selvää, että tällaisissa oloissa radikaali vähemmistö koettiin erityisen suurena uhkana. Springer-konserniin kuuluva Bild -lehti väläyttelikin Die Zeit -lehden mukaan jopa teesiä siitä, että kommunistit yrittävät Freie Universitatn kautta vallata myös Berliinin kaupungin vapaan puolen.⁵¹ Pelko kommunisteista eli ja Länsi-Berliinin tiedotusvälineet myös ruokkivat sitä.

Tapani Suominen mielestä Länsi-Berliinin paradoksaalisuutta 1960-luvulla kuvaa myös kaupungin sisäpoliittinen tilanne. Kaupungin johdossa oli sosiaalidemokraattinen johto, mutta oikeistolaisella Springer-konsernilla oli lähes täydellinen hegemonia mielipidevaikuttajana.⁵² Länsi-Berliinin pormestari oli ensimmäisestä vaalikaudesta, vuodesta 1951, lähtien ollut sosiaalidemokraattinen. Vuodesta 1959 aina vuoteen 1966 asti pormestarina toimi Willy Brandt. Hänen jälkeensä pormestariksi valittiin 14.12.1966 Heinrich Albertz. Hän erosi pormestarin paikalta kuitenkin jo 26.9.1967, toimittuaan pormestarina vain vajaan vuoden. Hänen tilanteen pormestariksi valittiin Klaus Schutz. Länsi-Berliinin sosiaalidemokraattista johtoa vahvisti se, ettei kaupungin senaatissa ollut vuodesta 1959 lähtien istunut lainkaan CDU:n edustajia.⁵³ Oikeistolainen Springer-konserni vaikutti samaan aikaan voimakkaasti Länsi-Berliinin julkiseen mielipiteeseen. Vasemmistolaisten opiskelijoiden mielipiteille ei näissä lehdissä ollut tilaa. Tilanne kärjistyi ja tuli yleisen keskustelun piiriin etenkin 1960-luvun jälkipuoliskolla. Tällöin myös Die Zeit -lehti katsoi, että yksi tärkeimmistä syistä opiskelijoiden liikehdinnalle löytyi siitä, ettei opiskelijoilla ollut mahdollisuutta vapaaseen tiedonvalilykseen. Kaupungissa, jossa oikeistolainen Springer-konserni hallitsi 70 prosenttia kaupungin lehdistöstä, ei tilaa tuntunut riittävän toisenlaisten mielipiteiden esittämiselle.⁵⁴

Erkki Karjalaisen mukaan Länsi-Berliinin tilanteeseen vaikutti suuresti vuonna 1966 virkavalansa vannonut Bonnin puna-mustapohjainen suuri koalitio. Länsi-Berliini, Saksan liittotasavaltaan vain puolittain kuulunut saari- ja

⁵⁰ Habermas 1969, 164-165.

⁵¹ Hermann, Kai: Student sein in Berlin. Die Zeit 17.2.1967, 3.

⁵² Suominen 1997, 68.

⁵³ Krumholz 1968, 564-566.

⁵⁴ Wapnewski, Peter: Sie sind keine Messerstecher. Die Zeit 16.6.1967, 17.

rintamakaupunki näytteli kokoaan suurempaa osaa suuren koalition Länsi-Saksassa. Roolin suuruus johtui toisaalta siitä, että Länsi-Berliinistä tuli opiskelijanuorison levottomuuden kehto. Toisaalta siihen vaikutti myös se, että Berliinin ylipormestari, Willy Brandt, oli suuren koalition ulkoministeri ja ajoi täten uudenlaista, Länsi-Berliinissä jo aloitettua, liennytyksellistä idän politiikkaa.⁵⁵ Suuren koalition ja opiskelijalevottomuuksien myötä, ei kaksimiljoonainen suurkaupunki enää kuitenkaan ollut entisensä. Die Zeit -lehti kirjoittikin vuonna 1967 todeten, että opiskelijat osoittivat mielenosoituksillaan sen, ettei Länsi-Berliinikään pysty säilymään minään poliittisena luonnonsuojelualueena.⁵⁶

Mikä sitten teki juuri Länsi-Berliinistä opiskelijalevottomuuksien kehdon? Syitä tälle löytyy monia. Muurin varjossa vanha rintamakaupunkimentaliteetti oli elänyt Länsi-Berliinissä liian pitkään. Se yhdessä Vietnamin sodan kanssa hiersi nuorison mieltä.⁵⁷ Tämän lisäksi miehitysvaltojen Länsi-Berliinissä ei ollut asevelvollisuutta.⁵⁸ Tämä oli omiaan houkuttelemaan kaupunkiin ja sen yliopistoihin enemmän kuin muualle potentiaalisesti kapinaan valmiimpia nuoria. Yhteiskunnallisista ja kansainvälisistä asioista kiinnostuneet nuoret myös tiesivät, että juuri Berliinin Freie Universitätissä politologialla oli vahva asema.⁵⁹ Vuonna 1964 Freie Universitätin ja muiden yliopistojen opiskelijoiden keskuudessa tehty kysely kertoo, että 74 %:a Freie Universitätin opiskelijoista politiikka kiinnosti joko paljon tai melko paljon, kun taasen muualla Länsi-Saksassa vastaava määrä oli keskimääräisesti 35 %.⁶⁰ Länsi-Berliinin korkeakouluissa opiskeli kaiken kaikkiaan 1960-luvun lopulla noin 28 000 opiskelijaa.⁶¹ Näin ollen kaupungista löytyi tuhansia politiikasta kiinnostuneita opiskelijoita.

Länsi-Berliini oli kylmän sodan keskuspaikka. Opiskelijaradikalismin syntyselityksiä voidaan nähdä myös kylmän sodan jakamassa maailmassa ja kapinassa kulutusyhteiskuntaa vastaan. Länsi-Saksan sodan jälkeinen voimakas

⁵⁵ Karjalainen 1993, 99-100.

⁵⁶ Hermann, Kai: Student sein in Berlin. Die Zeit 17.2.1967, 3.

⁵⁷ Hildebrand, 1984, 378; Karjalainen 1993, 103.

⁵⁸ Mehnert 1976, 90.

⁵⁹ Suominen 1997, 68. Kyselytutkimusten mukaan kaikkein radikaaleimmin suhtautuvia opiskelijoita olivat sosiologian ja yhteiskuntatieteiden opiskelijat. Ks. Allerbeck 1971, 215.

⁶⁰ Friedeburg, Hörlemann et al. 1968, 218.

⁶¹ Krumholz 1968, 308.

taloudellinen kasvu ja yhteiskunnallinen rakennemuutos merkitsi yhteiskunnan monimuotoistumista ja sitä, etteivät yhteiskunnalliset rajat olleet enää yhtä selkeitä kuin ennen. Yhteiskunnallisten rajojen vapautuminen ei kuitenkaan merkinnyt koko maailman vapautumista, sillä maailmassa vallitsi kylmä sota. Vaikka kylmä sota vaihtuikin liennytykseksi 1960-luvulla, hallitsi maailman kahtiajako kuitenkin kansalaisten kokemusmaailmaa.⁶² Maailmassa oli pommin pelko. Kahden leirin sodassa oli valittava puolensa tai oltava hiljaa, kolmatta vaihtoehtoa ei näyttänyt olevan.

Samoihin aikoihin kun liennytyksipolitiikka alkoi sysätä kylmää sotaa syrjään, alkoi myös opiskelijoiden uusi politiisoituminen. Kansainvälisen politiikan ja talouden ristiriidat paistoivat esiin: euroamerikkalainen imperialismi vastaan Aasian, Afrikan ja Latinalaisen Amerikan alikehitys. Ehdottomasti merkittävimmäksi yksittäiseksi kansainväliseksi poliittiseksi kriisiksi nousi Vietnamin sota.⁶³ Tämä ensimmäinen televisiosota kauhistutti myös saksalaisia vasemmistolaisia opiskelijoita. SDS harjoitti kesälukukaudesta 1964 alkaen Berliinin Vapaassa yliopistossa intensiivistä valistuskampanjaa Vietnamin tapahtumista.⁶⁴

Länsi-Berliinistä kehittyi 1960-luvulla opiskelijaliikkeen kehittäjä. Berliini oli toisen maailmasodan jälkeen menettänyt pääkaupungin asemansa, mutta silti Länsi-Berliinin tilanne oli merkittävä koko liittotasavallan kannalta. Die Zeit -lehti kirjoitti vuonna 1967 Berliinistä, että siitä oli tullut uudelleen pääkaupunki. Se oli nyt radikaalien saksalaisten opiskelijoiden pääkaupunki.⁶⁵ Länsi-Berliini toimi siis selkeästi 1960-luvun saksalaisen opiskelijaliikkeen keskuksena.

2.3. Juokse toveri, vanha maailma on takanasi!

Opiskelijaliike syntyi 1960-luvulla radikaaliksi ja valtarakenteita pelottavaksi yhteiskunnalliseksi liikkeeksi niin nopeasti, etteivät vallanpitäjät ehtineet

⁶² Tarvainen 1993, 25-30.

⁶³ Tarvainen 1993, 30-31.

⁶⁴ Winter-Tarvainen 1997, 141-142.

⁶⁵ Leonhardt, Rudolf Walter: Die Revolution der Studenten. Die Zeit, 10.11.1967, 17.

suojautua sitä vastaan. Tämä aiheutti monissa Euroopan maissa opiskelijalevottomuuksia. Länsi-Saksassa nämä opiskelijalevottomuudet kehittyivät varsin väkivaltaisiksi. 1960-luvun lopussa esitettiin tavallisesti kaksi pääteoriaa selityksenä ylioppilasradikalismien synnylle. Ensimmäisen teorian mukaan yliopistojen opiskelijat nähtiin uutena proletariaattina. Tämän katsontasuunnan kannattajien mukaan opiskelijat nähtiin enemmän yhteiskuntaluokkana kuin siirtoluokkana nuoruudesta aikuisuuteen. Toinen teoria taas oletti opiskelijoiden olevan perinteistä eliittiluokkaa, jonka tausta oli porvarillinen.⁶⁶ Muun muassa Norbert Elias on katsonut, että opiskelijaliike oli uuden sukupolven tapa ottaa itselleen isiensä ja isoisiensä uskontunnustuksen vastainen credo. Opiskelijaradikaalien marxilaisuus ei näin ollen ollut työläismarxilaisuutta vaan porvarillista marxilaisuutta.⁶⁷ Molempiin näistä teorioista liittyy kuitenkin käsitys siitä, että yhteiskunta oli muutoksessa. Uusi moderni yhteiskunta asetti opiskelijoille uudenlaisia vaatimuksia.

Nuorisokysymys ei noussut Länsi-Saksassa 1960-luvulla täysin pimennosta. Jo 1950-luvulla keskustelua oli herättänyt nuorison ”Halbstarcken”-kulttuuri,⁶⁸ jolloin erityisesti nuorten pukeutuminen sai aikaan keskustelua niin sanomalehdissä kuin tutkimuksissakin.⁶⁹ Uuden sukupolven uudenlainen nuoruus syntyi myös siitä, että opiskelusta tuli elämässä omanlainen vaihe. Nuoret opiskelivat usein alle 20-vuotiaista lähes 30-vuotiaiksi. Tässä vaiheessa eletään tietynlaisessa nuoruuden saarekkeessa. Suhteessa vanhempiin ollaan jo enemmän tai vähemmän itsenäisiä, mutta silti ollaan vielä ammatillisten aikuisfunktioiden ja niiden erityisten pakkojen ulkopuolella. Nuoriso saattoi organisoida sukupolvena ja nousta vastustamaan vanhempia polvia suljettuina riveinä, omine päämäärineen, ihanteineen ja käyttäytymistapoineen.⁷⁰

Sodanjälkisen Länsi-Saksan nuorille ei poliittisten asioiden puolesta protestoiminenkaan ollut vierasta. Nuoret olivat 1950-luvulla osoittaneet mieltään aseita, etenkin ydinaseita, vastaan. Nuorten pasifistinen liike kehittyi varsinaiseksi

⁶⁶ Parjanen 1983, 6-7.

⁶⁷ Elias 1989, 300-301.

⁶⁸ Halbstarcke nimitystä vastaisi Suomessa lähinnä nimitys ”lättähattu”.

⁶⁹ Ks. esim. Baacke 1987, 27-28.

⁷⁰ Elias 1989, 354-357. Tämä Norbert Eliasin ajatus viittaa siihen, että opiskelijat ovat enemmän siirtoluokka (matkalla nuoruudesta aikuisuuteen) kuin oma erillinen luokka.

joukkoliikkeeksi vuonna 1958, jolloin järjestettiin ensimmäiset suurmielenosoitukset ydinaseita vastaan.⁷¹ Myös tämän pasifistisen liikkeen on katsottu olleen opiskelijaradikalismien takana (ks. liite). 1960-luvulla opiskelijoiden järjestäytyminen kasvoi. Tärkeimpänä ja näkyvimpänä opiskelijoiden yhdistyksenä oli Sozialistische Deutsche Studentenbund, eli SDS. Alun perin SDS oli sosiaalidemokraattisen puolueen opiskelijajärjestö, mutta jo 1950-luvulla SDS:n vaatimukset Oder-Neisse –rajan tunnustamisesta, varustelun pysäyttämistä sekä yleisen asevelvollisuuden poistamisesta aiheutti SPD:n ja SDS:n pesäeron.⁷²

Vaikka SDS oli näkyvin opiskelijajärjestö, ei siihen, kuten ei muihinkaan opiskelijajärjestöihin kuulunut kovinkaan suurta joukkoa opiskelijoista. Die Zeit –lehti kertoi, että kesäkuussa 1967 Berliinin korkeakouluissa oli noin 29 000 opiskelijaa. Näistä SDS:n Berliinin osastoon kuului 250, Kristillisdemokraattisiin opiskelijoihin (RCDS) noin 168, Sosiaalidemokraattiseen korkeakouluryhmään (SHB) 150 ja Liberaaliin opiskelijaryhmään (LSD) noin 80 jäsentä.⁷³ Vuoden 1967 kesäkuun toisen päivän tapahtumat aiheuttivat kuitenkin sen, että SDS:ään tulvi jäsenanomuksia.⁷⁴ Saksan Liittotasavallan opiskelijamielenosoitukset olivat ennen vuotta 1967 yleensä organisoitu joko SDS:n tai sitten paikallisten yliopistojen ylioppilaskuntien AStA:n⁷⁵ (Allgemeiner Studentenausschuß) kautta. Myös ulkoparlamentaarinen oppositio (APO) oli mukana organisoimassa mielenosoituksia. Kuitenkin APO tuli suuren julkisuuden tietoisuuteen vasta kesäkuun 1967 jälkeen.⁷⁶ Huomattavaa on, että mielenosoituksiin otti yleensä osaa tuhansia opiskelijoita, siis paljon suurempia joukkoja, kuin mitä opiskelijajärjestöihin virallisesti kuului.

⁷¹ Suominen 1997, 61. Vuodesta 1958 lähtien järjestettiin Länsi-Saksassa vuosittain pääsiäismarsseja (Ostermarsch), jotka olivat rauhanliikkeen tärkeimpiä tapahtumia. Poliittinen oikeisto, sekä merkittävä osa sosiaalidemokraattien johtoa julisti tämän aseistariisuntaliikkeen ”Kommunistiseksi viidenneksi kolonnaksi”. Joidenkin näkemysten mukaan rauhanliikettä voidaan pitää myös opiskelijaradikalismien edeltäjänä. Ks. Suominen 1997, 61-65.

⁷² Suominen 1997, 63-65.

⁷³ Cimbern, Nikolas: Minderheitsthese – so richtig wie dumm. Die Zeit, 30.6.1967.

⁷⁴ Winter-Tarvainen 1997, 143.

⁷⁵ Jokaisen yliopiston ylioppilaskunta valitsi vuosittain edustuselimensä AStA:n (Allgemeiner Studentenausschuß) eli nk. ”ylioppilasvaliokunnan”. Tämän lisäksi joissain yliopistoissa valittiin myös ”ylioppilasparlamentti” päättämään asioista. AStA:t huolehtivat ennen kaikkea sosiaalisista kysymyksistä, sekä edustivat ylioppilaskuntaa akateemisessa itsehallinnossa. Paikalliset ylioppilaskunnat muodostivat yhdessä Saksan ylioppilaskuntien liiton, eli VDS:n (Verband Deutscher Studentenschaften). Ks. Arntz 1964, 290.

⁷⁶ Tarvainen 1993, 84.

Vaikka 1960-luvun opiskelijasukupolven mahdollisuudet opiskella olivat parempia kuin heitä edeltäneiden sukupolvien, katsoi Die Zeit –lehti että jotakin olennaista opiskelijoilta kuitenkin puuttui. Opiskelijoille löytyi stipendejä, asuntoloita, poliittista pysyvyyttä ja käytettyjä autoja, heidän ei tarvinnut taistella ruoan tai yliopistojen uudelleenrakentamisen puolesta eikä vapauden ja kommunismin välillä.⁷⁷ Opiskelijoiden ei siis tarvinnut taistella niiden asioiden puolesta, joiden eteen heidän vanhempansa olivat tehneet työtä. Die Zeit –lehden mukaan Berliinin nuorilta puuttui kuitenkin vapaa tiedotusmahdollisuus. Berliinin lehdistö kohteli mieltään osoittavia opiskelijoita rikollisina. Nuoret koettiin hyvinvointikriminaaleiksi.⁷⁸ Tämä oli Die Zeit –lehden mukaan omalta osaltaan nostattamassa Berliinin opiskelijoita barrikadeille.

Radikaalit näkivät ja kokivat sukupolvikonfliktin oleelliseksi osaksi kapinaansa.⁷⁹ Norbert Elias onkin katsonut, että Länsi-Saksan nuoret halusivat vapautua Hitlerin varjosta Marxin avulla. Sotaa edeltäneen ja sodan aikaisen kansallisen ihanteen ylikorostuksen jälkeen nuoremmat sukupolvet näkivät, että tappion häpeän lisäksi heidän taakkanaan oli vielä barbaariseen väkivaltaan taipuvaisen kansakunnan vaikeasti voitettava häpeätahra. Marxilaisuus teki mahdolliseksi ottaa päättäväisesti välimatkaa isien pahoihin tekoihin ja se lupasi pääsyn uuteen oikeudenmukaiseen maailmaan.⁸⁰ Lisäksi oikeudenkäynnit natsirikollisia vastaan toivat menneisyyden uudelleen julkisuuteen. Muun muassa vuonna 1961 tuomittiin Eichmann, Auschwitzin keskitysleirin johtaja ja vuosina 1963-1965 yhteensä 20 keskitysleirinvartijaa.⁸¹ 1960-luvun Länsi-Saksassa nosti päätänsä myös oikeistoradikaalinen puolue, NPD. Oikeistoradikalismien nousu oli omiaan vahvistamaan myös opiskelijaradikaalien vasemmistolaisia rivejä.

Länsi-Saksassa 1960-luvulla kapinoinut sukupolvi oli sotien jälkeen syntyntä sukupolvea. Heillä ei ollut omia muistoja sodasta tai Hitlerin Saksasta. Toisaalta 1960-luvun alun oikeudenkäynnit natsirikollisia vastaan heittivät menneisyyden

⁷⁷ Hermann, Kai: Wie sich das angebahnt hat. Die Zeit, 16.6.1967, 18.

⁷⁸ Hermann, Kai: Wie sich das angebahnt hat. Die Zeit, 16.6.1967, 18.

⁷⁹ Tarvainen 1993, 23.

⁸⁰ Elias 1989, 300-301.

⁸¹ Winter-Tarvainen 1997, 145.

nuorison silmille. Nuoriso tunsi, että rikokset joista oli vaiettu löivät häpeästigman heihinkin. Isien rikokset kummittelivat nuorison mielissä. Saksan liittotasavallassa ero vanhempien sukupolvien moraalikäsitysten ja nuorempien sukupolvien eetoskeskustelun välillä on ollut erityisen suuri. Hitlerin ajan epäinhimillisyyden traumaattisen muiston vastavaikutuksesta nuoremmassa sukupolvissa syntyi korostettu vastuun eetos, joka uudenlaisen moraalien pohjalta otti kantaa eriarvoisuutta, sortoa ja sotaa vastaan.⁸²

Vaiettu menneisyys nousi Länsi-Saksassa 1960-luvulla pinnalle. Se nousi esille jopa ulkopoliittisten ja kolmannen maailman tapahtumien yhteydessä. Kirjailija Günther Grass kirjoitti 11.10.1968 Die Zeit -lehdessä siitä, miten Biafran massakuolemat ovat kestäneet pitkään, miten mikään protesti ei ole pystynyt lopettamaan Vietnamin sotaa eikä protestein pystytty estämään myöskään neuvostotankkien vyörymistä Tšekkoslovakiaan. Kuitenkin jokaisen saksalaisen tulisi tajuta se, millaisia kansanmurhia nämä ovat ja jokaisen saksalaisen tulisi myös muistaa se, mitä sanalla ”kansanmurha” tarkoitetaan. Grassin mukaan tätä ei tiedetä sen takia, että saksalaiset ovat moraalisia ”besserwissereitä” vaan se tiedetään Auschwitzin, Treblinkan ja Belsenin antamilla muistoilla.⁸³ Menneisyys eli 1960-luvun Länsi-Saksassa ehkä lähempänä kuin vuosikausiin.

Tarkasteltaessa 1960-luvun radikalismien eri syntyelityksiä ja syitä täytyy kuitenkin ottaa huomioon niiden moninaisuus, monitasoisuus ja eriaikaisuus. 1960-luvun radikalismissa sekoittuivat toisiinsa taloudelliset, sosiaaliset, poliittiset ja kulttuurilliset tekijät. Kuten Veikko Tarvainen sanoo, liikehdinnän kannustimina toimi toisaalta optimismi, innostuneisuus ja solidaarisuus, toisaalta taas tyytymättömyys, viha, ikävystyneisyys ja turhautuneisuus.⁸⁴

⁸² Elias 1989, 269-270.

⁸³ Grass, Günther: Völkermord von aller Augen. Die Zeit 11.10.1968, 5.

⁸⁴ Tarvainen 1993, 33.

3. LÄNSI-SAKSAN KOULUTUSKATASTROFI

3.1. Jähmettynyt koululaitos

Saksan liittotasavallan opiskelijaradikalismille on esitetty lukuisia eri selitysteorioita. Yksinään mikään näistä teorioista ei selittäne ilmiötä, sillä sen taustalla on vaikuttanut lukuisia eri syitä. Lähes kaikki tutkijat ovat kuitenkin olleet yksimielisiä siitä, että 1960-luvun radikalismiin syntyyn liittyivät varsin vahvasti yliopistolaitoksen eri ongelmat.⁸⁵ Saksassa käytiinkin 1960-luvulla varsin laajaa keskustelua Saksan koulutuskatastrofista.⁸⁶ Länsi-Saksan koululaitos oli instituutiona jäänyt varsin autoritaariseksi ja jälkeen kehityksestä.

Länsi-Saksassa koulutusjärjestelmän kriisistä tuli 1960-luvulla yleinen puheenaihe. Vuonna 1964 Georg Picht julkaisi artikkelisarjan viikkolehti *Christ und Welt*issä saksalaisesta koulutuskatastrofista. Myöhemmin samana vuonna artikkelisarja ilmestyi myös kirjana. Pichtenin teesinä oli, että liittotasavallan koulutusjärjestelmä ei täyttänyt kehittyneen teollisuusmaan vaatimuksia vaan liittotasavallan koulut jäivät niin Portugalin, Irlannin kuin Jugoslaviankin koulujen tasosta jälkeen.⁸⁷ Tämän Pichtenin artikkelisarjan jälkeen keskustelu Länsi-Saksan koulutuksen kriisistä lisääntyi. Ensimmäinen laajempi koko liittotasavaltaa koskeva opiskelijoiden mielenosoitus järjestettiin heinäkuussa 1965. *Die Zeit* -lehti uutisoi tästä opiskelijoiden mielenosoituksesta, heinäkuun ensimmäisen päivän toiminnasta (Aktion 1. Juli) kertoen, että eri kaupungeissa opiskelijat ja opettajat osoittivat mieltään hieman eri teemoin. Esimerkiksi Bonnin

⁸⁵ Tarvainen 1993, 16. Tutkijat ovat esittäneet eri näkökulmia siihen, mitä opiskelijaradikalismiin taustalla olleet tekijät olivat. Lähes kaikkien tutkijoiden mukaan opiskelijaradikalismiin kuitenkin vaikutti yliopistojen silloinen tilanne. Ks. esim. Winter-Tarvainen 1997, 146; Suominen 1997, 20-21; Bauß 1977, 23-27.

⁸⁶ Suominen 1997, 67.

⁸⁷ Hearnden 1973, 137; Glaser 1997, 301-302.

opiskelijat vaativat koulutukseen lisää rahaa, Freiburgin opiskelijoiden teemana oli ”koulutus on tulevaisuutemme” ja ”Lisää työväenlapsia korkeakouluihin”. Yhteisenä vaatimuksena kaikilla oli kuitenkin korkeakoulujen demokratisoiminen.⁸⁸ Heinäkuun ensimmäisen päivän toiminta toi Länsi-Saksan opiskelijoiden liikehdinnän julkiseen keskusteluun niin maan sisällä, kuin myös ulkomailla.⁸⁹

Länsi-Euroopan yhteiskunnat olivat 1950-luvulla ja 1960-luvulla kokeneet tieteen ja teknologian voimakkaan kasvun. Gerhard Bauß kuvaa tätä kasvua tieteellis-tekniseksi vallankumoukseksi.⁹⁰ Tieteellis-tekninen kasvu vaati ihmisiltä uudenlaista osaamista. Uusiin ammatteihin tarvittiin koulutettuja ihmisiä. Korkeakoulujen olisi tullut kyetä vastaamaan tähän haasteeseen. Eikä tähän haasteeseen vastaaminen aina ollut helppoa. Helmut Arntz luo teoksessaan ”Tämän päivän Saksa” vuodelta 1964 kuvaa yliopistosta, jonka tulisi vastata modernin yhteiskunnan haasteisiin kasvattamalla opiskelijoista ”horjumattoman siveellisen ryhdin omaavia yksilöitä”.⁹¹ Modernin tieteellis-teknisen yhteiskunnan vaatimukset saattoivat kuitenkin olla jokseenkin toisenlaisia. Kai Hermann kuvasi tätä modernin yhteiskunnan ja yliopiston välistä kriisiä Die Zeit -lehdessä marraskuussa 1967 kirjoittaen:

”Yliopisto esiintyy opiskelijoille sieluttomana koneena, kuten yhteiskuntakin. Yliopistossa opiskelijat oppivat asioita, jotka eivät heitä kiinnosta. Kriisi on valmis: Konflikti antiikkisen struktuurin omaavan konservatiivisen yliopiston ja yhteiskunnan, jonka pitäisi olla moderni, välillä.”⁹²

Länsi-Saksan yliopistoissa 1950-luvulta alkanut opiskelijoiden määrän suuri kasvu muutti monia asioita. Opiskelijamäärien moninkertaistuminen lyhyessä

⁸⁸ Elitz, Ernst: Deutsche Studenten demonstrieren. Die Zeit 9.7.1965, 9.

⁸⁹ Ks. esim. Bender, Ignaz: Die Aktion 1. Juli. Die Zeit 25.6.1965, 9. Tässä artikkelissa kerrotaan opiskelijoiden suunnitelmista järjestää heinäkuun 1. päivänä mielenosoituksia. Julkisuuden reaktiot näihin mielenosoituksiin olivat vaihtelevia. Esimerkiksi Frankfurter Allgemeine Zeitungissa herätettiin Die Zeit -lehden mukaan kysymys siitä, voiko ylioppilaskunta ylipäänsä ottaa kantaa koulutuskeskymykseen. Samassa artikkelissa kerrotaan, että Länsi-Saksan opiskelijoiden liikehdintä oltiin huomattu myös Lontoossa.

⁹⁰ Bauß 1977, 20.

⁹¹ Arntz 1964, 282.

⁹² Hermann, Kai: Die Revolte der Studenten. Die Zeit 17.11.1967, 22.

ajassa oli johtanut yliopistot monessa suhteessa kestävämpään tilanteeseen.⁹³ Yliopistot eivät olleet enää pientä eliittiä varten, vaan ne muuttuivat massayliopistoiksi. Työväenluokan jälkeläisillä oli aiempaa paremmat mahdollisuudet päästä yliopistoon, mutta nämä mahdollisuudet olivat edelleen kaikkea muuta kuin tasavertaiset.⁹⁴ Esimerkiksi Länsi-Saksassa 1960-luvun alussa vain 5 % opiskelijoista tuli työväenluokan perheistä, eikä heidän osuus ollut noussut vuoteen 1967 mennessä kuin 6,5 %:iin.⁹⁵ Opiskelijamäärän kasvu ja opiskelija-aineksin muuttuminen oli kuitenkin tosiasia ja se aiheutti yliopistolle uusia vaatimuksia. Professori Walther Killy kirjoitti Die Zeit -lehdessä yliopistokysymyksestä sanoen, että keskustelu oli saanut luokkataistelullisia sävyjä juuri siitä syystä, että opiskelija-aines oli muuttunut.⁹⁶ Opiskelija-aineksen muutos saattoi aiheuttaa luokkataistelullisia sävyjä yliopistokeskusteluun, mutta ainakin se yhdessä opiskelijamäärän huiman kasvun kanssa merkitsi sitä, ettei akateeminen loppututkinto merkinnyt enää automaattisesti yhteiskunnallista eliittiasemaa.

Die Zeit -lehdessä vuonna 1965 julkaistun erään professorin⁹⁷ kirjoittaman avoimen kirjeen mukaan opiskelijoiden ”kapina” johtuikin pitkälti siitä, että opiskelijoista oli tullut uusi ”sivistyneistö-proletariaatti” (Bildungsproletariat).⁹⁸ Yliopistokoulutus ei siis enää merkinnyt automaattista viran saantia, saatika sitten nousua yhteiskunnan eliittiin. Mielenkiintoista keskustelussa opiskelijoista uutena sivistyneistö-proletariaattina on se, että esimerkiksi Rolf Zunder kirjoitti Die Zeit -lehdessä kesäkuussa 1968 siitä, ettei liittotasavallan pääkaupungissa Bonnissa sijaitseva Friedrich-Wilhelm-Universität kuulunut liittotasavallan vallankumouksellisimpiin yliopistoihin sen takia, että Bonnissa opiskeli paljon ylempien virkamiehien lapsia, jotka eivät omaksuneet yhtä helposti kuin monet muut

⁹³ Suominen 1997, 67.

⁹⁴ Tarvainen 1993, 17.

⁹⁵ Arntz 1964, 287; Parjanen 1983, 47. Vertailukohteena voidaan esittää, että vuonna 1964 esimerkiksi Tanskalaisista yliopisto-opiskelijoista 15,3 % oli työläisten lapsia. Englannissa jo vuonna 1961 yliopisto-opiskelijoista oli 25 % työläisperheiden lapsia. Vastaavanlainen tilanne kuin Länsi-Saksassa oli lähinnä Itävallassa, jossa 1960-luvun alussa yliopisto-opiskelijoista noin 5 % oli työläisperheiden lapsia. Wegs 1984, 196.

⁹⁶ Killy, Falther: Keine Eingriffe eines Obrigkeitstaates! Die Zeit 12.3.1965, 17.

⁹⁷ Tässä kirjoituksessa ei nimetty kirjeen kirjoittanutta professoria, vaan mainittiin vain, että kirje on erään professorin kirjoittama. Kyseinen professori ei ilmeisesti siis halunnut nimeään julkisuuteen.

⁹⁸ Hemmerich, Peter: Die Studenten und der 1. Juli. Die Zeit 2.7.1965, 13.

opiskelijat vallankumouksellisia ideoita.⁹⁹ Ehkä näiden bonnilaisten virkamiesten lasten ei tarvinnut pelätä sitä, etteivät he tulevaisuudessa nousisi yhteiskunnalliseen eliittiin.

Sodan jälkeisessä Länsi-Saksassa jatkuvasti kasvava opiskelijoiden määrä sekä modernin yhteiskunnan vaatimukset aiheuttivat myös keskustelua siitä, voisivat korkeakoulut edelleenkin suorittaa samanaikaisesti sekä opetustehtäväänsä että tutkimustehtäväänsä. 1960-luvun alussa kirjoitettiin jo siitä, että useat tiedekunnat olivat muuttuneet korkean tason ammattikouluiksi.¹⁰⁰ Länsi-Saksan yliopistokriisissä oli kyse kuitenkin myös paljosta muusta kuin vain opiskelijamäärien kasvusta ja resurssien riittämättömyydestä. Opiskelijoiden kannalta yliopistokriisissä oli kyse ennen kaikkea siitä, että yliopistoissa vallitsi raadollinen ristiriita niiden ylevien periaatteiden ja käytännön välillä.¹⁰¹ Virallisesti opiskelijoita kehoitettiin luovan ja kriittisen älyn kehittämiseen, mutta käytännössä älyllistä valppautta edellytettiin vain tiukasti rajatulla alalla. Opiskelijoita kehoitettiin ajattelemaan itsenäisesti, mutta käytännössä liittotasavallan korkeimmat opinahjut olivat autoritaarisia laitoksia, joissa päätäntävalta oli vain professorikunnalla.

Suuret opiskelijamäärät merkitsivät myös resurssipulan syntymistä: opettajia ja opetustiloja oli liian vähän. Kun opiskelijamäärät moninkertaistuivat, eivät resurssit kasvaneet samassa mitassa. Yliopistoissa alkoi massaluentojen aika.¹⁰² Tämä johti Die Zeit -lehdessä kirjoittaneen opiskelijan mukaan siihen, että yliopistoissa annettu opetus oli pelkkää opettajien didaktista monologia. Korkeakoulujen opetuksen ongelma tiivistyi kirjoittajan mukaan siihen, että koko opetus oli pelkkää monologia, eivätkä opettajat halunneet, että heidän monologiaan häirittiin.¹⁰³ Professorien opetus oli usein myös opiskelijoiden arvostelun kohteena. Die Zeit -lehti uutisoi Berliinin Freie Universitätin opiskelijalehdessä FU-Spiegelissä olleesta viisisivuisesta kirjoituksesta, jossa arvosteltiin julkisesti professorien opetustyyliä, jotka lähes kaikki todettiin

⁹⁹ Zunde, Rolf: Keine Trauer an der Bonner Universität. Die Zeit 28.6.1968, 10.

¹⁰⁰ Arntz 1964, 282.

¹⁰¹ Tarvainen 1993, 17.

¹⁰² Tarvainen 1993, 17.

¹⁰³ Hemmerich, Peter: Die akademische Vorlesung. Die Zeit 20.5.1966, 17.

pelkäksi ”ex cathedra” luennoimiseksi. Eri professorit suhtautuivat tähän FU-Spiegelin kirjoitukseen Die Zeit –lehden mukaan varsin eri tavoin. Toiset näkivät opetuksen arvostelun olevan vain osa vasemmistoradikaalien käyttämää painostusta, kun taas Freie Universitätin politologian professori totesi, että ”Saksalainen yliopisto ei ole kriisissä, vaan täydellisessä rappiutilassa. Sitä voi muuttaa vain vallankumouksella.”¹⁰⁴ Vaikka Die Zeit –lehti toikin esiin opiskelijoiden näkemykset siitä, kuinka yliopistojen opetuksen sisällöt ja opetusmenetelmät olivat vanhentuneita, kohdistui suurin osa lehden kirjoituksista kuitenkin valottamaan taistelua hallintomallista.

Opiskelijat eivät tyytyneet ainoastaan kritisoimaan professorien opetusmetodeja, vaan he pyrkivät luomaan uusia opetustapoja yliopistoon. Myös Saksan liittotasavallassa muodostettiin yliopistojen sisään niin sanottuja kriittisiä yliopistoja. Näissä opiskelijat uudistusmielisten opettajien kanssa kokeilivat uusia oppisisältöjä ja opetusmuotoja.¹⁰⁵ Kriittisen yliopiston toimintaan osallistuvien opiskelijoiden mielestä totuus ei ollut enää jotakin, joka oli ennestäänkin olemassa vaan totuutta tuli etsiä ja kyseenalaistaa. Professorien monologit korvattiin kriittisissä yliopistoissa keskusteluilla ja väittelyillä. Yhdysvaltalaisen esikuvan mukaan näitä tilaisuuksia kutsuttiin teach-ineiksi ja sit-ineiksi.¹⁰⁶ Kriittisten yliopistojen luonteeseen kuului myös yliopistojen nimien vaihtaminen. Berliinin Freie Universitätin sisälle perustettiin vain kriittinen yliopisto, KU, mutta esimerkiksi Frankfurt am Mainin yliopisto sai nimekseen Karl-Marx-Universität.¹⁰⁷

Gerhard Baußin mukaan kriittisten yliopistojen synty johtui suuren koalition ja vuoden 1967 kesäkuun toisen päivän tapahtumien aiheuttamasta frustraatiosta.¹⁰⁸ Die Zeit –lehti kertoi kuitenkin jo kesällä 1966 järjestetyistä sit-in ja teach-in –tilaisuuksista, joihin osallistui yli tuhat opiskelijaa ja opettajaa.¹⁰⁹ Kriittisten yliopistojen synty samoin kuin opiskelijaliikkeen radikalisoituminen ja väkivaltaistuminen ei siis tapahtunut yhdessä yössä. Malleja toiminnalle oli luotu

¹⁰⁴ Grunenberg, Nina: Zensuren für Professoren. Die Zeit 1.4.1966, 17.

¹⁰⁵ Mager & Spinnarke 1968, 103.

¹⁰⁶ Winter-Tarvainen 1997, 146-147; Wegs 1984, 236.

¹⁰⁷ Esim. Bauß 1977, 266.

¹⁰⁸ Bauß 1977, 254.

¹⁰⁹ von Plessen, Elisabeth: Studentenreform oder Studienreform. Die Zeit 8.7.1966, 19.

jo pidemmänkin aikaa. Kriittisten yliopistojen kukoistusaika oli verrattain lyhyt. Suuren koalition vaihduttua Willy Brandtin johtamaan sosialidemokraattien ja liberaalien koalitioon lokakuun lopulla 1968 myös yliopistojen tilanne alkoi pikku hiljaa rauhoittua. Frankfurtin Karl-Marx-Universität sai jälleen takaisin entisen, Johann Wolfgang Goethen nimen ja Freie Universitätin seinien kirjoituksia peitti uusi maali.¹¹⁰

Saksan liittotasavallan yliopistojen ja koko koulutusjärjestelmän uudistaminen aloitettiin 1960-luvun puolivälissä. Toisen maailmasodan jälkeen ei ennen vuotta 1965 oltu juurikaan puututtu koulutuksen uudistamiseen. Liittotasavallassa oli Länsi-Berliini mukaan luettuna 1960-luvun alussa yhteensä 18 varsinaista yliopistoa, kahdeksan yliopistotatuksen omaavaa teknillistä korkeakoulua, viisi yliopistotatuksen omaavaa korkeakoulua sekä yhteensä 17 filosofis-teologista ja kirkollista korkeakoulua. Varsinaisista yliopistoista kolme oli perustettu vasta toisen maailmansodan jälkeen.¹¹¹ Näiden kolmen yliopiston perustaminen olikin käytännössä ainoita uudistuksia Länsi-Saksan korkeakoulujen osalta ennen 1960-luvun puolta väliä. Die Zeit -lehdessä kirjoittaneen Max-Planck -instituutin johtajan mukaan vuosia 1945-1965 voidaankin kutsua kahdeksi uudistuksettomaksi vuosikymmeneksi Länsi-Saksan koulutuspolitiikassa.¹¹² 1960-luvun puolivälissä alkoi Länsi-Saksassa kuitenkin viimein koulutuksen uudistaminen. Tällöin maahan perustettiin myös useita uusia yliopistoja.

Koulutusjärjestelmän uudistaminen tapahtui opiskelijaradikalismin kehittymistä ajatellen kuitenkin liian myöhään. Yliopistojen epätyytyttävä tila ja opiskelijoiden vaikea asema toimivat omalta osaltaan opiskelijakapinan käynnistäjinä. Vaikka opiskelijaliikkeen käynnistäjänä oli koulutuksen autoritäärisyys ja jähmeys, on kuitenkin huomattava se, että mielenosoitukset ja aktiot kohdistuivat paljolti aivan muihin teemoihin kuin itse

¹¹⁰ Karjalainen 1993, 105.

¹¹¹ Arntz 1964, 280-281.

¹¹² Becker, Hellmut: Ein Gesamtplan für die Bildung. Die Zeit 24.10.1969, 65. Kirjoitus kuuluu Die Zeit -lehdessä vuoden 1969 aikana julkaistuun artikkelisarjaan 198. vuosikymmenemme. Hellmut Becker toimi vuonna 1969 Berliinissä koulutusta tutkivan Max-Planck-Instituutin johtajana. Hän oli kirjoittanut myös 1950-luvun lopulla ja 1960-luvulla useita kirjoja Länsi-Saksan koulutuspolitiikasta.

koulujärjestelmään.¹¹³ Eräinä keskeisimpinä vaatimuksina 1960-luvun puolivälissä opiskelijoilla oli täydellisen mielipiteenvapauden saaminen yliopistoihin, kolmikantaperiaatteen toteuttaminen korkeakoulujen kaikissa hallintoelimissä sekä yleisen stipendijärjestelmän saaminen.¹¹⁴

Die Zeit -lehden kirjoituksissa opiskelijoiden vaatimukset kohdistuivat lähinnä hallinnollisiin uudistuksiin. Lehti nosti kuitenkin esiin vaatimukset yleisestä stipendijärjestelmästä sen sijaan esimerkiksi asunto-oloista ei lehden palstoilla käyty juurikaan keskustelua. Vaatimukset yleisestä stipendijärjestelmästä johtuivat siitä, että 1960-luvulla vain noin 13 prosenttia opiskelijoista sai opintosuorituksiinsa sidotun stipendin tai lainan.¹¹⁵ Die Zeit -lehti nostikin vuonna 1968 esille opiskelijoiden opetuksen rahoituksen. Artikkelissa ”Vetelehtimistä valtion kustannuksella?” (Bummelant auf Staatskosten?) kuvattiin sitä, kuinka kaupungin asukkailta kuulee yleisesti, että Dutschke ja hänen kaltaisensa saavat rahansa kapinaansa tietenkin kunnan veronmaksajien rahoista. Die Zeit -lehti kertoi kuitenkin, että tämä näkemys ei pidä paikkaansa yleisesti ottaen ollenkaan. Vain 12 prosenttia opiskelijoista sai vuonna 1968 stipendin niin sanotun Honneferin mallin mukaan, kymmenen prosenttia opiskelijoista eli kasvatusavusta (Erziehungsbeihilfe) saatavien rahojen turvin, 58 prosenttia opiskelijoista turvasi vanhempien apuun ja 13 prosenttia työskenteli saadakseen rahaa opiskeluun.¹¹⁶ Veronmaksajien näkemys siitä, että opiskelijoiden kapinaa – ja opiskelua – rahoitettiin verorahoin ei siis Die Zeit -lehden mukaan pitänyt paikkaansa. Tilanteessa, jossa vain 12-13 % opiskelijoista sai stipendin, olivat vaatimukset yleisestä stipendijärjestelmästä varsin ymmärrettäviä.

Opiskelijoiden keskeisenä vaatimuksena oli korkeakoulujen demokratisoiminen. 1960-luvulle asti oli ollut tavallista, että vanhoissa kunnianarvoisissa yliopistoissa vain professorikunnalla oli määräysvaltaa. Se päätti opintosisällöistä, tenttijärjestyksistä, virkojen täytöstä ja juhlisti myös näyttävästi professorivaltaa epäajanmukaisilla seremonioilla. 1960-luvulla koulutuskatastrofikeskustelun myötä valtio puuttui korkeakoulujen asioihin. Päämääränä oli kuitenkin välttää

¹¹³ Suominen 1997, 67-68.

¹¹⁴ Winter-Tarvainen 1997, 146; Allerbeck 1971, 18.

¹¹⁵ Winter-Tarvainen 1997, 146.

¹¹⁶ Bummelant auf Staatskosten? Die Zeit 28.4.1968, 6.

rakennereformejä. Opiskelijoiden kohdalla tilanne johti siihen, että he tunsivat olevansa professorikunnan holhouksessa ja kokonaan vailla itsenäistä päätösvaltaa.¹¹⁷

Die Zeit –lehti toi vuonna 1967 esille sen, millainen oli opiskelijoiden asema länsisaksalaisissa korkeakouluissa. Lehden mukaan saksalaisen opiskelijan status oli olla valtiollisesti täysi-ikäinen ja yliopistossa lapsi. Lehti kertoi kuinka opiskelijoilla ei täysi-ikäisyydestään huolimatta ollut oikeutta päättää itse asioistaan yliopistomaailmassa. Die Zeit –lehden mukaan saksalainen abiturientti oli lukion päättäessään keskimäärin 20,6 -vuotias¹¹⁸. Kun hän saapui yliopistoon, hän yritti vapautua vanhempiensa ja koulun autoritäärisen vallan alta ja vaati itselleen demokratiaa. Opiskelijan vapautumisyrityksen ja demokratiavaatimukset kuitenkin törmäsivät yliopiston autoritääriseen arkeen.¹¹⁹ Lising Pagenstecher valottaa Yliopistojen autoritaarisuuden vaarallisuutta kirjoittaen:

”Opiskelijat ovat tulevaisuudessa lääkäreitä, johtajia, opettajia, poliitikkoja ja professoreja. Kuinka he voivat oppia demokratian perusteet, jos he oppivat yliopistossa vain autoritääriset perusteet? Kuinka nuoret voivat oppia demokratiaa, jos he oppivat yliopistoissa vain kritiikittömiksi? Kuinka poliitikot voivat vastustaa opportunistia, jos he oppivat yliopistoissa vain patriarkaalisesta asenteesta? Ei ole mikään ihme, jos yhteiskunnassa ei demokratia toimi, kun koulutusinstituutiomme pohja ei lepää demokratiassa.”¹²⁰

Die Zeit –lehti katsoi opiskelijoiden vaatimukset yliopistojen demokratisoinnista oikeutetuiksi ainakin siinä mielessä, että opiskelijoita ei kohdeltu Länsi-Saksan korkeakouluissa aikuisina ihmisinä, vaan lapsina. Sinällään tämä näkemys ei ole mitenkään erikoinen 1960-luvun lopulla, vaan Länsi-Saksan lisäksi samanlainen yliopisto-opiskelijoiden asema oli nähtävissä myös esimerkiksi Ranskassa. Daniel

¹¹⁷ Winter-Tarvainen 1997, 146.

¹¹⁸ Saksalaisen opiskelijoiden keskimääräisen korkealla iällä on pyritty selittämään myös sitä, miksi Saksassa ei 1960-luvun populaarikulttuuri saanut niin suurta jalansijaa opiskelijoiden keskuudessa. Esimerkiksi Ronald Fraser on selittänyt, että opiskelijoiden keskimääräistä korkeampi ikä on syynä siihen, ettei 1960-luvun nuorisokulttuuri saanut jalansijaa Länsi-Saksan opiskelijoiden keskuudessa. Länsi-Saksassa opiskelijat keskittyivät keskimäärin enemmän vaatimaan demokratiaa ja korkeakoulujen uudistamista kuin laulamaan protestilauluja tai kuuntelamaan The Beatlesia. Fraser 1988, 75.

¹¹⁹ Pagenstecher, Lising: Ist die Hochschule zu autoritär? Die Zeit 20.10.1967, 32.

¹²⁰ Pagenstecher, Lising: Ist die Hochschule zu autoritär? Die Zeit 20.10.1967, 32.

Cohn-Bendt, Ranskan ”Punainen Danny” kirjoitti vuonna 1967 opiskelijoista täysin vastaavasti: ”Meitä on yli 600 000, ja me olemme toisista vain lapsia, toisista jo melkein ihmisiä.”¹²¹

Saksan liittotasavallassa ryhdyttiin vuodesta 1965 lähtien kehittämään koulutusjärjestelmää. Myös yliopistojen rehtorit vastasivat haasteeseen – tosin vasta vuonna 1968, jolloin opiskelijoiden kapina oli levinnyt yliopistoista kaupungille – ja linjasivat yhdessä sen, miten yliopistoa tulisi tulevaisuudessa kehittää.¹²² Die Zeit -lehti julkaisi kaksi viikkoa sen jälkeen, kun rehtoreiden yhteinen linjaus oli julkaistu lehdessä Jürgen Habermasin kirjoituksen ”Korkeakoulun pyhä lehmä” (Heilige Kühe der Hochschule), jossa Habermas kirjoitti Länsi-Saksan koulutuskriisistä. Habermasin mukaan rehtorit olivat tuomalla esille sen, miten korkeakoulua tulisi demokratisoida, teurastaneet samalla pyhän lehmän. Korkeakoulu-uudistus ei enää ollut pelkästään toivottavaa, vaan se oli välttämätöntä. Samassa kirjoituksessa Habermas toi esille myös sen, kuinka korkeakoulu-uudistuksen ongelmana oli korkeakoulujen autonomia valtiosta ja yhteiskunnasta. Perinteisesti liittotasavallan korkeakouluilla oli ollut vahva itsemääräämisoikeus, ja tämä oli asia, josta yliopistot tuskin haluaisivat luopua.¹²³

Yliopistokriisissä oli paljolti kyse kuitenkin myös siitä, että yliopistojen ja yhteiskunnan vaatimukset eivät kohdanneet. Uusi moderni yhteiskunta uusine vaatimuksineen tarvitsi uudenlaisia osaajia, ja näitä yliopistot eivät aina kouluttaneet. Yliopistokriisi oli siis modernin yhteiskunnan kriisiä, eikä se ilmennyt vain Länsi-Saksassa vaan yleisemminkin koko läntisessä maailmassa. Die Zeit -lehden kirjoittajan Kai Hermannin mukaan yliopistokriisi pohjautui siihen, että opiskelijat oppivat yliopistoissa asioita, jotka eivät heitä kiinnostaneet. Kriisi oli täten valmis. Hermannin mukaan konflikti ilmeni nimenomaan antiikkisen struktuurin omaavan yliopiston ja modernin yhteiskunnan välillä.

¹²¹ Cohn-Bendt, 1969, 55. Tätä samaa koululaisten ja opiskelijoiden elämää näennäisdemokraattisessa yhteiskunnassa on kuvannut myös Peter Mosler teoksessaan Was wir wollten, was wir wurden. (Mosler 1977, 71-72.)

¹²² Killy, Walther: Hochschulen für unser Jahrhundert. Die Zeit 12.1.1968, 9; Rektoren-erklärung zur Hochschulreform. Die Zeit 12.1.1968, 9-10.

¹²³ Habermas, Jürgen: Heilige Kühe der Hochschule. Die Zeit 27.9.1968, 17. Sama Habermasin kirjoitus on julkaistu myös teoksessa: Habermas: Protestbewegung und Hochschulkritik, Frankfurt am Main 1969.

Hermannin mukaan ei yliopisto eikä yhteiskuntaan pystynyt tarjoamaan sitä, mitä opiskelijat halusivat.¹²⁴ Yliopiston kriisi oli omalta osaltaan siis yhteiskunnan kriisiä, eivätkä opiskelijat tunteneet itseään ymmärretyiksi kummassakaan.

Die Zeit -lehden antama kuva Länsi-Saksan koulutuskriisistä loi näkemystä monimutkaisesta verkosta, jossa osallistujina olivat niin valtio, ympäröivä yhteiskunta, tiedeyhteisö vaatimuksineen, professorikunta kuin opiskelijatkin omine vaatimuksineen. Korkeakoulukysymyksen laajeneminen näkyi myös Die Zeit -lehdessä. Kai Hermann kirjoitti Die Zeit -lehdessä jo alkuvuodesta 1967 ettei kyse enää ollut vain opiskelijoiden ja opettajien välisestä konfliktista vaan mukana oli myös valtion ja opiskelijoiden välinen konflikti.¹²⁵ Tämä konflikti näyttäytyi ehkä rajummin opiskelijaradikalismien muissa teemoissa ja tapahtumissa kuin koulutuksen demokratisointivaatimusten kohdalla. Koulutuspolitiikasta käytiin kuitenkin koko 1960-luvun lopun ajan keskustelua. Annette Winter-Tarvainen on katsonut, että nimenomaan korkeakoulupolitiikka oli se rintama, jolla opiskelijat saivatkin uudistuksia aikaiseksi 1960-luvun lopulla. Uusi korkeakoululaki antoi nimittäin opiskelijoille ja assistenteille oikeuden osallistua päätöksentekoon.¹²⁶ Die Zeit -lehden osalta voidaan nähdä se, että lehdessä käydyssä keskustelussa painotettiin sen hetkisen tilanteen ja siihen johtaneiden syiden lisäksi myös tulevaisuuden koulutuksen eri mallien luomista. Tulevaisuuden avainsanaksi koulutuspoliittisissa ratkaisuisissa näyttää vuoteen 1969 mennessä nousseen elinikäinen oppiminen ja jatkuva itsensä kouluttaminen.¹²⁷

¹²⁴ Hermann, Kai: Die Revolte der Studenten. Die Zeit 17.11.1967, 22.

¹²⁵ Hermann, Kai: Student sein in Berlin. Die Zeit 17.2.1967, 3.

¹²⁶ Winter-Tarvainen 1997, 148.

¹²⁷ Ks. esim. Hellmut, Becker: Ein Gesamtplan für die Bildung. Die Zeit 24.10.1969, 65.

3.2. Ruutitynnyri nimeltään Freie Universität

Freie Universität (FU) perustettiin vuonna 1948 länsivyöhykkeelle opiskelijoiden vaatimuksesta. Tätä ennen Berliinissä toimi yliopisto ainoastaan Neuvostoliiton miehitysvyöhykkeellä ja tämän Humboldt Universitätin opetusohjelmaan kuului pakollisena myös marxilaisuutta sivuavia luentoja.¹²⁸ Freie Universität syntyi siis selvästi antikommunistisessa ilmapiirissä, vapaana kommunismista. Freie Universität toimi aluksi varsin ainutlaatuisella tavalla, opiskelijat saivat olla mukana kaikissa yliopiston päättävissä elimissä.¹²⁹ Demokratian toimivuutta edisti aluksi myös yliopiston pienuus. Vuonna 1948 yliopistossa oli vain 2140 opiskelijaa.¹³⁰ 1960-luvulla yliopiston opiskelijamäärät kasvoivat jatkuvasti ja esimerkiksi vuonna 1967 Freie Universitätissa opiskeli jo noin 15 000 opiskelijaa.¹³¹ 1950-luvun alussa kuitenkin ryhdyttiin Berliinin Freie Universitätissa rajoittamaan opiskelijoiden päätäntävaltaa yliopiston asioissa ja vähitellen Freie Universität ryhtyi muistuttamaan enemmän muita länsisaksalaisia yliopistoja.¹³² 1960-luvulla opiskelijamäärien nousun kanssa myös poliittiset erimielisyydet kasvoivat ja opiskelijat saivat huomata, että Vapaan Yliopiston vapaudella oli varsin ahtaat rajat.

Länsi-Berliini oli Pariisin rinnalla eurooppalaisen opiskelijaradikalismien merkittävimpiä ellei jopa merkittävin keskus.¹³³ Erityisesti Länsi-Berliinissä sijaitsevaa Freie Universitätia on pidetty Eurooppalaisen opiskelijaradikalismien kehtona.¹³⁴ Veikko Tarvainen selittää opiskelijaliikkeen kehittyneen Länsi-Berliinissä sen takia, että kylmän sodan kriisipesäkkeen läntinen puoli loi keskimääräistä paremmat olosuhteet opiskelijaliikkeelle. Kasarmisocialismin keskellä olevan kapitalismin saarekkeen nuoret taistelivat niin sosialismia kuin kapitalistista kulutusjuhlaakin vastaan.¹³⁵ Freie Universitätin opiskelijat olivat jo kesälukukaudesta 1964 alkaen harjoittaneet aktiivista valistuskampanjaa

¹²⁸ Stenbäck, 1968, 44.

¹²⁹ Ks. esim. Kotowski 1968, 523. Kun myöhemmin esim. lehdissä viitattiin ”Berliinin malliin” tarkoitettiin sillä tätä periaatetta. Ts. Opiskelijat saivat olla mukana päättävissä elimissä.

¹³⁰ Tarvainen 1993, 83; Krumholz 1968, 244.

¹³¹ Cimbern, Nikolas: Minderheitsthese – so richtig wie dumm. Die Zeit 30.6.1967, 17.

¹³² Stenbäck 1968, 44.

¹³³ Suominen 1997, 51.

¹³⁴ Ks. esim. Tarvainen 1993, 83; Suominen 1997, 68; Hartmann 1973, 17.

¹³⁵ Tarvainen 1993, 83.

Vietnamin tapahtumista.¹³⁶ Laajempimittaisesti opiskelijaliikehdintä alkoi Freie Universitätissä kuitenkin toukokuussa 1965 jolloin Freie Universität myös nousi Länsi-Saksan lehdistön otsikoihin. Kaksikymmentä vuotta sodan päättymisen jälkeen, toukokuussa 1965 Freie Universitätin AStA järjesti paneelikeskustelun yliopistolle. Tässä paneelikeskustelussa piti olla puhumassa professori Friedeburgen, Rudolf Krämer-Badenin sekä kirjailija Erich Kubyn. Paneelikeskustelun aiheena oli ”Uudelleenrakentamista vai uusi alku – Saksan liittotasavalta kaksikymmentä vuotta sitten”¹³⁷. Freie Universitätin rehtori kielsi kuitenkin Erich Kubyn kutsumisen paneelikeskusteluun.

Die Zeit –lehti uutisoi tästä tapahtuneesta ja selvitti kiellon taustoja kertoen, että Erich Kuby oli vuonna 1958 mustannut Freie Universitätin maineen eräässä puheessaan sanoen, että Freie Universitätin vapaus on varsin kiistanalainen asia. Erich Kubyn mukaan Freie Universitätin sisällä oli paljon ei-vapautta. Vuonna 1958 Freie Universitätin silloinen rehtori asetti Erich Kubyn puhekieltoon yliopiston alueella. Nyt seitsemän vuotta myöhemmin, vuonna 1965 Freie Universitätin rehtori, professori Lüers, kielsi myös Erich Kubyn kutsumisen yliopistonsa alueelle ja näytti täten Die Zeit –lehden mukaan oman herruutensa yliopistolla. AStA siirsi kuitenkin tilaisuuden Freie Universitätin tiloista teknisen korkeakoulun (Technische Universität, TU) tiloihin. Julkisuus tilaisuudelle oli taattu, etenkin kun 700 opiskelijaa osallistui protestiin ja yli 2700 opiskelijaa allekirjoitti päätöslauselman, jossa vaadittiin puhe- ja tiedotusvapautta yliopistoon. Die Zeit –lehti kertoi myös, kuinka tämän tapauksen jälkeen Günther Grass kirjoitti AStA:lle kirjeen, jossa hän kertoi olevansa Erich Kubyn kanssa samaa mieltä Freie Universitätin vapauksettomuudesta.¹³⁸

Die Zeit –lehden mukaan ”Tapaus Kuby” muuttui varsin nopeasti ”Tapaus FU:ksi”. Die Zeit –lehti kertoi kirjoituksessaan 4.6.1965: ”Tapaus Kubysta tapaus FU:iin. Taistelut rehtorin ja opiskelijoiden välillä ovat edelleen käynnissä.” kuinka opiskelijat syyttivät rehtoria siitä, että hän oli liian autoritaarinen ja rehtori epäili kaikkea tapahtunutta kommunistien juonitteluksi. Die Zeit –lehti kertoi

¹³⁶ Winter-Tarvainen 1997, 141-142.

¹³⁷ „Restauration oder Neubeginn - die Bundesrepublik Deutschland zwanzig Jahre danach“

¹³⁸ Wie frei ist die Freie Universität? Die Zeit 21.5.1965, 22.

riidan syyn olevan siinä, että rehtori Lüers kielsi Erich Kubya puhumasta paneelikeskustelussa. Tämän jälkeen opiskelijat eivät lehden mukaan rauhoittuneet, vaan osoittivat mieltään ja jakoivat lentolehtisiä yliopistolla. Opiskelijoiden vaatimukset kohdentuivat nimenomaan puhe- ja tiedotusvapauteen.¹³⁹

Die Zeit -lehti nostikin esille opiskelijoiden kertomukset, joissa nämä sanoivat, että tämä ei todellakaan ollut ensimmäinen kerta, jolloin rehtori oli rajoittanut heidän toimintaansa. Esimerkiksi vuonna 1964 heitä oltiin kielletty esittämästä tšekkoslovakialaisia filmejä yliopistoalueella. Rehtorin mukaan opiskelijoiden mielenilmaukset olivat pelkästään kommunistien vallanosoitusta. Die Zeit -lehden esittämään kysymykseen siitä, miten opiskelijat pystyisivät muutoin kuin osoittamallaan mieltään tuomaan näkemyksiään julki, rehtori vastasi, että hän takaa henkilökohtaisesti opiskelijoiden vapauden.¹⁴⁰ Tilanne Freie Universitätissa rauhoittui jonkin verran sen jälkeen, kun rehtori Lüersille valittiin seuraajaksi liberaali Hans-Joachim Lieber. Die Zeit -lehti kirjoitti Lieberistä, että hän oli Lüersin jälkeen kuin pelastava enkeli. Kesällä 1966 Die Zeit -lehdessä kirjoitettiin jopa, että kaikki Freie Universitätin ongelma oli nyt ratkaistu.¹⁴¹ Ihmeparantajaksikin tituleerattu Lieber rauhoitti toki Freie Universitätin tilannetta, mutta vaikeudet eivät olleet uudesta rehtorista huolimatta ohi vielä vuonna 1966.

Tapaus Kuby nosti esille keskustelun Freie Universitätin vapaudesta ja rehtorin autoritaarisuudesta. Die Zeit -lehden mukaan pelkästään opiskelijat eivät vaatineet vapautta yliopistossa, vaan myös henkilökunta vaati vapauden säilyttämistä pelkän nimen lisäksi myös yliopiston hengessä. Vapaus merkitsi kuitenkin eri ihmisille eri asiaa. Saksassa yliopistoilla on perinteisesti ollut varsin suuri itsemääräämisoikeus. Freie Universitätissä tilanne ”Tapaus Erich Kubyn” jälkeen meni kuitenkin niin hankalaksi, että yliopiston rehtori joutui – ensimmäistä kertaa Freie Universitätin historian aikana – kutsumaan poliisit

¹³⁹ Vom Fall Kuby zum fall FU. Die Fehde zwischen Rektor und Studenten geht weiter. Die Zeit 4.6.1965, 13.

¹⁴⁰ Vom Fall Kuby zum fall FU. Die Fehde zwischen Rektor und Studenten geht weiter. Die Zeit 4.6.1965, 13.

¹⁴¹ von Kuenheim, Haug: Rektor im Slalomstil. Die Zeit 29.7.1966, 2.

yliopistolle rauhoittamaan tilannetta.¹⁴² Poliisien kutsuminen yliopistoalueelle oli jo omiaan vähentämään yliopiston mahdollisuuksia rauhoittaa itse tilannetta alueellaan. Vapaus merkitsi kuitenkin opiskelijoille ja monille yliopiston opettajillekin nimenomaan mielipiteen ilmaisun vapautta.

Vuonna 1965 rehtori antoi päätöksen, jonka mukaan Freie Universitätin alueella sai järjestää vain ”tieteellisiä” tilaisuuksia. Sen, mikä oli tieteellistä arvioi rehtori. Die Zeit –lehden mukaan Freie Universitätin professori Werner Stein esitti huolestumisensa haastattelussaan toden:

”Mihin nuoret voivat mennä? Kun he eivät voi enää olla yliopistolla, he menevät kadulle. Ja tätä me emme halua: nähdä Vietnam-mielenosoituksia kadulla.”¹⁴³

Se, että opiskelijat olisivat voineet ilmaista näkemyksensä yliopiston alueen sisäpuolella, olisi vielä ollut hänen mielestään ratkaisuna hyvä. Kadulle – siis julkisuuteen – laajentuneet mielenosoitukset eivät puolestaan olisi olleet sellaisia, joita ihmiset olisivat halunneet nähdä. Die Zeit –lehden väliotsikko ”Viimeinen paikka” (Auf dem letzten Platz) kertoo paljon Die Zeit –lehden näkemyksistä tähän lausahdukseen. Yliopisto oli opiskelijoille viimeinen paikka ilmaista näkemyksiään ja toisaalta katu oli viimeinen paikka, jossa opiskelijoita olisi haluttu nähdä.

Rehtorin asettamaa mielenosoituskieltoa ja opiskelijoiden ”sensuuriin” laittamista tulkittiin Die Zeit –lehdessä myös siltä kannalta, että tämä heijasti vain rehtorin huolta yliopiston autonomian säilyttämisestä. Yliopiston autonomia oli joutunut koetukselle jo siinä, kun rehtori joutui kutsumaan poliisit yliopiston alueelle. Maaliskuussa 1966 Die Zeit –lehden artikkelissa ”Berliinin malli – jälkeenjäänyttä raunioromantiikkaa?” (Das Berliner Modell – überholte Trümmerromantik?) Gert von Eynern kirjoitti siitä, kuinka Freie Universitätin rehtori Lieber oli perunut kiellon poliittisten tilaisuuksien järjestämisestä yliopiston alueella. Samalla kirjoittaja kuvasi myös sitä, kuinka rehtorilla oli varmasti suuri kiusaus asettaa opiskelijat sensuuriin, sillä julkisuudessa monet poliitikot, journalistit ja suuri joukko lehdenlukijoista kokivat vaikeaksi nähdä

¹⁴² Freiheit, die sie meinen. Die Zeit 25.2.1966, 12.

¹⁴³ Freiheit, die sie meinen. Die Zeit 25.2.1966, 12.

eron siinä, oliko yliopiston alueella järjestetyn tilaisuuden järjestäjänä yliopisto vai oppilaskunta. Tämän takia syntyi Gert von Eynernin mukaan helposti väärinymmärryksiä.¹⁴⁴

Mielipiteen ilmaisun vapaus olikin asia, joka nousi Die Zeit –lehden kirjoituksissa Freie Univerisitätin tilanteesta esille. Vuonna 1967 Hilke Schlaeger kirjoitti Freie Universitätin opiskelijoiden tilanteesta näin:

”Freie Universitätin opiskelijat taistelevat – jos tällaista militanttia ilmaisua halutaan käyttää – kahdella rintamalla. He taistelevat Berliinin kaupungin julkisuuden ymmärtämättömyyttä vastaan ja professoriensa autoritaarisuutta vastaan.¹⁴⁵

Schlaegerin mukaan tapahtumat, jotka johtivat yhden opiskelijan [Benno Ohnesorgin] tappamiseen oli näistä ensiksi mainitun konfliktin huippukohta, kun taas opiskelijoiden ja opettajien välinen konflikti jatkui koko ajan taustalla.¹⁴⁶ Berliinin ahdas julkisuus siis pakotti opiskelijat taistelemaan. Toisaalta Die Zeit –lehdessä tuotiin kahdessa eri artikkelissa ilmi keskustelua siitä, mitkä olivat ne asiat, joihin opiskelijoiden tulisi puuttua. Berliinin kaupungin ahdas julkisuuden tilanne pakotti Die Zeit –lehden mukaan opiskelijat barrikadeille, mutta toisaalta kiistanalaista oli se, mitkä ovat ne poliittiset asiat, joihin opiskelijoiden tulisi ottaa kantaa.

Gert von Eynern kirjoitti artikkelissaan että kiistämätöntä oli se, että opiskelijat voivat, kuten kuka tahansa muukin kaupungin asukas, ottaa yksityisesti kantaa kaikkeen politiikkaan. Sen sijaan kiistanalaista oli voivatko opiskelijat ryhmänä ottaa kantaa Ranskan Algerian-politiikkaan, amerikkalaisten Vietnamin-politiikkaan tai Saksan idänpolitiikkaan. Kirjoituksessaan von Eynern nosti esille näkemyksen myös siitä, että demokratia voi olla myös vaarallista. Esimerkkinä hän nosti esille Weimarin ajan Saksan, jossa antisemitistinen oikeistoradikaalien siipi täytti oppilaskunnan. Toisena ongelmana von Eynern piti sitä, miten AStA voi suhtautua neutraliteettiin ja pyrkiä rauhaan ja järjestykseen tietyissä poliittisissa tendensseissä. Tietyillä poliittisilla tendensseillä hän tarkoitti

¹⁴⁴ von Eynern, Gert: Das Berliner Modell – überholte Trümmerromantik? Die Zeit 25.3.1966, 19.

¹⁴⁵ Schlaeger, Hilke: Der Kongreß in Hannover. Die Zeit 16.6.1967, 19.

¹⁴⁶ Schlaeger, Hilke: Der Kongreß in Hannover. Die Zeit 16.6.1967, 19.

”jääkylmää sotaa”.¹⁴⁷ Opiskelijat saivat siis yksityisinä henkilöinä ottaa julkisesti kantaa politiikkaan, mutta heidän tuli ottaa yhteisönä kantaa vain opiskeluun liittyviin asioihin, eikä yleisemmin (maailman)poliittisiin tapahtumiin. Samassa kirjoituksessaan von Eynern totesi kuitenkin sen, että rauhanomainen työskentelyilmapiiri ei ollut Freie Universitätissä mahdollista niin kauan, kun opiskelijoilta otettiin osallistumismahdollisuus pois, eikä heille taattu täyttä sananvapautta. Niin kauan, kun näitä ei opiskelijoilla ollut, olivat he valmiina puolustamaan oikeuksiaan.¹⁴⁸

Samalla kun toukokuun 1965 paneelikeskustelu toi esille keskustelun Freie Universitätin vapaudesta, tuli sen seurauksena esille myös laajempi keskustelu yliopistojen tilasta. Tapaus Erich Kuby laajeni todellekin tapaus Freie Universitätiksi ja keskusteluksi opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksista yliopistossa. Keskeisimpänä kysymyksenä Freie Universitätissä nousi tällöin niin sanotun ”Berliinin mallin” ja kolmikantaperiaatteen toteutuminen yliopiston hallinnossa.

Berliinin-mallilla tarkoitettiin sellaista tilaa korkeakoulun hallinnossa, jossa opiskelijat olivat mukana kaikissa yliopiston hallintoelimissä. Tämä Berliinin-malli pohjautui Freie Universitätin syntyyn, jolloin Itä-Saksan Humboldt Universitätin vastineeksi perustetun Freie Universitätin demokraattisuutta haluttiin korostaa. Tällöin opiskelijat otettiin mukaan päättämään yliopiston asioista. Opiskelijamäärän kasvu toi tullessaan ongelmia myös Berliinin-mallin toteuttamiseen. Pienessä yliopistossa ongelmat pystyttiin ratkaisemaan keskustelemalla, 15 000 opiskelijan yliopistossa tämä ei aina ollut enää mahdollista.¹⁴⁹ Berliinin-malli nostettiin kuitenkin 1960-luvun opiskelijaradikalismien yhteydessä usein julkisuuteen. Vuonna 1965 Die Zeit -lehti kirjoitti siitä, kuinka yliopisto tarvitsi välttämättä hallintoa, eikä tätä hallintoa voi olla ilman sitä, että joku on esimies ja toisen asema on toimia esimiehen alaisena. Samalla artikkelin kirjoittaja painotti kuitenkin, että hallinnon lisäksi yliopistoissa tarvittiin kollegiaalisuutta myös muidenkin kuin professorien välillä. Berliinin-

¹⁴⁷ von Eynern, Gert: Das Berliner Modell – überholte Trümmerromantik? Die Zeit 25.3.1966, 19.

¹⁴⁸ von Eynern, Gert: Das Berliner Modell – überholte Trümmerromantik? Die Zeit 25.3.1966, 19.

¹⁴⁹ Stenbäck 1968, 44.

mallin ajatus oli alun perin juuri tällainen, sillä mallin mukaisesti hallinnossa toimivat myös opiskelijat ja assistentit.¹⁵⁰ Keskustelu Berliinin mallista jatkui tämän jälkeen koko 1960-luvun lopun ajan laajeten keskusteluksi kolmikantaperiaatteesta yliopiston hallinnossa.

Gert von Eynern kirjoitti Die Zeit –lehden artikkelissaan ”Berliinin malli – jälkeenyäännyttä raunioromantiikkaa” että Berliinin malli toimi Freie Universitätissä periaatteessa hyvin laitostasolla. Ongelmia sen sijaan syntyi yliopistohallinnon korkeammilla asteilla. Berliinin mallin toteutumisessa oli hänen mukaansa nähtävissä luokkataistelua. Kirjoittaja toi esille sen, etteivät kaikki nähneet opiskelijoita enää osana organisaatiota vaan painostusryhmänä. Syynä tähän kirjoittaja näki sen, ettei AStA toiminut niinkään Berliinin mallin mukaisesti Freie Universitätin instituutiona, joka kuului nimenomaan Freie Universitätin organisaatioon. Von Eynernin mukaan AstAlla ei voinut olla sen enempää valtaa kuin Freie Universitätillakaan. Näin ollen AStA:n ei siis olisi pitänyt ottaa kantaa Freie Universitätin ulkopuolisiin kysymyksiin.¹⁵¹

Vaikka Die Zeit –lehdessä tuotiin esille se, ettei opiskelijoiden välttämättä tulisi ottaa kantaa kaikkiin yliopiston ulkopuolisiin kysymyksiin, esitettiin lehdessä useammassakin kirjoituksessa näkemys siitä, että opiskelijoilla tulisi olla mahdollisuus osallistua yliopiston asioihin.¹⁵² Se, että Freie Universitätissa toteutui periaatteessa Berliinin malli, ei Die Zeit –lehden mukaan vielä taannut opiskelijoille mitään oikeuksia. Opiskelijoita ympäröi kaikissa toimikunnissa professorien ja hallintovirkamiesten enemmistö, eivätkä opiskelijat täten pystyneet todellisuudessa vaikuttamaan asioihin.¹⁵³ Ratkaisuna tähän esitettiin usein juuri kolmikantamallia, jossa professorikunnan ja opiskelijoiden lisäksi hallintoelimissä olisi myös yliopiston henkilökunnan edustus. Tällöin henkilökunta toimisi hallinnossa vaa’ankieliasemassa.

¹⁵⁰ von der Gablentz, Otto Heinrich: Die Überschätzung der Autorität. Die Zeit 23.7.1965, 9.

¹⁵¹ von Eynern, Gert: Das Berliner Modell – überholte Trümmerromantik? Die Zeit 25.3.1966, 19.

¹⁵² Ks. esim. von Eynern, Gert: Das Berliner Modell – überholte Trümmerromantik? Die Zeit 25.3.1966, 19; von der Gablentz, Otto Heinrich: Die Überschätzung der Autorität. Die Zeit 23.7.1965, 9.

¹⁵³ Freiheit, die sie meinen. Die Zeit, 25.2.1966.

Kolmikantamallia ei kuitenkaan otettu täysin epäilyksettä vastaan. Esimerkiksi Kurt Sontheimer pohti Die Zeit –lehdessä sitä, tulisiko opiskelijoiden olla mukana päättämässä myös tutkimusprojekteista ja tutkimussuunnitelmista. Hän itse suhtautui tähän varauksella tuoden esille sen, että tällöin kyseessä ei välttämättä ole demokraattinen osanotto vaan tieteen ohjailu. Mutta myös Sontheimerin mielestä liittotasavallan yliopistoja olisi demokratisoitava. Eräänä esimerkkinä demokratisoinnista hän toi esille sen, että opiskelijoilla olisi oltava mahdollisuus antaa opettajille palautetta ja kritiikkiä ja opettajien tulisi ottaa tämä palaute vastaan ja huomioida se.¹⁵⁴ Die Zeit –lehden kaikki kirjoittajat olivat yhtä mieltä siitä, että yliopistoa tulisi demokratisoida. Mutta erilaisia näkemyksiä siitä, mitä tämä demokratisoiminen olisi, löytyi lehdestä useita. Syynä tähän voidaan pitää sitä, että Die Zeit –lehteen kirjoittivat niin lehden omat reportterit, kuin myös yliopisto-opiskelijat ja professorit. Asioita valotettiin lehdessä siis varsin eri näkökulmista ja lähtökohdista käsin.

¹⁵⁴ Sontheimer, Kurt: Akademische Demokratisierung. Die Zeit 18.3.1968, 17.

4. KESÄKUUN TOISEN PÄIVÄN SHOKKI

4. 1. Shaahin vastainen mielenosoitus

Länsisaksalaisen radikalismien historiankirjoitukseen on päivämäärä 2.6.1967 jäänyt vedenjakajaksi. Tätä päivämäärää edeltänyt kehitys on usein kuvattu väistämättömänä eskalaatioprosessina kun taas tuon nimienomaisen päivän on katsottu kääntäneen ylioppilaskapinan kohti väkivaltaista tulevaisuutta.¹⁵⁵ Die Zeit -lehdessä ymmärrettiin jo 16.6.1967 kesäkuun toisen päivän tapahtumien laajalle ulottunut merkitys. Dieter E. Zimmer kirjoitti tuolloin:

”Nimestä Benno Ohnesorg on tullut varsin nopeasti symboli – vastaus yksille, trauma toisille. Tulevaisuudessa tämä tulee olemaan yksi käännekohta, jonka kautta kuvaillaan saksalaisen opiskelijaliikkeen politisoitumista.”¹⁵⁶

Persian shaahi teki alkukesästä 1967 vierailun Länsi-Saksaan. Tämän vierailunsa aikana shaahi vaimoineen tutustui myös Länsi-Berliiniin. Samalle päivälle opiskelijat organisoivat massamielenosoituksen. Mielenosoituksen tarkoituksena oli häväistä shaahin väitettyä hirmuhallintoa, mutta myös kritisoida liittotasavallan ”imperialistista” hallitusta, joka ei kavahtanut kutsua valtiovierailulle väkivaltaan turvautuvia hallitsijoita, kunhan nämä vain olivat amerikkalaismielisiä.¹⁵⁷

Die Zeit -lehden silminnäkijäraportissa Jürgen Zimmer kuvasi illan tapahtumia varsin tarkasti. Kun shaahin auto ajoi Oopperatalolle kello 19.56 olivat mielenosoittajat Bismarckstraßella. Kello 19.57 ja 20.09 välisenä aikana kun

¹⁵⁵ Esim. Suominen 1997, 72.

¹⁵⁶ Zimmer, Dieter E.: Ein toter Student. Die Zeit 16.6.1967, 20.

¹⁵⁷ Winter-Tarvainen 1997, 142.

shaahi istui kuuntelemassa oopperassa taikahuilua, opiskelijat liikehtivät kadulla. Bismarckstraße vaikutti poliisien sotajoukon paikalta. Poliisit kertoivat, että heillä on kumipamput käsissään iskuvalmiina. Keskivaiheille tietä ajoi ambulanssi. Verilöyly alkoi kello 20.09. Ilman varoitusta poliiseilta, ilman että mielensoittajat olisivat tehneet mitään erityisempää katu muuttui ”kiehuvaksi kattilaksi”.¹⁵⁸

Die Zeit -lehden silminnäkijäkertomuksen mukaan poliisit kävivät silmittömästi opiskelijoiden päälle, löivät pampuillaan ja hakkasivat opiskelijat maahan. Poliisit kutsuivat opiskelijoita paikalla olleen kirjoittajan mukaan ”juutalaissioiksi” ja ”kommunistisioiksi”. Poliisit suuntasivat ”häiriköitä” kohti myös vesitykkinsä. Myöhemmin opiskelijat raportoivat pampuniskujen aiheuttamista munuaisvaurioista, luunmurtumista ja mustelmista.¹⁵⁹ Mukana opiskelijamielenosoitusta hajottamassa olivat myös Persian shaahin salaisen palvelun miehet, ”juhlapersialaiset”.¹⁶⁰ Die Zeit -lehden silminnäkijäkertomuksen linjaa tuki myös lehdessä ollut kuva, jossa kolme poliisia lyö pampuillaan maassa makaavaa opiskelijaa.

Kello 20.30. kajahti laukaus. Opiskelija Benno Ohnesorg makasi maassa takaapäin ammuttuna.¹⁶¹ Die Zeit -lehti toi esille poliisin kertomuksen, jossa Berliinin poliisi kommentoi Benno Ohnesorgin surmaan johtanutta tilannetta sanoen poliisin puolustaneen vain hyviä tapoja. Opiskelijoiden – siis sekopäiden – käyttäytymistapa ja heidän hysteriansa täytyi kahlita, jottei tämä pieni radikaali klikki onnistuisi systemaattisesti raunioittamaan Berliinin kaupunkia.¹⁶²

Ensimmäinen virallinen tiedote Benno Ohnesorgin surmasta saatiin jo kesäkuun toisen päivän iltana. Tänä samaisena iltana myös Berliinin sosialidemokraattinen ylipormestari Heinrich Albertz antoi lausunnon, jossa hän asettui täysin poliisin toiminnan taakse.¹⁶³ Ensimmäinen virallinen tiedote, joka tapahtuneesta annettiin, kertoi, että Ohnesorg oli yksi radikaaleista kapinajohtajista. Die Zeit -lehti kertoi

¹⁵⁸ Zimmer, Jürgen: Fuchsejagen in der Bismarckstraße. Die Zeit 9.6.1967, 23.

¹⁵⁹ Zimmer, Jürgen: Fuchsejagen in der Bismarckstraße. Die Zeit 9.6.1967, 23.

¹⁶⁰ Suominen 1997, 72.

¹⁶¹ Zimmer, Jürgen: Fuchsejagen in der Bismarckstraße. Die Zeit 9.6.1967, 23.

¹⁶² Zimmer, Jürgen: Fuchsejagen in der Bismarckstraße. Die Zeit 9.6.1967, 23

¹⁶³ Suominen, 1997, 74.

kuitenkin 16.6.1967 että Benno Ohnesorg oli kaikkea muuta kuin kapinajohtaja. Hän oli 26-vuotias germanistiikan opiskelija, eikä todellakaan mikään fanaatikko. Die Zeit -lehti toi esille sen, ettei Benno Ohnesorg kuulunut mihinkään poliittiseen ryhmittymään, eikä ollut koskaan aiemmin ottanut osaa mielenosoituksiin. Muutaman kerran hän oli käynyt evankelisten opiskelijoiden kokouksissa. Shaahin vastaiseen mielenosoitukseen hän otti osaa, koska oli lukenut kirjan persialaisista. Poliisin kuula olisi voinut aivan yhtä hyvin kohdata kenet tahansa toisenkin paikalla olleista opiskelijoista.¹⁶⁴

Kai Hermann puuttui Die Zeit -lehdessä siihen, kuinka Springer-konsernin lehdet pyrkivät mielenosoituksen jälkeen vääristelemään kuvaa tapahtumista. Elokuussa 1967 Kai Hermann kirjoitti, kuinka Springer -konserniin kuuluvassa Welt am Sonntag -lehdessä kerrottiin kesäkuun toisen päivän tapahtumien kuvauksessa myös, että poliisi tarttui virka-aseeseensa vasta siinä vaiheessa, kun Benno Ohnesorg vetäisi esiin puukkonsa. Ensimmäisessä virallisessa tiedotteessa poliisista luotiin kuva, jossa hän ainoastaan puolustautui riehunutta opiskelijaa vastaan. Kai Hermann toi Die Zeit -lehdessä esille sen, ettei syy tällaiseen kirjoitteluun ollut pelkästään Springer-konsernin toimittajien, sillä Welt am Sonntag -lehti pohjasi juttunsa tiedotteeseen, jonka Länsi-Berliinin poliisi ja senaatti oli antanut. Tämän samaisen tiedotteen luki myös Berliinin poliisin rikosjohtaja televisiossa.¹⁶⁵

Benno Ohnesorgin kuolema oli virallisesti vahinko. Siviilipukuinen poliisi ampui vahingonlaukauksen, joka osui Ohnesorgia takaraivoon. Die Zeit -lehti kuitenkin huomautti jo 9.6.1967 että virallinen raportti ja silminnäkijäraportit tapahtumista erosivat toisistaan. Virallisessa kertomuksessa ei oikeastaan mikään täsmännyt silminnäkijäkertomusten kanssa.¹⁶⁶ Se, että Ohnesorgin surma oli virallisesti vahinko, tulee esille myös tutkimuskirjallisuuden puolelta. Norbert Eliaskin mainitsee teoksessaan Studien über die Deutschen, että Ohnesorgin surma oli vahinko, joka sattui tilanteessa, jossa opiskelijat pyrkivät hyökkäämään virallista

¹⁶⁴ Zimmer, Dieter E.: Ein toter Student. Die Zeit 16.6.1967, 20.

¹⁶⁵ Hermann, Kai: „Sie ist mir losgegangen“. Die Zeit 4.8.1967, 4.

¹⁶⁶ Hermann, Kai: Die Polizei-Schlacht von Berlin. Die Zeit 9.6.1967, 23.

valtiokoneistoa vastaan.¹⁶⁷ Oli surma sitten vahinko tai ei, merkitsi Benno Ohnesorgin kuolema monille nuorille saksalaisille ratkaisevaa käännekohtaa: nyt oli aika katkaista kaikki yhteydet Systeemiin.

Die Zeit -lehti kirjoitti 9.6.1967 että opiskelijoiden mielenosoitus Persian shaahia vastaan johti kaaokseen ja vaikeimpaan poliittiseen kriisiin sitten elokuun 1961.¹⁶⁸ Die Zeit -lehti esitti että opiskelijaliikehdinnät olivat nimenomaan poliittinen kriisi. Pelkkä poliittinen kriisi olisi ehkä ollut Länsi-Saksassa jollakin tapaa hyväksyttävää, mutta opiskelijoiden liikehdintä suuntautui muun muassa Vietnam-mielenosoitusten kautta yhä selvemmin Yhdysvaltoja vastaan. Mielenosoitukset kohdistuivat yhä suuremmissa määrin ulkopoliittikkaan ja poliittinen kriisi sai entistä enemmän ulkopoliittisia sävyjä. Tunnelma kaupungissa lienee ollut äärimmäisen kireä. Benno Ohnesorgin kuolema nosti esiin uusia mielenosoituksia. Berliinin ylipormestari Heinrich Albertz kertoikin myöhemmin, että kaupunkiin sijoitettujen amerikkalaisten joukko-osastojen komentaja oli 4.6. kysynyt, tarvittaisiinko amerikkalaisjoukkojen väliintuloa järjestyksen palauttamiseksi.¹⁶⁹

4.2. Patukat esiin, raivatkaa!

Länsi-Berliinin opiskelijaradikalismien yhteydessä poliisin läsnäolon vaikutus tapahtumien kulkuun nousi varsin merkittävässä määrin esille. Poliisihan saattaa toimia joko tilanteen rauhoittajana tai joissain tapauksissa myös provosoivana tekijänä. Väkivallan esiintymistä Länsi-Saksan opiskelijaradikalismien yhteydessä on selitetty varsin erilaisilla tulkinnoilla. Norbert Elias lähtee siitä, että liittotasavallan opiskelijaradikalismien yhteydessä esiintyneessä väkivallassa oli jälleen kyse kaksoissidosprosessista ja sen omalla painollaan syvenevästä tendenssistä. Ulkoparlamentaarisien liikkeen toiminta ja mielenosoitukset

¹⁶⁷ Elias 1989, 265.

¹⁶⁸ Hermann, Kai: Die Polizei-Schlacht von Berlin. Die Zeit 9.6.1967, 23. Elokuun 1961 kriisillä viitataan Berliinin muurin rakentamiseen. Itä-Saksa aloitti Berliinin muurin rakentamisen 13.8.1961.

¹⁶⁹ Suominen 1997, 74-75.

suuntautuivat alusta alkaen voimassa olevia instituutioita vastaan. Eikä näin ollen Elias mielestä ollut ihme, että vallassaolijat iskivät takaisin. Alkoi tulla vahinkoja, joista opiskelija Ohnesorgin ampumisella oli vakavimmat seuraukset. Jos valtio käytti väkivaltaa, oli opiskelijoidenkin turvauduttava väkivaltaan.¹⁷⁰ Toisaalta on huomattava se, että opiskelijaliike muodostui väkivaltaiseksi nimenomaan Länsi-Saksassa ja sielläkin nimenomaan Länsi-Berliinissä. Saksalaisten sotilassaappaiden töminä kantautui vielä pitkälti 1960-luvullakin. Poliisin toiminnan vuoksi 2.6.1967 oli päivä, jonka Jürgen Habermas katsoi jäävän historiaan päivänä, jolloin liittotasavallan demokratia joutui jokaisen lukutaitoisen ja silmänsä auki pitävän kansalaisen mielessä kyseenalaiseksi. Habermasin mielestä poliisin toiminta oli terroria ja Berliinin senaatin kannanotot terrorin peittelyä.¹⁷¹

Kai Hermann esitti Die Zeit -lehdessä, että Länsi-Berliinin poliisi oli varautunut mielenosoituksia varten erikoisjoukoin. Nämä joukot eivät olleet pelkästään muita vahvempia vaan myös paremmin koulutettuja kuin mitkään muut poliisijoukot kohtaamaan tällaisia väkivaltaisia tilanteita. Kai Hermannin mukaan kesäkuun toinen päivä osoitti kuitenkin sen, että nämä joukot olivat osaamattomia. He eivät pystyneet pitämään kontrollissa kiihtyneitä opiskelijoita.¹⁷² Poliisin käyttäytyminen opiskelijoita kohtaan oli äärimmäisen väkivaltaista. Kai Hermann kirjoitti 9.6.1967 Die Zeit -lehdessä, kuinka poliisit ryhtyivät kesäkuun toisen päivän mielenosoituksessa ilman varoitusta raivaamaan mielenosoittajia: Poliisipäällikön ainoana varoituksena oli huuto: ”Patukat esiin!” Die Zeit -lehti kertoi poliisipäällikön kuvanneen strategiaansa näin:

”Me kohtelemme mielenosoittajia kuin maksamakkaraa, saarramme heidät ensin keskelle ja sitten heidät onkin helppo lyödä maahan.”¹⁷³

Journalistit, valokuvaajat ja monet silminnäkijät kuvailivat Die Zeit -lehden silminnäkijäraportin mukaisesti poliisin toimintaa mielenosoittajia ja sivullisia kohtaan suoranaiseksi pahoinpitelyksi. Heidän mukaansa poliisit eivät enää edes yrittäneet rauhoittaa mielenosoittajia, vaan kyseessä oli todellinen opiskelijoita

¹⁷⁰ Elias 1989, 265.

¹⁷¹ Habermas 1969, 138-139.

¹⁷² Hermann, Kai: Die Polizei-Schlacht von Berlin. Die Zeit, 9.6.1967, 23.

¹⁷³ Hermann, Kai: Die Polizei-Schlacht von Berlin. Die Zeit, 9.6.1967, 23.

vastaan suunnattu jahti.¹⁷⁴ Stefan Aust on kirjoittanut kesäkuun toisen päivän tapahtumista sanoen, ettei sodanjälkeisessä Länsi-Berliinissä ole koskaan nähty niin brutaalia mielenosoittajien pahoinpitelyä. Austin mukaan poliisille ei riittänyt mielenosoituksen hajottaminen vaan koko operaation tarkoituksiksi tuli ”johtajien” ja ”kiihottajien” kiinnisaaminen ja rankaiseminen. Näiksi johtajiksi luokiteltiin Austin mukaan ennen kaikkea parrakkaat ja pitkätukkaiset opiskelijat.¹⁷⁵ Kai Hermann tuo Die Zeit -lehdessä 9.6.1967 esille sen, että poliisien väkivaltaa lietsoi ilmeisesti kaupungissa kiertänyt huhu, jonka mukaan yksi poliisi olisi saanut surmansa päivällä olleissa levottomuuksissa. Kai Hermannin mukaan poliisit kostivat illalla oopperan edessä aiemmin päivällä keskikaupungilla tapahtuneen toverinsa ”murhan”. Eräässä näistä näytöksistä Benno Ohnesorgkin sai surmansa.¹⁷⁶

Die Zeit -lehti loi varsin suoran kuvan poliisien toiminnasta. Syypäänä eivät tietenkään olleet yksin poliisit, mutta artikkeleista ja reportaaseista voi varsin selkeästi lukea sen, että poliisien toiminta katsottiin turhan väkivaltaiseksi. Die Zeit -lehden näkemys siitä, että poliisit toimivat liian aggressiivisesti paljastaa paljon lehden linjasta. Ensimmäisen virallisen tiedotteen jälkeenhän myös Berliinin pormestari antoi julki näkemyksensä siitä, että poliisit olivat osoittaneet ihailtavaa kärsivällisyyttä ja olivat olleet vain pakotettuja käyttämään pamppujaan. Pormestarin tavoin myös Berliinin senaatti piti yksin mielenosoittajia syyllisinä väkivaltaan ja ilmoitti olevansa yhtä mieltä ”Berliinin väestön” kanssa siitä, että vastaavaa ei tulevaisuudessa tulisi suvaitsemaan. Myös Springer-konsernin lehdet asettuivat jyrkästi poliisien toiminnan hyväksymisen puolelle.¹⁷⁷ Tässä julkisuuden kentässä Die Zeit -lehti uskalsi esittää näkemyksensä siitä, että poliisi ei toiminut oikein vaan ylettömän väkivaltaisesti. Sen lisäksi että poliisien toiminnan väkivaltaisuus tuodaan esiin tuo lehti esiin myös sen, että syypäänä opiskelijoiden levottomuuksiin ja väkivaltaisuuksiin on vapaan Länsi-Berliinin vähemmän vapaa lehdistötilanne.

¹⁷⁴ Suominen 1997, 73.

¹⁷⁵ Aust 1986, 51-52.

¹⁷⁶ Hermann, Kai: Die Polizei-Schlacht von Berlin. Die Zeit, 9.6.1967, 23.

¹⁷⁷ Suominen 1997, 74-79

Die Zeit –lehden mukaan Springer-konserni antoi lukijoilleen yksipuolisen kuvan tapahtumista. Springer-konsernin antama kuva levisi laajalle, sillä sen lehdillä riitti lukijoita, olihan konsernin hallussa 70 prosenttia Berliinin lehdistöstä. Samalla Springer-konserni loi Die Zeit –lehden mielestä kuvaa, joka ruokki väkivaltaisuuksia opiskelijoita vastaan. Opiskelijat kuvattiin kaoottisina, anarkistisina ja aggressiivisina, ja heidät niputettiin yhdeksi ryhmäksi.¹⁷⁸ Niputtamalla opiskelijat luotiin kuva ”meistä kunnan kansalaisista” ja väkivaltaisista opiskelijoista, joita vastaan tulee taistella. Die Zeit –lehden mukaan poliittinen johto, poliisi ja Länsi-Berliinin lehdistö olivat myös vaikuttanut siihen, että enemmistö opiskelijoista tunsu solidaarisuutta radikaaliin vähemmistöön.¹⁷⁹ Die Zeit –lehti ei siis pelännyt moittia Berliinin johtoa tai poliisia, ja vielä vähemmän lehdessä varottiin tuomasta esiin näkemyksiä Springer-konsernin lehdistä.

4.3. Berliinin julkisuus ja kesäkuun toisen päivän mielenosoitus

Die Zeit –lehti arvosteli vahvasti jo 9.6. olleissa kirjoituksissaan kesäkuun toisen päivän tapahtumista annettua informaatiota. Kai Hermann kirjoitti artikkelissaan ”Poliisitaistelu Berliinistä” (Die Polizei-Schlacht von Berlin) näin:

”Perättömin uutisin, tiedon kokonaan eväämisen sekä informaation puutteen avulla senaatti ja poliisi ”verhottiin”. Edes senaatti ei saanut oikeaa tietoa tapauksesta, vaan tietoa vääristeltiin ja tapauksen tiedottamisessa hidasteltiin.”¹⁸⁰

Kai Hermann nosti esille siis sen, että tietoa hidasteltiin ja evättiin niin, ettei edes Berliinin johto pysynyt tapahtumien vauhdissa mukana. Koko kesäkuun toinen päivä tapahtumiseen näyttäytyikin Die Zeit –lehdessä 9.6. varsin sekavana.¹⁸¹ Jos tapahtumat olivatkin varsin sekavia, oli myös tiedottaminen niistä vähintään yhtä epäselvää. Poliisi ehti antaa julkisuuteen ainakin neljä toisistaan poikkeavaa

¹⁷⁸ Wapnewski, Peter: Sie sind keine Messerstecher. Die Zeit 16.6.1967, 17.

¹⁷⁹ Hermann, Kai: Die Polizei-Schlacht von Berlin. Die Zeit 9.6.1967, 23.

¹⁸⁰ Hermann, Kai: Die Polizei-Schlacht von Berlin. Die Zeit 9.6.1967, 23.

¹⁸¹ Hermann, Kai: Die Polizei-Schlacht von Berlin. Die Zeit 9.6.1967, 23.

kuvausta Benno Ohnesorgin surmasta.¹⁸² Oikeastaan ainoa asia, joka lehden mukaan oli varmaa, oli Benno Ohnesorgin kuolema. Mistä laukaus tuli, se oli jo kysymysmerkki. Lehden mukaan edes silminnäkijäkertomukset eivät kuvanneet tapahtumaa samalla tavalla, vaan niissäkin tapahtumat vaihtelivat kertomuksesta toiseen.¹⁸³

Tiedonkulun hitauden lisäksi Die Zeit -lehti arvosteli myös sitä, etteivät poliisipäällikkö, senaatti tai pormestari olleet sanallakaan osoittaneet kritiikkiä poliisin toimintaa kohtaan. Oikeussenaattorinkin oli vain sanonut, että tässä kaupungissa tulee taistella sen puolesta, että järjestys ja rauha säilyisivät.¹⁸⁴ Berliinin johto asetti aluksi tukemaan poliisin toimintaa. Pormestari Heinrich Albertz antoi saatuaan ensimmäisen virallisen tiedotteen kesäkuun toisen päivän tapahtumista lausunnon, jossa hän asettui tukemaan poliisin toimintaa täysin. Hän myös antoi kiitoksensa Berliinin poliisille heidän kärsivällisyydestään. Pormestari Albertz perui myöhemmin kuitenkin tämän lausuntonsa ja erosi virastaan syvästi järkyttyneenä saatuaan kuulla, että hänelle oli suoraan valehdeltu Benno Ohnesorgin kuolemaan liittyneistä tapahtumista.¹⁸⁵

Die Zeit -lehdessä tuotiin kesäkuun toisen päivän tapahtumia esille lähes kaikissa kesäkuun aikana mielenosoituksen jälkeen ilmestyneissä lehdissä. 9.6.1967 lehdessä julkaistiin sekä silminnäkijäkertomus että Kai Hermannin analyysi tapahtumista. 16.6.1967 lehdessä oli Freie Universitätin professorin, Peter Wapnewskin, artikkeli, jossa hän analysoi Länsi-Berliinin tapahtumia, sekä arvosteli Tagesspiegelissä julkaistua lukijakirjettä. Samaisessa 16.6. ilmestyneessä lehdessä oli myös Dieter E. Zimmerin kirjoitus Benno Ohnesorgista. 30.6. puolestaan Heinz Grossman kirjoitti Die Zeit -lehdessä Berliinin lehdistössä esitetyistä näkemyksistä kesäkuun toisen päivän tapahtumiin. Tämän jälkeen Die Zeit -lehdessä kesäkuun toisen päivän tapahtumat nostettiin esille uudestaan elokuussa, jolloin Kai Hermann kirjoitti siitä, miten mielenosoituksesta annettiin julkisuuteen virheellinen kuva niin virallisten tiedotteiden kautta kuin myös Berliinin bulevardilehtien välityksellä. Tärkeäksi teemaksi Die Zeit -lehden

¹⁸² Suominen 1997, 78.

¹⁸³ Hermann, Kai: Die Polizei-Schlacht von Berlin. Die Zeit 9.6.1967, 23.

¹⁸⁴ Hermann, Kai: Die Polizei-Schlacht von Berlin. Die Zeit 9.6.1967, 23.

¹⁸⁵ Suominen 1997, 78.

kirjoituksissa nousi siis jo heti tapahtumia seuraavasta lehdestä lähtien tiedonkulun hitauden ja vääristyneisyyden tuominen julki.

Sen lisäksi, että Die Zeit -lehti arvosteli 9.6. tiedonkulun hitautta ja vääristyneisyyttä, sekä virkamiesten ja luottamustoimissa toimivien lausuntoja, arvosteli lehti myös muiden lehtien tapaa tiedottaa tapahtuneesta. Kai Hermann kirjoitti Die Zeit -lehdessä todeten, että Berliinin lehdistö, etenkin BZ ja Bild olivat kirjoittaneet kesäkuun toisen päivän tapahtumista liian yksipuoliseen sävyyn. Näissä lehdissä opiskelijat oli kuvattu rähisijöinä ja poliisin oli katsottu tehneen ainoastaan omaa työtään. Zeit -lehti näkikin, että opiskelijaradikalismien tulevaisuus on selvä:

”Poliittinen johto, poliisi ja paikallinen sanomalehdistö on käyttäytynyt siten, että valtaosa opiskelijoista tulee tukemaan pientä radikaalia vähemmistöä.”¹⁸⁶

Länsi-Saksan tulevaisuus ei näyttäytynyt Die Zeit -lehdelle ainakaan senhetkistä tilannetta helpommalta. Lehti katsoi, että kesäkuun toisen päivän tapahtumat olivat antaneet rauhallisillekin opiskelijoille syyn tukea radikaalia vähemmistöä. Lehti ennusteli sitä, ettei tilanne näiden tapahtumien seurauksena ainakaan rauhoitu. Väärässä Die Zeit -lehti ei tässä näkemyksessään ollut. Monille saksalaisille nuorille Benno Ohnesorgin surma merkitsi ratkaisevaa käännekohtaa.¹⁸⁷

Die Zeit -lehden mukaan kesäkuun tapahtumat herättivät Länsi-Berliinissä paljon kysymyksiä myös tuon päivän jälkeen. Tulevaisuuden suurena kysymyksenä tulisi olemaan opiskelijoiden – ei vain opiskelijoiden pienen joukon, vaan suuren osan opiskelijoista – ja poliisin väliset suhteet. Kaksi viikkoa tapahtumien jälkeen Die Zeit -lehti julkaisi Berliinin Tagesspiegelissä otsikolla ”Kansalaisen ääni” julkaistun kirjeen. Tätä kirjettä analysoi Die Zeit -lehdessä Freie Universitätin germanistiikan vakinainen professori Peter Wapnewski. Berliinin Tagesspiegelissä julkaistussa kirjeessä sanottiin muun muassa että Berliinin työtätekevät kansalaiset olivat kyllästyneet siihen, että ”tyhmien nuorten, joiden korvantaustatkaan eivät ole vielä kuivuneet”, annetaan terrorisoida Berliinin

¹⁸⁶ Hermann, Kai: Die Polizei-Schlacht von Berlin. Die Zeit 9.6.1967, 23.

¹⁸⁷ Suominen 1997, 78-79.

kaduilla. ”Opiskelijatolvanat, jotka veronmaksajien varoin viettävät vain helppoa elämää”, pitäisi kirjoittajan mielestä laittaa vuodeksi töihin, jotta he tulisivat järkiinsä. Tagesspiegelin yleisönosastokirjoittaja toivoi myös, että poliisit ryhtyisivät viimeinkin kunnon toimiin, jotta opiskelijat saataisiin kuriin.¹⁸⁸

Die Zeit –lehden linjaa kuvaa varsin hyvin se, että lehti oli valinnut Freie Universitätin professorin Peter Wapnewskin analysoimaan Tagesspiegelissä julkaistua yleisönosastokirjoitusta. Professorilla oli ollut varsin suora kosketus opiskelijoihin ja näkemys siitä, mitä opiskelijat halusivat ja miksi he kapinoivat. Toisaalta professori pystyi statuksensa turvin ehkä asettumaan ”tavallisen” kansalaisen yläpuolelle. Die Zeit –lehden kirjoittelulle olikin varsin yleistä se, että eri tapahtumia ja ilmiöitä kommentoimaan pyydettiin alan asiantuntijoita, professoreja ja tutkijoita.

Professori Wapnewski totesi itse Die Zeit –lehdessä, ettei Berliinissä ollut kesäkuun toisen päivän jälkeen tapahtunut lopultakaan mitään merkittävää. Kaupungin ihmiset eivät olleet muuttuneet mihinkään. Sen sijaan Tagesspiegelissä julkaistu ja Die Zeit –lehdessäkin analysoitavana ollut lukijakirje heijasteli Wapnewskin mukaan hyvin sitä, miksi opiskelijat olivat nousseet kapinaan. Hän katsoi, että syynä opiskelijoiden levottomuuksille oli vapaan Berliinin lehdistötilanne. Opiskelijoilla ei ollut mahdollisuutta vapaaseen tiedonvälitykseen. Wapnewskin mukaan Springer-konserni, jolla oli hallussaan 70 prosenttia kaupungin lehtien levikistä, käytti hyväkseen herkkätuntoisten lukijoihensa epäluuloa. Springer-konsernin lehdistö kirjoitti Freie Universitätistä ”kapinayliopistona”, opiskelijoiden käytöstä se kuvasi ”aggressiiviseksi ja kaoottiseksi”. Jopa Benno Ohnesorgin surmaa käsiteltiin Springer-konsernin Bildissä varsin yksipuolisesti. Esimerkiksi professori Wapnewskin nosti Bildin otsikon: ”Opiskelijat: me ammusme takaisin!”¹⁸⁹ Die Zeit –lehden mukaan Bildin tapa otsikoida juttunsa näyttää sen, kuinka yksipuolista tiedonvälitystä lehti antaa. Poliisien huudoista tai toimista ei otsikossa mainita mitään.

¹⁸⁸ Wapnewski, Peter: Studenten und die Obrigkeit. Sie sind keine Messerstecher. Die Zeit 16.6.1967, 17.

¹⁸⁹ Wapnewski, Peter: Studenten und die Obrigkeit. Sie sind keine Messerstecher. Die Zeit 16.6.1967, 17.

Miten sitten lehdistö oli aiheuttanut sen, että opiskelijat olivat nousseet barrikadeille? Professori Wapnewskin mukaan lehdistö ei ainoastaan jättänyt huomioimatta opiskelijoiden asiaa, vaan se oli piittaamaton myös metodeiltaan. Näin lehdistö sai aikaan sen, että opiskelijoista luotiin kuva, jossa ei ollut tilaa järkevälle opiskelijalle. Järkeviä opiskelijoita taas oli professori Wapnewskin mukaan paljon eikä näille opiskelijoille lopulta jäänyt muuta mahdollisuutta kuin kokoontua joka perjantai kaduille puhumaan kaupungin asukkaille. Muulla tavoin he eivät saaneet asiaansa esille.¹⁹⁰ Professori Wapnewskin mukaan ongelmallista oli kuitenkin se, että Berliinin asukkaat eivät halunneet ymmärtää opiskelijoita. Hän kirjoitti:

”Tässä kaupungissa on merkillinen ilmapiiri. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden historia on luonut purkautuville reaktioille tietynlaisen muodon: gettotietoisuuden. Kaupungin tulee olla ylpeänä paikoillaan, kuin ’vieras lännestä’”¹⁹¹

Die Zeit –lehti korosti siis opiskelijaradikalismien eräänä syynä Länsi-Berliinin julkisuuden ahdasta tilaa. Opiskelijat eivät saaneet ääntää kuuluville järkevin keinoin, ja kokoontumalla kaduille he saivat ainoastaan Springer-konsernin lehdet luomaan heistä kuvan kapinallisina. Die Zeit –lehti toikin esille sen, että Springer-konsernin kirjoittelu oli liian stereotyyppistä luovaa. Tapani Suomisen mukaan Springerin lehdissä, erityisesti Bild Zeitungissa, oli nähtävissä tällaisten stereotyyppien luonti. Springer-kustantamon lehdillä oli tapana jakaa yhteiskunta kahteen osaan, rehellisiin työtätekeviin kansalaisiin ja yhteiskunnan vihollisiin.¹⁹² Springer-konsernin lehdissä olleen kahtiajaon on täytynyt olla todella selkeää, sillä Die Zeit –lehti nosti säännöllisesti esille Springerin lehtien tavan luoda stereotyyppistä kuvaa opiskelijaradikaaleista.

Die Zeit –lehti hyökkäsi kirjoituksessaan nimenomaan Springer-konsernin uutislehtinä toimivia sanoma- ja iltapäivälehtiä vastaan. Viikkolehtenä Die Zeitin ei tarvinnut toimia niinkään uutislehtenä kuin tuoda laajemmin esille tapahtumien syitä ja seurauksia. On myös huomattava, että Die Zeit –lehti arvosteli lehtiä,

¹⁹⁰ Wapnewski, Peter: Studenten und die Obrigkeit. Sie sind keine Messerstecher. Die Zeit 16.6.1967, 17.

¹⁹¹ Wapnewski, Peter: Studenten und die Obrigkeit. Sie sind keine Messerstecher. Die Zeit 16.6.1967, 17.

¹⁹² Suominen 1997, 80.

joiden funktio oli erilainen kuin Die Zeit -lehden. Lehden oli helppo esittää näkemys siitä, että Länsi-Berliinin julkisen keskustelun tila oli liian ahdas. Die Zeit ei itse pystynyt tätä julkisuuden ahtautta laajentamaan, sillä se oli varsin erilainen foorumi kuin sanomalehdet. Toisaalta opiskelijaradikalismi tarjosi varmasti Die Zeit -lehdelle hyvän tilaisuuden hyökätä Springer-konsernia vastaan. Näyttääkin siltä, että Die Zeit -lehti käytti opiskelijaliikettä teemana, jonka avulla se pystyi samalla tuomaan esille näkemyksensä Springer-konsernista.

Kaksi kuukautta tapahtumien jälkeen 4.8.1967, Die Zeit -lehti toi uudelleen esille kesäkuun toisen päivän tapahtumat. Tällä kertaa artikkelin alussa lainattiin Welt am Sonntagin kuvausta 2.6. tapahtumista. Die Zeit -lehden mukaan Welt am Sonntag pohjasi kuvauksensa viralliseen tiedonantoon, jonka poliisi ja senaatti antoivat. Die Zeit lehti kirjoittaa:

”Nyt kaksi kuukautta myöhemmin tiedetään, että juuri mikään ei tässä tiedotteessa täsmännyt. Oikeastaan vieläkin enemmän: epäily vahvistuu, että julkisuuteen annettu väärä tiedote annettiin tietoisesti harhaanjohtavaksi. Tutkimustulos vahvistaa tämän tiedon.”¹⁹³

Die Zeit -lehti arvosteli edelleen senaattia sitä, että myös Berliinin bulevardilehdistö otti tapahtuneesta esille vain poliisin kertomuksen. Berliinin bulevardilehdistö ei tuonut kirjoituksissaan esille lainkaan opiskelijoiden tai silminnäkijöiden kertomuksia tapahtuneesta.¹⁹⁴

Die Zeit -lehti toi kesäkuun toisen päivän tapahtumat esille varsin monitasoisena tapahtumana. Lehdessä esiteltiin niin silminnäkijäkuvausta kuin käsiteltiin laajemminkin tapahtumien syitä ja seurauksia. Mielenkiintoista on se, kuinka Die Zeit -lehden artikkelien ja reportaasien yhteydessä olevat valokuvat oli valittu niin, että suurimmassa osassa valokuvia oli kuvattuna opiskelija tai opiskelijoita, joita kypäräpäiset poliisit hakkasivat kumipampuin. Die Zeit -lehden valitut kuvatkin kertovat omalta osaltaan myös lehden kirjoitusten linjasta. Yhtäkään kuvaa, jossa opiskelija tekisi väkivaltaa poliisille ei lehteen ole otettu. Myös silminnäkijäkertomuksen ottaminen lehteen syventää lehden luomaa kuvaa mieltään osoittavista opiskelijoista, jotka poliisi väkivaltaisesti hakkasi maahan.

¹⁹³ Kai Hermann: „Sie ist mir losgegangen“. Die Zeit 4.8.1967, 4.

¹⁹⁴ Kai Hermann: „Sie ist mir losgegangen“. Die Zeit 4.8.1967, 4.

Opiskelijoista luotiin lehden kuvissa siis selkeästi väkivallan uhreja, poliiseista hyökkääjiä.

Ehkä eräs syy siihen, miksi Die Zeit -lehden kirjoitukset käsittelevät aihetta varsin analysoivasti löytyy siitä, että Die Zeit -lehti on viikkolehti, jonka ensimmäinen kesäkuun toisen päivän mielenosoituksista kertova numero ilmestyi viikko tapahtumien jälkeen. Tässä ajassa oltiin tapahtunutta saatu jo selvitettyksi ensimmäistä virallista tiedonantoa pidemmälle. Jo viikko mielenosoituksen jälkeen Die Zeit -lehti arvosteli tiedonvälityksen hitautta ja yksipuolista. Lehden esittämä kritiikki koveni ajan kuluessa ja kaksi kuukautta myöhemmin Die Zeit -lehden Berliinin kirjeenvaihtaja Kai Hermann toi esille epäilyn siitä, että julkisuuteen annettu väärä tiedote oli tehty tietoisesti harhaanjohtavaksi. Lehdessä esitetty kritiikki kohdistui siis varsin selkeästi Länsi-Berliinin tiedonvälityksen tilaan. Die Zeit -lehdessä nousi hyvin selkeästi esille myös se, miten Länsi-Berliinin lehdistö, etenkin Springer-konsernin lehdet, kuvasivat tapahtumia vain poliisin näkökulmasta. Die Zeit -lehti nostikin opiskelijaradikalismien yhdeksi tärkeäksi syyksi sen, etteivät opiskelijat pystyneet ilmaisemaan asiaansa muuten kuin osoittamallaan mieltään. Lehden mukaan Berliinin bulevardilehdistö oli linjauksillaan ajanut opiskelijat liian tiukalle.

5. RUDI DUTSCHKE

5.1. Kapinallisesta ideologiaksi

1960-luvun opiskelijaliikkeet korostivat antiautoritaarisuuttaan ja demokraattisuuttaan. Liikkeellä ei tullut olla johtajaa vaan joukkojen puolesta ja joukkojen edessä puhuvia äänitorvia. Sanomalehdissä, televisiossa ja julkisuudessa yleensäkin opiskelija- ja vasemmistoradikalismi kuitenkin henkilöityi vahvasti muutamiin karismaattisiin johtajiin. Tällaisena johtajana voidaan pitää esimerkiksi Ranskan ”punaista Dannyä”, Daniel Cohn-Bendtia. Länsi-Saksassa ulkoparlamentaarisien opposition näkyvimmäksi johtohahmoksi nousi kiistatta Rudi Dutschke.¹⁹⁵

Rudi Dutschke syntyi vuonna 1940 Schönefeldissä, joka sodan jälkeen kuului neuvostovyöhykkeeseen.¹⁹⁶ Hän olisi tahtonut opiskella Itä-Saksassa urheilujournalistiksi, mutta joutui jättämään opintonsa kriittisten puheidensa vuoksi. Itä-Saksan viranomaiset laittoivat opiskelun ehdoksi sen, että Dutschke suorittaisi ensin vapaaehtoisesti asepalveluksensa kansanarmeijassa. Dutschke kuitenkin kieltäytyi tästä ja siirtyi vuonna 1961 Länsi-Berliiniin vain kaksi päivää ennen Berliinin muurin rakentamista. Samana syksynä hän aloitti opiskelut Länsi-Berliinin Freie Universitätissä.¹⁹⁷ Urheilujournalistiikan opiskelu ei Länsi-Saksan puolella enää kiinnostanut Dutschkea. Hän kuitenkin työskenteli yhdeksän kuukauden ajan BZ:n urheilutoimituksessa.¹⁹⁸ Liittotasavallan puolella suurin osa Dutschken ystäväkuntaa oli hänen tavallaan Itä-Saksasta paenneita nuoria. Se, että Rudi Dutschke oli lähtöisin Itä-Saksan puolelta nostettiin 1960-luvun

¹⁹⁵ Suominen 1997, 87.

¹⁹⁶ Chaussy 1985, 13.

¹⁹⁷ Mehnert 1976, 100; Kraushaar 2000, 95.

¹⁹⁸ Chaussy 1986, 29.

tapahtumista ja Rudi Dutschkesta puhuttaessa varsin usein esille. Die Zeit -lehti toi esiin 31.12.1966 kirjoituksessaan, että: ”Länsi-Saksassa on myös huomioitu se, että ’kapinajohtaja’ Dutschke on Itä-Saksan loikkareita.”¹⁹⁹ Se, että Dutschke oli nimenomaan Itä-Saksan puolelta siirtynyt antoi julkisuudelle mahdollisuuden olettaa, että Dutschkella oli olemassa hyvät suhteet rajan takana oleviin kommunisteihin.

Rudi Dutschken ura radikaalijohtajana alkoi vuonna 1963, jolloin hän yhdessä Bernd Rabehelin kanssa perusti Länsi-Berliiniin Subversio Aktion -nimisen organisaation alaosaston.²⁰⁰ Vuoden 1965 alusta Dutschke onnistui liittämään Subversio Aktionin Berliinin ryhmän SDS:n fraktioksi.²⁰¹ Vaikka vain harvoilla opiskelijaradikaaleilla oli suoria kokemuksia Subversio Aktion -ryhmästä vaikutti surrealismiin ja dadaismiin henkinen perintö opiskelijaliikkeen ideologiaan Rudi Dutschken kautta.²⁰² Taide ja estetiikka tosin joutuivat väistymään muiden intressien tieltä opiskelijaradikalismiin kehityttyä joukkoliikkeeksi. On kuitenkin muistettava, että vaikka Dutschke osallistui jo 1960-luvun alkupuolella moniin radikaaleihin tempauksiin, hänen julkinen uransa kapinajohtajana ei ollut pitkä. Ennen syyskuuta 1966 vain varsin harvat SDS:n ulkopuolelta tunsivat häntä.²⁰³

Rudi Dutschke ystävineen piti itseään antiautoritaarisina sosialisteina. He eivät kannattaneet siis samanlaista sosialistista järjestelmään, joka vallitsi esimerkiksi Neuvostoliitossa tai Itä-Saksassa, jossa valta oli lopulta kuitenkin byrokratian, eikä kansan, käsissä. Dutschke vastusti kaikenlaista autoritaarisuutta. Hän ei taistellut ainoastaan Länsi-Berliinin tai liittotasavallan autoritaarisuutta vastaan,

¹⁹⁹ Hermann, Kai: Die „Rote Garde“ von Berlin. Zwanzig marxistische Studenten lassen die Stadt erbehen. Die Zeit 30.12.1966, 7.

²⁰⁰ Suominen 1997, 87-88. Subversio Aktion oli situationistien organisaatio, jonka tarkoituksena oli luoda ”situaatioita” eli tilanteita, joissa katsoja joutui osallistujaksi antiautoritaarisessa hengessä. Ryhmälle oli siis tärkeää tehdä provokaatioita, arkipäivän vallankumousta ja yrittää muuttaa ihmisten tietoisuutta. Rudi Dutschke kuului niihin, jotka yrittivät toteuttaa situationistien vaatimia ihanteita elämässään ja toiminnassaan. Käytännössä tämä tarkoitti usein provokaatioita ja happeningeja. Ks. Suominen 1997, 88.

²⁰¹ Suominen 1997, 89.

²⁰² Subversion Aktion oli perustettu sen jälkeen, kun ryhmä saksalaisia oli erotettu Situationaalista Internaalista. Situationaalinen Internaali perustettiin vuonna 1957 Italiassa kahdesta avantgardistisesta ryhmästä. Myöhemmin tähän ryhmittymään liittyi taiteilijoita mm. Ranskasta, Hollannista, Länsi-Saksasta ja USA:sta. Tätä kautta myös dadaismi ja surrealismi vaikuttivat opiskelijaradikalismiin ja etenkin opiskelijoiden ”happeningeihin”. Ks. Suominen 1997, 88. Tämä kaikki kuvastaa sitä, kuinka erilaisia elementtejä oli ja vaikutti opiskelijaradikalismiin ja sen taustoihin.

²⁰³ Suominen 1997, 94.

vaan yhtä lailla hän vastusti autoritaarisuutta Moskovassa, Itä-Berliinissä tai Prahassa.²⁰⁴ Dutschke oli ideologialtaan kommunisti, mutta hän ei siis kannattanut sosialismia sellaisena, kuin se ilmeni 1960-luvun sosialistisissa maissa. 1960-luvun länsisaksalaisessa yhteiskunnassa ei ”tavallisen kansan” mielessä kuitenkaan tehty eroa sille, kannattiko joku kommunismia sen puhtaassa ideologisessa muodossa, vai voimassa olevien sosialististen valtioiden mallia. Yhtä kaikki, kansalle kommunisti oli kommunisti.

5.2. Porvariston kauhu

Rudi Dutschken ensiesiintyminen suurelle yleisölle tapahtui 9. syyskuuta 1966, jolloin Die Zeit -lehti kirjoitti Frankfurtissa pidetystä SDS:n kongressista. Lehti kiinnitti erityisesti huomiota erääseen Berliinistä tulleeseen puhujaan, jonka astuessa puhujanpönttöön koko sali hiljeni. Demagogi oli saapunut:

”Kuin peitseniskut viiltävät hänen teesinsä auditoriossa. Dutschke, slavisti ja työväenliikkeen historian asiantuntija on kuin luotu demagogiksi. Hän katsoo synkästi mustien kulmakarvojensa alta, hiukset valuvat hänen otsalleen, hänen hintelä vartalonsa näyttää vapisevan hänen kiihtyessään. Ja jokainen tietää keitä (ja mitä) hän tarkoittaa, kun hän taistelukiikossaan sinkoaa esiin vain etunimet: ”Rosa – Karl – ja Leo!”²⁰⁵

Ennen tätä Die Zeitin kirjoitusta ei Rudi Dutschkesta juurikaan tiedetty SDS:n ulkopuolella mitään.²⁰⁶ Vuodesta 1966 lähtien Dutschken nimi tuli maailmalla yhä tunnetummaksi saksalaisen opiskelijaradikalismien suvereenina johtajana. Länsi-Berliinin asukkaille taas sana opiskelijaradikalismi personoitui Rudi Dutschkeen.²⁰⁷ Länsi-Saksassa hänestä muodostui SDS:n pääideologi ja tätä kautta valtionvihollinen.

Vuoden 1967 aikana Dutschke nostettiin SDS:n pääideologiksi, sosialistiseksi opiskelijajohtajaksi sekä lukemattomien sosialististen ryhmien luottomieheksi.

²⁰⁴ Mehnert 1976, 100-102.

²⁰⁵ Janssen, Karl-Heinz: Neue Linke – Aufbruch in die Sackgasse? Die Zeit 9.9.1966, 2.

²⁰⁶ Chaussy 1985, 120.

²⁰⁷ Chaussy 1985, 134.

Kai Hermann kirjoittaa heinäkuussa 1967 Die Zeit –lehdessä Dutschkesta kuvaten häntä evankelisen opiskelijayhteisön pronssiseksi krusifiksiksi ja aiemmin DDR:n puolella olleeksi taistelijaksi ja saarnaajaksi. Hermann luo Dutschkesta kuvan saarnaajana, jolla on ratkaisu länsisaksalaiseen kapitalismiin.²⁰⁸ Hän liitti Dutschken henkilöhahmoon lähes uskonnollisia kuvia, tai oikeamminkin toi esille sen, että Dutschken seuraajansa suhtautuvat häneen kuin pyhään esineeseen. Dutschken läsnäolo evankelisen opiskelijayhdistyksen tilaisuudessa tai kristinuskon liittäminen häneen ei ollut millään tavalla ainutkertaista.

Tapani Suominen on kirjoittanut Dutschkesta, että paitsi marxilaista retoriikkaa oli hänen puheessa usein selviä kristillisiä elementtejä. Dutschken tapa argumentoida ja rakentaa puheensa provokatiivisten vastakohtaparien varaan muistutti Suomisen mukaan ajoittain Jeesuksen tapaa puhua. ”Kristillinen kielenkäyttö” ja kristinuskosta peräisin olevat metaforat olivat osa kaikkien saksalaisten kulttuuriperintöä. Suomisen mukaan on myös huomattava se, että monilla radikaalijohtajilla oli kristillinen kotitausta.²⁰⁹ Kai Hermann, joka heinäkuussa 1967 oli kirjoittanut Dutschkesta pronssisena krusifiksina, toi saman vuoden marraskuussa Die Zeit –lehdessä esiin ajatuksen siitä, ettei sodan jälkeisen sukupolven ideologia ollut vieraantunut kovinkaan kauas romantiikasta. Näin ollen Hermannin mukaan Dutschke kirkon saarnastuolissa tai Dutschke evankelisen opiskelijayhteisön krusifiksin alla ei ole niin absurdia kuin se Berliinin kirkossakävijöistä saattoi kuulostaa.²¹⁰

Die Zeit –lehden esittämä kuva Dutschkesta toi esille sen, että kyseessä ei ollut turhaan johtajaksi noussut henkilö. Rudi Dutschkesta ei tullut SDS:n johtaja läpituokevan katseensa vaan myös demagogisten kykyjensä ja nokkeluutensa vuoksi.²¹¹ ”Läpituokevan katseen” esilletuominen viittaa tässä Die Zeit –lehden artikkelissa BZ:n kuvaukseen Dutschkesta. BZ oli nimittäin tuonut esille sen, että vallankumousjohtaja Dutschkella oli juuri sellainen pistävä katse, joka radikaaleilla ihmisillä yleensäkin on.²¹² Die Zeit –lehti halusi kuitenkin ulkonäön

²⁰⁸ Hermann, Kai: Der vielstimmige Chor vom Umsturz. Die Zeit 7.7.1967, 13.

²⁰⁹ Suominen 1997, 99.

²¹⁰ Hermann, Kai: Die Revolte der Studenten. Die Zeit 17.11.1967, 22.

²¹¹ Reich es nur zum Happening? Die Zeit 15.9.1967, 2.

²¹² Ks. Hermann, Kai: Die „Rote Garde“ von Berlin. Die Zeit 30.12.1966, 7.

lisäksi tuoda esille Dutschken henkiset kyvyt. Hän ei ollut syyttä saavuttanut nimitystä SDS:n pääideologi, vaan Die Zeit -lehden mukaan Dutschkella oli kykyjä ja luontaisia taitoja toimia johtajana ja ideologina. Die Zeit -lehti halusi kuvata hänet rähinöitsijän sijaan henkilönä, jolla oli sanottavaa ihmisille.

Die Zeit -lehti loi Rudi Dutschkesta kuvaa älykkäänä ja ajattelevana ihmisenä. Häntä ei ensisijaisesti kuvattu takkutukaksi tai pistäväkatseiseksi vallankumoukseen yllyttäjäksi, vaan hänestä käytettiin määreitä sosiologi ja tohtorikokelas.²¹³ Tuomalla esiin Dutschken opiskelutaustan ja älykkyuden, lehti laajensi kuvaa hänestä. Hän ei ollut enää pelkkä joukkojen äänitorvi. Die Zeit -lehden mukaan Rudi Dutschken kuulijat eivät päässeet osallisiksi vain briljantista retoriikasta, vaan myös Dutschken viisaasta ja reilusta tavasta vastata kysymyksiin.²¹⁴ Claus Grossner kuvasi Dutschkea syksyllä 1967 kirjoittaen:

”Rudi Dutschke ei ole mikään tähtänyt yhteiskuntaklovni, vaikka näin hänet niin mielellään julkisuudessa esitetään. Hän on korkeaintellektuelli ja todellinen homo politicus. Rudi Dutschke on laajakatseinen ihminen.”²¹⁵

Dutschke ei siis pyrkinyt Die Zeit -lehden mukaan käyttämään seuraajiaan hyväkseen, vaan hän oli vallankumouksellinen, jonka toiveena oli muuttaa yhteiskuntaa. Dutschke marssitettiin lukijan eteen intellektuellina ja todellisena homo politicuksena. Die Zeit -lehden kuvauksissa Dutschke ei ollut pelkkä opiskelijaliikkeen keulahahmo, joka oli paikallaan sen takia, että liike tarvitsi johtohahmon. Dutschke oli keulahahmo, koska hänellä oli kyky toimia johtajan paikalla. Hänellä oli toisaalta luontaista taitoa toimia johtajana ja ideologina, toisaalta häneltä löytyi myös kyky empaattiseen ja sosiaaliseen toimintaan. Die Zeit -lehdessä Rudi Dutschke esiintyi siis opiskelijaliikkeen todellisena ideologina, ei vain imagologina.

Dutschkesta ryhdyttiin vuoden 1967 aikana puhumaan ”punaisena Rudina”.²¹⁶ Kaikki tiesivät keneen tällä viitattiin, tarkempaa erittelyä ei enää tarvittu. Die Zeit -lehti näki vuoden 1967 aikana sen, kuinka Dutschkesta oli tullut koko SDS:n

²¹³ Cimbern, Nikolas: Minderheitsthese – so richtig wie dumm. Die Zeit 30.6.1967, 17.

²¹⁴ Grossner, Claus: Philosophie deutscher Revolutionäre. Die Zeit 1.9.1967, 10.

²¹⁵ Grossner, Claus: Philosophie deutscher Revolutionäre. Die Zeit 1.9.1967, 10.

²¹⁶ Ks. esim. Hermann, Kai: Die Ohnmacht der Rebellen. Die Zeit, 3.11.1967, 5; Gresmann, Hans: Ein Hauch von Revolution, Die Zeit 15.9.1967, 2.

personoituma. Uudeksi – lehden mukaan kaikille jo tutuksi – iskusanaksi oli tullut deutschkismi.²¹⁷ Kuten yleensä muutkin johtajaksi nostetut tai nousseet, muuttui myös Dutschke ihmisestä ideologiaksi. Dutschkesta julkisuudessa luotu kuva kohotti hänet ideologian edustajaksi, ei yksittäiseksi henkilöksi. Die Zeit – lehdessä puhuttiin dutschkelaisista ja deutschkismista, mutta pääasiallisesti Rudi Dutschke kuitenkin kuvattiin yksittäisenä henkilönä, jolla omana itsenään oli sanottavansa maailmalle. Toki hänet nähtiin SDS:n ja koko opiskelijaradikalismin ehdottomana kärkihahmona ja SDS:n ruumiillistumana, mutta pääasiallisesti hänet kuvattiin yksittäisenä henkilönä.²¹⁸

Springer-konsernin lehdissä Rudi Dutschkea kuvattiin punakaarteja ihailevana ”Berliinin provojen henkisenä johtajana” ja ”SDS:n tähtiagitaattorina”. Springer-konsernin luoma kuva Rudi Dutschkesta oli väkivaltainen, hän oli vallankumous-Rudi, rähinöitsijä numero yksi. Hänen tumma olemuksensa muuttui lukemattomissa pilapiirroksissa epäinhimilliseksi murhaajahahmoksi.²¹⁹ Die Zeit –lehden luomaa Dutschke –kuvaa monipuolistaa sekin, että eri kirjoittajat ovat korostaneet Dutschken eri puolia ja marssittaneet hänet eri valossa estradille. Vuoden 1967 lopulla Kai Hermann jopa epäili Die Zeit -lehdessä, että Dutschken tähti opiskelijaliikkeen johtajana näyttää himmenneen. Enää Dutschke ei Hermannin mukaan ollut se, kuka toimii protestien piikkinä, vaan opiskelijoiden radikaalia siipeä näyttäisi uhkaavan ratkeaminen.²²⁰ Dutschken tähti ei varmaankaan tuolloin vielä ollut himmennyt, mutta totta on se, että kesäkuun toisen päivän 1967 jälkeen hän oli ottanut askeleen teoreetikosta kohti käytännön vallankumouslaista ja tämä askel tuskin miellytti kaikkia opiskelijoita.

²¹⁷ Reich es nur zum Happening? Die Zeit 15.9.1967, 2.

²¹⁸ Yksittäisenä henkilönä Rudi Dutschkea kuvataan mm. seuraavissa kirjoituksissa: Hermann, Kai: Die ”Rote Garde” von Berlin. Die Zeit 30.12.1966, 7; Richt es nur zum Happening? Die Zeit 15.9.1967, 2; Cimbern, Nikolas: Minderheitsthese – so richtig wie dumm. Die Zeit 30.6.1967, 2 ja Grossner, Claus: Philosophie deutscher Revolutionäre. Die Zeit 1.9.1967, 10. Dutschkelaisista ja deutschkismista kirjoitetaan Die Zeit –lehdessä mm. seuraavissa artikkeleissa: Gresmann, Hans: Ein Hauch von Revolution. Die Zeit 15.9.1967, 2 ja Hermann, Kai: Die Ohnmacht der Rebellen. Die Zeit 3.11.1967, 5.

²¹⁹ Suominen 1997, 94-96.

²²⁰ Hermann, Kai: An Dutschke vorbei. Berliner Aktion zwischen Karneval und Bürgerkrieg. Die Zeit 27.10.1967, 4.

5.3. Dutschke ja julkisuus

Dutschke esiintyi julkisuudessa tietoisesti mahdollisimman provokatiivisesti. Hänen itsensä mukaan provokaatiot olivat välttämättömiä, jotta voitaisiin luoda julkinen tila, missä opiskelijaradikaalit pystyisivät tuomaan esiin ajatuksensa, toiveensa ja tarpeensa. Dutschken mukaan ilman provokaatioita opiskelijaradikaaleja ei ylipäättänsä huomattaisi. Tämän takia provokaatiot olisivat julkisuuden väistämätön edellytys.²²¹ Totta varmasti onkin, että Dutschke käytti provokatiivista esiintymistä työvälineenään. Tämä työväline iski varsin hyvin, sillä provokatiivisista tempauksista kirjoitettiin, etenkin Springer-konsernin lehdissä, varsin provokatiiviseen sävyyn.

Die Zeit -lehdessä käsiteltiin paljon Dutschken ja yleensäkin opiskelijaradikalismien suhdetta julkisuuteen. Dutschken suhde julkisuuteen on ollut varsin kahtiajakoinen. Toisaalta opiskelijaradikaalit tarvitsivat julkisuutta saadakseen äänensä kuuluviin, toisaalta eri tiedotusvälineissä heistä kirjoitettiin varsin erilaiseen sävyyn. Tiedotusvälineet siis mahdollistivat opiskelijaradikaaleille sen, että heillä oli mahdollisuus saada äänensä kuuluviin, mutta toisaalta tiedotusvälineet myös valitsivat, mitä he kirjoittivat, ja tällöin opiskelijoiden asia hukkuu muun uutisoinnin alle. Niin opiskelijaradikalismia kuin Dutschkeakin käsitellessä tämä julkisuuden kahtiajakautuminen tulee varsin hyvin esille.

Jo vuoden 1966 lopulla Die Zeit -lehti toi esiin sen, miten julkisuudessa kirjoitettiin Rudi Dutschkesta:

”Yksi johtaja löytyy vallankumouksellisille: nuori, nahkatakkiin pukeutunut ja pitkähiuksinen ja tietenkin – kuten BZ on pannut merkille – ’läpätunkevakatseinen’ Rudi Dutschke. ’Punaisten kapinajohtaja Rudi’, joka antaa herroille kylmän suihkun.”²²²

Samalla siis kun Die Zeit -lehti marssitti lukijoidensa eteen kuvan Rudi Dutschkesta, lehti myös arvosteli BZ:n kirjoitusta. Suorat lainaukset ”läpätunkeva

²²¹ Suominen 1997, 98.

²²² Hermann, Kai: Die „Rote Garde“ von Berlin. Zwanzig marxistische Studenten lassen die Stadt erbehen. Die Zeit 31.12.1966, 7.

katse” ja ”punaisten kapinajohtaja Rudi” kertovat Die Zeit –lehden lukijoille sen, kuinka BZ kuvasi asioita yksioikoisesti stereotyyppioita ja yleistyksiä luoden.

Samassa kirjoituksessa kuvattiin myös sitä, kuinka Länsi-Berliini, joka voihki taloudellisten vaikeuksien ja vanhanaikaistumisen kanssa, oli myös ennemmin tai myöhemmin kohtaamassa politiikan kangistumisen. Die Zeit –lehden mukaan jo nyt oli huomattavissa se, kuinka virallisissa puheissa ”niin sanotun DDR:n” rinnalle oli tullut ilmaisu ”niin sanotut opiskelijat”. Länsi-Saksan julkisuudessa oli myös huomioitu se, että Dutschke oli Itä-Saksan loikkareita. Yleinen diskurssi siis tuki sitä näkemystä, jonka mukaan Dutschken osalta oli merkitsevää se, että oli lähtöisin ”niin sanotusta Itä-Saksasta” ja kuuluu vielä ”niin sanottuihin opiskelijoihin”.²²³ Hän oli siis kaksinkertaisesti epäkelvo ihminen. Die Zeit –lehti nostikin tässä jutussaan jälleen esille sen, kuinka länsisaksalainen julkisuus ruokki stereotyyppioita ja yksioikoisia katsontatapoja, oli kyse sitten Itä-Saksan tilanteesta tai opiskelijaradikalismista. Die Zeit –lehti nosti esille useiden bulevardilehtien näkemykset siitä, kuinka opiskelijakapina oli Itä-Saksan puolelta johdettua.²²⁴ Huomattavaa oli, että Die Zeit –lehti oli jo 1950-luvulta lähtien harjoittanut kirjoituksissaan liennytysolehtiikkaa suhteessa Itäblokin maihin. Erityisesti 1960-luvulla Die Zeit –lehti otti varsin uudistusmielisen linjan suhteessa idänpolitiikkaan.²²⁵ Lehti nosti myös kirjoituksissaan Rudi Dutschkesta esille sen, kuinka julkisuudessa hänet haluttiin kuvata Itä-Saksan puolelta tulleena kiihottajana ja tätä kautta luotiin kuvaa siitä, kuinka opiskelijakapina olisi ollut Itä-Saksan puolelta johdettua.

Die Zeit –lehti loi Rudi Dutschkesta toisenlaista kuvaa, kuin hänestä Länsi-Saksan julkisuudessa 1960-luvun lopulla useimmiten luotiin. Die Zeit –lehden mukaan julkisuudessa yleensä luotu kuva Dutschkesta tähtäneenä yhteiskuntaklovnina ei ollut oikea. Dutschke oli Die Zeit –lehden mukaan intellektuelli ja homo politicus.²²⁶ Die Zeit –lehti toi myös esille sen, että Dutschke oli sosiologi ja

²²³ Hermann, Kai: Die „Rote Garde“ von Berlin. Zwanzig marxistische Studenten lassen die Stadt erbehen. Die Zeit 31.12.1966, 7.

²²⁴ Die Zeit –lehdessä tuodaan esille ns. Bild-teesi. Tällä tarkoitetaan Bild –lehden esille tuomaa näkemystä siitä, kuinka kommunistit yrittävät saada Länsi-Berliinin haltuunsa opiskelijaliikkeen kautta. Ks. Hermann, Kai: Student sein in Berlin. Die Zeit 17.2.1967, 3.

²²⁵ Pürer & Rabe, 1996, 183-184.

²²⁶ Grossner, Claus: Philosophie deutscher Revolutionäre. Die Zeit 1.9.1967, 10.

tohtorikokelas – siis kouluttautunut ja sivistynyt henkilö. Die Zeit –lehden kirjoitusten Rudi Dutschke ei ollut mikään pelkkä kapinajohtaja ja opiskelijoiden villitsijä, joka pyrki hyökkäämään kunnan kansalaisia vastaan, vaan Dutschke oli ideologi, jolla oli näkemys erilaisesta yhteiskunnasta, kuin mitä silloinen Länsi-Saksa edusti.

Rudi Dutschken mukaan provokaatiot olivat ainoa tie saavuttaa opiskelijaliikkeelle julkisuutta. Hänen mukaansa ilman provokaatiota opiskelijoita ei ylipäänsä huomattaisi.²²⁷ Provokaatioiden ja julkisuuden välinen suhde tulee ilmi myös Die Zeit –lehden kirjoituksista. Kai Hermann kirjoitti muun muassa Die Zeit –lehdessä että koko Kommuuni 1²²⁸ oli olemassa vain julkisuuden vuoksi. Dutschke ei lehden mukaan ollut tehnyt kommuuniaan SDS:n vuoksi vaan julkisuuden ja Berliinin lehdistön takia.²²⁹ Die Zeit –lehden artikkeli oli kirjoitettu marraskuussa 1967. Tällöin Rudi Dutschke oli kuitenkin sanoutunut irti koko Kommuuni 1:n (K1:n) toiminnasta. Toukokuussa 1967 myös kaikki Kommuuni 1:n jäsenet oli erotettu SDS:stä.²³⁰ Die Zeit –lehden näkemys siitä, että Kommuuni 1 oli olemassa vain julkisuuden takia piti varmasti varsin suuressa määrin paikkaansa. Kommuuni 1 oli opiskelijaliikkeen radikaalille siivelle oiva tapa saada julkisuutta osakseen. Kuitenkin Die Zeit –lehden näkemys siitä, että nimenomaan Dutschke olisi perustanut kommuunin, saadakseen julkisuutta edustaa varsin yksioikoista katsontakantaa. Samalla kun Die Zeit –lehti arvosteli muita lehtiä siitä kuvasta, jonka nämä luovat Rudi Dutschkesta, sortui lehti itsekin välillä tällaiseen stereotyyppien luomiseen.

Rudi Dutschke osasi käyttää julkisuutta hyväkseen. Tämän toi esille myös Die Zeit –lehti, tosin arvostellen Dutschken tapaa hyödyntää julkisuutta. Vuonna 1967 lehden artikkelissa ”Vallankumouksen tuulahdus” Hans Gresmann katsoi, että tiedotusvälineiden kiinnostuneisuus ruokki opiskelijaradikaalien tempauksia. Frankfurtissa pidettiin alkusyksystä 1967 SDS:n liittokongressi, jota lehdet tai televisio eivät huomioineet juurikaan. Die Zeit –lehden mukaan

²²⁷ Suominen, 1997, 98.

²²⁸ Kommuuni 1 oli Länsi-Berliinissä Charlottenbergiin vuodenvaihteessa 1966/1967 perustettu ultraradikaali anarkistinen Kommuuni, joka koostui pääosin SDS:n jäsenistä. Kommuunin koko olemassaolo perustui provokaatioon yhteiskuntaa vastaan. Ks. esim. Suominen 1997, 109.

²²⁹ Hermann, Kai: Die Ohnmacht der Rebellen. Die Zeit 3.11.1967, 5.

²³⁰ Suominen 1997, 97; 109.

opiskelijaradikaalit keksivät tällöin, että järjestämällä provokaatio saadaan televisiokamerat ja kuvareportterit kääntymään taas kohti heitä. Opiskelijat järjestivät Vietnamin sodan vastaisen mielenosoituksen ja keskustelutilaisuuden ja paikalle saatiin niin televisiokamerat kuin lehdistökin. Gresmann toi tässä artikkelissa myös poliisien näkemykset Rudi Dutschkesta. Dutschke ei heidän mukaansa esittänyt argumenttejaan ja näkemyksiään sellaisina, niiden itsensä vuoksi, vaan sen takia että kamerat kävivät.²³¹ Die Zeit -lehden varovaisesta tavasta kirjoittaa, on tämä kirjoitus hyvä esimerkki. Gresmann toi tässä kirjoituksessa oman näkemyksensä Dutschken ja julkisuuden suhteesta esiin poliisien näkemyksen kautta. Samalla hän kuitenkin itse esitti näkemyksen siitä, kuinka tiedotusvälineet ruokkivat opiskelijaradikalismia.

Helmikuussa 1968 Berliinin senaatti ja kaikki parlamentissa edustettuina olleet puolueet järjestivät Springer-kustantamon tuella suurmielenosoituksen radikaaleja vastaan. Arviot mielenosoitukseen osallistuneiden määrästä vaihtelivat 80 000:sta aina 200 000:een henkeä asti.²³² Mielenosoituksen kohteena olivat radikaalinuoriso ja tämä radikaalinuoriso personoitui Rudi Dutschkessa. Die Zeit -lehti kertoi tästä mielenosoituksesta ja sen kohdistumisesta näin:

”Huudot ’ampukaa hänet kuoliaaksi’, ’lynkatkaa hänet’ ja ’hirttäkää hänet’ nousivat, kun nuori toimihenkilö, jota epäiltiin Dutschkeksi tuli esiin.”²³³

Tämä epäonninen Dutschkea ulkonäöltään muistuttava lehtikuvaaja pääsi melkein hengestään kiihtyneen kansanjoukon keskellä ja pelastui ainoastaan poliisien avulla. Die Zeit -lehti kuvasi, kuinka seuraavien päivien kuluessa saatiin lukea lehdestä, kuinka tässä tilaisuudessa Berliinin asukkaat olivat sanoneet sen, mitä he haluavat. Bild Zeitung oli otsikoinut lehtensä ”Berliinissä järjestettiin suuri joukkokokous vapauden puolesta”, Berliner Morgenpost taas loihti länsiberliiniläisten silmien eteen synkempääkin kuvaa kirjoittaen: ”Kommunistit ovat keskuudessamme”.²³⁴ Die Zeit-lehti arvosteli tätä bulevardilehdistön uutisointia. Lehden mukaan Länsi-Berliinin yleinen artikulointi oli tuonut esille sen, mitä ”Berliini” halusi. Mutta keitä tämä ”Me” tai ”Berliinin asukkaat”

²³¹ Gresmann, Hans: Ein Hauch von Revolution. Der „rote Rudi“ stürmte der Frankfurter Amerikahaus – Rebellen mit Sinn für Publicity. Die Zeit 15.9.1967, 2.

²³² Suominen 1997, 101-102.

²³³ Hermann, Kai: Demonstration mit Nachhilfe. Die Zeit 1.3.1968, 3.

²³⁴ Hermann, Kai: Demonstration mit Nachhilfe. Die Zeit 1.3.1968, 3.

edustivat? Die Zeit –lehti ei ainakaan halunnut kuulua näihin Berliinin asukkaisiin, vaan näki mielenosoituksen taustalla olevan muutakin, kuin pelkän ”vapauden” haluamisen. Tuomalla esille kuvaa bulevardilehdistön tällaisesta kirjoittelusta Die Zeit luultavasti halusi antaa itsestään kuvaa vähemmän stereotyyppioita luovana lehtenä, joka ei sorru ylilyönteihin kirjoituksissaan.

Berliinin joukkokokouksessa vapauden puolesta tuli Die Zeit –lehden mukaan ilmi myös sellaisia iskulauseita kuin ”Dutschke – kansanvihollinen nro 1”. Dutschkesta siis tehtiin koko opiskelijaliikkeen paholainen, henkilö, jota vastaan kunnan kansalaisten olisi taisteltava. Die Zeit –lehti kuvasi tätä Dutschken demonisoimista ja seurasi samalla huolestuneena sitä, kuinka vasemmistoliikkeen rinnalle oli Länsi-Saksaan kehittynyt myös äärioikeistolaisia suuntauksia. Eräänä iskulauseena Die Zeit –lehden mukaan Berliinin joukkokokouksessa nähtiinkin teksti: ”Adolfiin aikaan tällaista ei olisi voinut tapahtua”.²³⁵ Saksan menneisyys kummitteli jälleen lähempänä kuin kuviteltiinkaan.

Länsi-Saksan julkisuus ja erityisesti Springer-konserni demonisoi opiskelijaradikaalit ja etenkin heidän johtajansa Rudi Dutschken. Tarvainen onkin kirjoittanut, että tavallaan oli ”loogista”, että kiirastorstaina 11.4.1968 nuori maalari Josef Bachmann yritti murhata Rudi Dutschken.²³⁶ Loogista tai ei, Josef Bachmann ampui Rudi Dutschkeen kolme laukausta, joista kaksi osui päähän. Die Zeit –lehti kuvasi tätä tapausta kertoen, että Dutschken terveys tuskin enää palaa entiselleen. Kaksi kuukautta attentaatin jälkeen Dutschke pääsi pois sairaalasta ja matkusti tämän jälkeen Sveitsiin parantolaan.²³⁷ Attentaatin jälkeen Dutschke ei enää palannut opiskelijaliikkeen johtoon, vaan vetäytyi Isoon-Britanniaan omistautuen tieteelliselle työlle.²³⁸

Die Zeit –lehdestä voitiin 19.4.1968 lukea Kai Hermannin kirjoitus, jossa hän kuvasi kuinka 28-vuotiaasta tohtorikokelaasta, joka vihasi väkivaltaa tuli

²³⁵ Hermann, Kai: Demonstration mit Nachhilfe. Die Zeit 1.3.1968, 3.

²³⁶ Tarvainen 1993, 86.

²³⁷ Dehn, Peter: Bachmann von Gericht. Wer führt den Prozess gegen Dutschkes Attentäter? Die Zeit 13.12.1968, 14.

²³⁸ Tarvainen 1993, 87.

silmittömän väkivallan uhri.²³⁹ Rudi Dutschke oli nimenomaan uhri. Hän oli väkivallan uhri ja tätä väkivaltaa ruokki Die Zeit -lehden mukaan erityisesti Springer-lehdistö. Myös opiskelijoiden mielestä Springer-lehdistö oli pitkälti syyllinen tapahtumiin. Attentaatin jälkeen monet opiskelijoista nimittäin suuntasivat suoraan Springer-konsernin talolle ja ryhtyivät repimään ja polttamaan ”Bild” ja ”Welt” lehtiä.²⁴⁰

Mikä sitten ajoi Josef Bachmannin ampumaan Rudi Dutschkea? Die Zeit -lehden mukaan Bachmann itse selitti motiivikseen sen, että hän tahtoi ampua Dutschken, koska tämä oli kommunisti. Bachmann oli itsekin Itä-Saksasta Länsi-Saksaan loikanneita ihmisiä ja hän kertoi vihanneensa kommunisteja. Murhayrityksestä Bachmann itse sanoi, että jo Münchenissä ollessaan hänelle piirtyi mieleen ajatus, että hänen olisi murhattava Rudi Dutschke. Matkustettuaan Berliiniin hän kertoi etsineensä Dutschken ja ampuneensa hänet sanoen Dutschkelle ”sinä olet kammottava kommunistisika.” Bachmannin mukaan syynä ampumiseen oli siis ainoastaan se, että Dutschke oli kommunisti.²⁴¹

Die Zeit -lehti toi esille vuosi Dutschken attentaatin jälkeen myös erilaisia selitysmalleja. Lehti nosti esille muun muassa Horst Mahlerin näkemyksen, jonka mukaan Bachmann oli itsekin uhri. Hän oli Springer-konsernin opiskelijoita vastaan keskittyneen joukkoväkivallan uhri.²⁴² Bachmann oli siis vääristyneen tiedotuksen uhri. Die Zeit -lehti toi tuskin tarkoituksetta tätä Mahlerin näkemystä esiin. Springer-konsernin ylivalta Länsi-Saksan tiedotuksessa oli valtava ja toisaalta Springer-konsernin lehtien tyyli uutisoida opiskelijaradikaaleista ja Rudi Dutschkesta oli sellainen, että liberaali Die Zeit -lehti ei voinut hyväksyä sitä. Toisaalta Die Zeit -lehden oli helpompi tuoda näkemys Springer-konsernin vaikutuksesta väkivallan lietsojana esille Horst Mahlerin tutkimuksen muodossa. Die Zeit -lehdessä tuskin kukaan toimittaja olisi suoraan kirjoittanut tällaisia näkemyksiä ja vastannut niistä henkilökohtaisesti. Sen sijaan Mahlerin

²³⁹ Hermann, Kai: Der Aufstand nach der Attentat. Die Zeit 19.4.1968, 3.

²⁴⁰ Hermann, Kai: Der Aufstand nach der Attentat. Die Zeit 19.4.1968, 3.

²⁴¹ Grunenberg, Nina: Attentäter aus Zufall. Warum schoß Josef Bachmann auf Rudi Dutschke? Die Zeit 14.3.1969, 14.

²⁴² Grunenberg, Nina: Attentäter aus Zufall. Warum schoß Josef Bachmann auf Rudi Dutschke? Die Zeit 14.3.1969, 14.

tutkimuksen tuloksen voitiin tuoda esille ilman, että lehti itse syyllistyi Springer-konsernin soimaukseen.

Die Zeit -lehden suhtautuminen opiskelijaradikaaleihin ja Rudi Dutschkeen oli osittain varsin kaksitahoinen. Toisaalta opiskelijaradikalismien syynä nähtiin se, ettei Länsi-Berliinin lehdistössä ollut tilaa opiskelijoiden mielipiteille. Toisaalta taas Die Zeit -lehti katsoi, että tiedotusvälineet ruokkivat opiskelijoiden kapinaa. Etenkin Rudi Dutschken osalta nähtiin, että hän käytti tiedotusvälineitä hyväkseen. Saamalla julkisuutta itselleen ja teoilleen saivat opiskelijat julkisuutta myös ajamilleen asioille. Sen lisäksi, että Rudi Dutschken ja julkisuuden suhde nähtiin lehdessä kaksipuolisena asiana, toi lehti kirjoituksissaan itsekin jatkuvasti esille Länsi-Berliinin lehdistön tilaa. Lähes jokaisessa Die Zeit -lehden kirjoituksessa kirjoittajat toivat esille sen, mitä ja miten Springer-konsernin lehdet olivat mielenosoituksista ja tapahtumista kirjoittaneet ja uutisoineet.

6. VÄKIVALTA JA JULKISUUS

6.1. Poliisi, opiskelijat ja väkivalta

Länsi-Saksan opiskelija- ja nuorisoradikalismista puhuttaessa ei voi ohittaa poliisin roolia tapahtumien kulussa. Opiskelijaradikalismien tapahtumien kannalta oli merkittävää se, toimiko poliisi tapahtumia rauhoittavana vai provosoivana tekijänä. Tapani Suomisen mukaan Wilhelm Backhaus on kirjoittanut saksalaisesta poliisivaltiotraditiosta ja verrannut sitä mielikuviin englantilaisesta poliisista. Siinä missä englantilainen poliisi, ”Bobby”, on mielletty kansalaisten palvelijaksi, on saksalaista järjestyksen valvojaa kutsuttu nimellä ”Herr Wachtmeister”.²⁴³

Die Zeit -lehti uutisoi ensimmäisiä kertoja poliisin väkivaltaisesta käyttäytymisestä opiskelijoita kohtaan alkuvuodesta 1966. Tällöin opiskelijat järjestivät Länsi-Berliinissä Vietnamin sotaa vastustavan mielenosoituksen. Mielenosoitus pidettiin keskikaupungilla ja se johti poliisin ja mielenosoittajien välisiin väkivaltaisiin yhteenottoihin. Lehti nosti esille 11.2.1966 mielenosoituksen, jossa opiskelijat olivat saaneet osansa poliisien vesitykeistä ja ponnekkaista pampuniskuista. Kyse oli edellisen viikonlopun mielenosoituksesta, jossa opiskelijat olivat Vietnam-mielenosoituksen yhteydessä heittäneet Berliinissä sijaitsevan Amerikka-talon julkisivuun kuusi raakaa kananmunaa.²⁴⁴ Länsi-Berliinin poliisit olivat varsin nopeasti paikalla osoittamassa kykyään hajottaa mielenosoituksia. Stenbäck kertoo aikalaiskuvauksessaan, että virallinen Berliini joutui tämän opiskelijoiden mielenosoituksen jälkeen paniikin valtaan ja

²⁴³ Suominen 1997, 75.

²⁴⁴ Protest mit Eiern. Die Zeit 11.2.1966, 23.

amerikkalaisille sateli anteeksipyyntöjä.²⁴⁵ Yhdysvaltain ulkopolitiikan julkista arvostelua ei Länsi-Saksassa siedetty senkään takia, että Yhdysvallat olivat maan tärkein ja suurin miehittäjä- ja suojelijavalta.²⁴⁶ Länsi-Saksassa katsottiin siis, että opiskelijaradikaalien toimet oli hyvä pysäyttää jo ulkopoliittisista syistä.

Amerikka-talon mielenosoitus ja poliisin käyttäytyminen huomattiin Länsi-Saksan lisäksi myös ulkomailla. Kai Hermann kirjoitti Die Zeit -lehdessä 30.12.1966 siitä, kuinka Amerikka-talon mielenosoitus, jossa opiskelijat käyttäytyivät ”antiamerikkalaisesti” huomattiin myös Lontoossa, Washingtonissa ja Hampurissa. Näissä kaupungeissa tapahtumat olivat herättäneet mielipiteen ilmauksia nimenomaan poliisin brutaalien käyttäytymisen vuoksi.²⁴⁷ Die Zeit -lehden Berliinin kirjeenvaihtaja Kai Hermann halusi siis tuoda kirjoituksessaan esille sen, että Länsi-Saksan tapahtumia seurattiin myös ulkomailla. Täten ei poliisin väkivaltainen ja brutaalinen käyttäytyminen jäisi vain liittotasavaltalaisten nähtäväksi, vaan siihen reagoidaan myös ulkomailla.

Helmikuussa 1967 opiskelijat järjestivät kävelymielenosoituksen poliisin mielivaltaista käyttäytymistä vastaan. Die Zeit -lehti kertoi, kuinka poliisit vastasivat tähän mielenosoituksen pidättämällä suuren määrän mielenosoitukseen osallistuneita ihmisiä. Pidätettyjen joukossa oli Die Zeit -lehden mukaan tosin myös ohikulkijoita, jotka eivät olleet osallistuneet mielenosoitukseen.²⁴⁸ Vastaavanlaisista tapauksista lehti kertoi myös Dutschken murhayrityksen jälkeen puhjenneiden mielenosoitusten yhteydessä. Tällöin poliisit olivat pidättäneet opiskelijoiden lisäksi myös muun muassa Stern -lehden reportterin, sekä hakanneet Spiegelin valokuvaajan.²⁴⁹

Samankaltaisesta tilanteesta kerrottiin myös Die Zeit -lehden artikkelissa, jossa Thomas Sieverts, Berliinin taidekorkeakoulun kaupunkirakentamisen professori, kuvaili kokemuksiaan kohtaamisesta poliisin kanssa. Professori Sieverts oli ollut tarkkailijana mukana mielenosoituksessa. Hän oli huomannut, että poliisi oli

²⁴⁵ Stenbäck 1968, 45.

²⁴⁶ Tarvainen 1993, 86.

²⁴⁷ Hermann, Kai: Die ”Rote Garde” von Berlin. Die Zeit 30.12.1966, 7.

²⁴⁸ Hermann, Kai: Student sein in Berlin. Die Zeit 17.2.1967, 3.

²⁴⁹ Weinsheimer, Lilo: Nachsetzen, draufhaune. Die Zeit 26.1.1968, 33.

tiukannut kahdelta naiselta, jotka eivät osallistuneet mielenosoitukseen, asioita varsin brutaalilla tavalla. Sieverts oli mennyt paikalle ja kysynyt poliisin virkanumeroa. Seurauksena oli se, että poliisi raahasi professorin poliisiautolle ja ilmoitti hänen olevan pidätetty. Poliisin toiminnasta laitoksella Sieverts kertoo, ettei hän saanut soittaa kotiin vaimolleen kuin vasta seitsemän tunnin kuluttua. Seuraavana aamuna hänestä otettiin valokuvat ja sormenjäljet. Missään vaiheessa häntä ei kuitenkaan kuulusteltu eikä hänen annettu selittää tapahtumia. Seuraavana päivänä hän pääsi vihdoin pois vankilasta.²⁵⁰ Die Zeit -lehti ei siis pyrkinyt millään tavalla peittelemään poliisin välillä varsin mielivaltaiseltakin näyttävää käyttäytymistä. Samalla lehden lukijaa heräteltiin ajattelemaan sitä, että jos kerran professoria voidaan kohdella näin, ei tilanne opiskelijoiden kohdalla luultavasti ole ainakaan helpompi.

Die Zeit -lehden artikkelien kautta välittyvät kuvat poliisien ja opiskelijoiden välisistä yhteenotoista noudattavat pitkälti samantapaista kaavaa. Opiskelijat osoittivat mieltään ja poliisit tulivat tai olivat jo valmiina paikalla. Poliisit provosoituivat joko opiskelijoiden huudoista tai sitten opiskelijoiden puolelta lensi tomaatti tai kanamuna poliiseja kohti. Tämän jälkeen poliisit vetäisivät pampunsa esiin ja suuntasivat vesitykkinsä kohti opiskelijoita ja kaaos oli valmis.²⁵¹ Die Zeit -lehti antoi kirjoituksissaan kuvan siitä, että poliisi syyllistyi väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Poliisi on virkamies, jonka ei työssään tulisi provosoitua, vaan hänen tulisi toimia tilanteen rauhoittamiseksi. Samalla Die Zeit -lehti loi kuitenkin kuvaa siitä, ettei poliisi pystynyt tai halunnut useinkaan rauhoittaa tilannetta, vaan pahensi käyttäytymisellään sitä. Esimerkkinä lehdessä tuotiin kesäkuun toisen päivän tapahtumien lisäksi muun muassa tammikuussa 1968 Bremenissä ollut katutappelu, jossa poliisipäällikkö huusi miehilleen: ”Takaa-ajoon, hakatkaa!”²⁵²

Samanlaisesta poliisin epäasiallisesta käyttäytymisestä lehti kertoi myös marraskuussa 1968, jolloin artikkelissa ”Katukiviä argumenttien sijaan” (Pflastersteine statt Argumente) tuotiin esille se, kuinka tilanteessa, jossa kaksi

²⁵⁰ Sieverts, Thomas: In den Händen der Polizei. Die Zeit 29.4.1968, 5.

²⁵¹ Ks. esim. Weinsheimer, Lilo: Nachsetzen, drauhaune. Die Zeit 26.1.1968, 33; Protest mit Eiern. Die Zeit 11.2.1966, 23; Hermann, Kai: Der Aufstand nach der Attentat. Die Zeit 19.4.1968, 3.

²⁵² Weinsheimer, Lilo: Nachsetzen, draufhaune. Die Zeit 26.1.1968, 33.

poliisia pamputti opiskelijaa, toinen poliiseista sanoi toiselle: ”Otetaan siltä ensin kypärä pois ja lyödään vasta sitten päähän”.²⁵³ Huomattavaa on, että tässä artikkelissa otsikko viittasi kuitenkin enemmän opiskelijoiden käyttämään väkivallan muotoon, katukivien heittelyyn. Poliisin väkivaltainen toiminta tuotiin Die Zeit –lehdessä varsin suoraan lukijan eteen kaunistelematta sitä, mutta samalla tuotiin esille myös se, etteivät opiskelijatkaan olleet pelkästään viattomia uhreja.

Springer-kustantamon lehdissä esitettiin usein mielenosoitusten jälkeen näkemyksiä siitä, kuinka poliisin tulisi koventaa toimintaansa. Erityisesti Bild Zeitung esitti myös konkreettisia ohjeita lukijoilleen, miten heidän tulisi toimia: ”Meidän ei tule jättää kaikkea likaista työtä poliiseille ja heidän vesitykeilleen”.²⁵⁴ Tällaiselle linjalle ei Die Zeit –lehdessä haluttu lähteä, vaan lehdessä enemmin kauhisteltiin Springer-konsernin lehtien kirjoituksia. Esimerkiksi Benno Ohnesorgin kuoleman jälkeisiä mielenosoituksia kuvattaessa Die Zeit –lehdessä tuotiin esille, kuinka opiskelijoilla on mukanaan kyltit ”Bild ampui mukana” (Bild Schoß mit). Kai Hermann toi samassa kirjoituksessa esille sen, kuinka opiskelijoiden mielenosoituksen kärki oli suunnattu Springer-kustantamoaa vastaan.²⁵⁵ Kuvaamalla opiskelijoiden mielenosoitusten motiiveja ja poliisin toiminnan väkivaltaisuutta pystyi Die Zeit –lehti helposti erottumaan valtamedian kirjoitustavasta. Hyvänä keinona tähän oli kuvata poliisin ja opiskelijoiden yhteenottoja siten, ettei opiskelijoista luotu kuvaa pelkkinä riehujina. Die Zeit –lehden tavasta kuvata poliisin ja opiskelijoiden yhteenottoja saattoi lukea sen, että lehti halusi pysyä varsin kaukana Springer-lehdistön näkemyksistä poliisin toiminnasta

Saksalaisen radikalismien väkivaltaisen jakson on katsottu alkaneen 2.6.1967, Benno Ohnesorgin kuolinpäivänä.²⁵⁶ Kesäkuun toisen päivän tapahtumat nostivat ympäri liittotasavaltaa mielenosoituksia. Seuraavan kerran vastaavanlainen mielenosoitusaalto levisi kaikkialle Länsi-Saksaan pääsiäisenä 1968, heti Rudi Dutschken murhayrityksen jälkeen. Tuolloin kaikkiaan 27:ssä kaupungissa oli

²⁵³ Pflastersteine statt Argumete. Die Zeit 8.11.1968, 3.

²⁵⁴ Tarvainen 1993, 86.

²⁵⁵ Hermann, Kai: Berlin: Unruhe nach der Sturm. Die Zeit 16.6.1967, 2.

²⁵⁶ Suominen 1997, 147.

mielenosoituksia, joissa on laskettu olleen yhteensä 18 000²⁵⁷ osanottajaa. Järjestyksen palauttamiseksi tarvittiin 21 000 poliisia.²⁵⁸

Kai Hermann kuvasi Die Zeit -lehdessä Länsi-Berliinin tilannetta kertoen, että Rudi Dutschken attentaattia seurasi Länsi-Saksassa taistelu rauhasta, järjestyksestä ja status quon palauttamisesta pampuin ja vesitykein. Berliinissä opiskelijat suuntasivat attentaatin jälkeen suoraan Springer-konsernin talolle, jossa he ryhtyivät ”lapsenomaisessa huumassa” repimään, heittelemään ja polttamaan ”Bild” ja ”Welt” -lehtiä. Mielenosoituksissa sekä poliisi että mielenosoittajat menettivät itsehillintänsä. Katu kiehui kuin kattilana, brutaaleja pampuniskuja, vesitykkeitä, lenteleviä kiviä ja barrikadeja oli kaikkialla. Poliisipäälliköllä ei enää ollut tilanne hallussa, vaan poliisit toimivat omavaltaisesti ilman käskyjä. Die Zeit -lehden tässä kuvauksessa eivät opiskelijat ole kuitenkaan pääsyyllisiä väkivaltaisuuksiin. Opiskelijat toimivat ”lapsenomaisessa huumassa”, mutta heidän toimintansa oli kuitenkin ymmärrettävää, sillä opiskelijaliikkeen esikuvaa oli ammuttu. Samassa kirjoituksessa Rudi Dutschkesta tehtiin pelkkä uhri. Hänet esitetään väkivaltaa vihaavana henkilönä, joka joutui silmittömän väkivallan kohteeksi.²⁵⁹ Kai Hermannin kirjoituksessa siis Dutschke oli viaton uhri, opiskelijoiden mielenosoitus osittain oikeutettua, mutta poliisien toiminta oli itsehillinnän menettämistä ja silmitöntä raivoa.

Vaikka Die Zeit -lehdessä luotiinkin kuvaa siitä, että opiskelijoiden mielenosoitukset olivat oikeutettuja – lehti totesi mielipiteenvapauden kuuluvan jo perustuslaissa säädettyihin perusoikeuksiin²⁶⁰ – ei kaikkia mielenilmauksia hyväksytty. Raja hyväksytyyn ja liiallisuuteen menevän mielenilmauksen välillä

²⁵⁷ Luvut mielenosoituksiin osallistuneiden opiskelijoiden määrästä vaihtelevat suuresti eri lähteissä. Kraushaarin mukaan yli 60 000 opiskelijaa otti osaa huhtikuun 11. ja 14. päivän välisiin mielenosoituksiin (Kraushaar 1998, 104), toisalta Stenbäckin lisäksi myös Bauß esittää mielenosoittajien määräksi 18 000. Tämän lisäksi hän toteaa, että jos pääsiäismarsseille osallistuneet lasketaan mukaan, tulee ihmisten määräksi yli 300 000. (Bauß 1977, 104.) On siis ilmeisen vaikea määritellä sitä, minkä vuoksi ihmiset osoittivat mieltään. Joka tapauksessa Rudi Dutschken murhayritystä seuraavina päivinä suuret ihmisjoukot osoittivat mieltään.

²⁵⁸ Stenbäck 1968, 47.

²⁵⁹ Hermann, Kai: Der Aufstand nach der Attentat. Die Zeit 19.4.1968, 3. Poliisin omavaltaisesta toiminnasta kertoo mm. se, että poliisit tulivat Berliinin TU:n (Technische Universität) alueelle ilman rehtorin tai poliisipäällikön tietoa ja heittivät kyynelkaasukranaatteja yliopiston auditorioon. Samoin ilman poliisipäällikön tietoa pidätettiin Hermannin mukaan myös ”Stern” lehden toimittaja ja hakattiin Spiegelin valokuvaaja.

²⁶⁰ Hannover, Heinrich: Proteste und Polizei. Die Zeit 3.5.1968, 7.

näkyi Frankfurtin ostoskeskuspalojen yhteydessä. Heinäkuun toisen ja kolmannen päivän välisenä yönä vuonna 1968 paloi Frankfurtissa kaksi tavarataloa. Näiden tuhopolttojen takaa paljastui neljä henkilöä, Gudrun Ensslin, Andreas Baader, Thorwald Proll ja Horst Söhnlein. Tekijät tuomittiin yhteensä 24 vuodeksi vankeuteen, pääsyyllisinä heistä tuomittiin Andreas Baader ja Gudrun Ensslin. Tavaratalojen polttaminen tuomittiin Die Zeit –lehdessä täysin järjettömäksi mielenosoitukseksi. Lehdessä todettiin että yhteiskunnan herruusjärjestelmää on turha yrittää muuttaa tavarataloja polttamalla, sillä yhteiskunnassa on paljon muita lakeja kuin tuhopolttolaki joiden muuttaminen on taatusti poliittisesta järkevämpää ja muuten vähemmän vaarallista.²⁶¹ Die Zeit –lehdessä ei Frankfurtin tavaratalojen polttojen yhteydessä vedetty polttajien ja opiskelijaliikkeen välille yhteyksiä. Die Zeit –lehdessä ei siis haluttu niputtaa opiskelijoita yhteen tällaisen terroriteon yhteydessä.²⁶²

6.2. Brutaaliutta ja stereotyyppiä

Tapani Suominen on katsonut, että vaikka ei tehtäisikään suoria kausaalisia johtopäätöksiä lehtikirjoittelun ja väkivallan välillä, ainakin ajallinen yhteys nuorisoradikalismia koskevan vihamielisen kirjoittelun ja väkivallan eskaloitumisen välillä näyttää Länsi-Saksan osalta ilmeiseltä. Springerin lehdet, erityisesti Bild Zeitung, olivat vuodesta 1965 lähtien ryhtyneet käyttämään yhä karkeampia ilmaisuja nuorista radikaaleista. Kirjoittelu kehittyi – ainakin pohjoismaisella mittapuulla arvioituna – kaiken aikaa brutaalimmaksi.²⁶³ Tämä brutaali kirjoittaminen huomattiin myös Die Zeit –lehdessä ja siihen myös puututtiin.

²⁶¹ Nettelbeck, Uwe: Der Frankfurter Brandstifter-Prozeß. Die Zeit 8.11.1968, 17-18.

²⁶² Siitä, voidaanko tavaratalopalojen katsoa olevan osa opiskelijoiden kapinaa on julkisuudessa esitetty erilaisia näkemyksiä. Daniel Cohn-Bendtin on sanottu lausuneen tapahtuneen jälkeen, että ”He kuuluivat meihin”. (Kraushaar 1998, 271) Toisaalta voidaan kuitenkin katsoa, että nämä tavaratalojen tuhopoltot olivat pienen radikaalijoukon ensiaskelia sillä tiellä, jonka varrelle jäi 1970-luvun liittotasavallassa kasarmien räjähdyksiä, ihmisryöstäjä ja murhia. SDS sanoutui jyrkästi irti näistä tapahtumista. Sen sijaan K1 ilmaisi täyden tukensa tapahtuneelle. Näin teki myös Konkret-lehden kolumnisti Ulrike Meinhof.

²⁶³ Suominen 1997, 82.

Tiedotusvälineiden rooli oli Länsi-Saksan opiskelijaradikalismien yhteydessä merkittävä. Matti Parjanen on analysoinut opiskelijaliikkeen kuolemaa ja katsonut erääksi merkittäväksi tekijäksi sen, että siinä missä 1960-luvulla ylioppilasradikalismi herätti joukkotiedotusvälineissä suurta kiinnostusta, eivät paikalliset levottomuudet ylittäneet enää 1970-luvulla uutiskynnystä.²⁶⁴ Tiedotusvälineet nostivat ylioppilasradikalismien esiin ja ruokkivat sitä. Länsi-Saksassa ylioppilasradikalismi oli niin voimakas ilmiö, että 1960-luvulla ei liene ollut yhtäkään tiedotusvälinettä, jossa sitä ei olisi nostettu esiin. Usein tiedotusvälineet loivat myös rintamalinjat, joiden mukaisesti ilmiöstä kirjoitettiin.

Tiedotusvälineiden ja opiskelijaradikalismien suhde ei Länsi-Saksassa ollut Die Zeit -lehden mukaan yksisuuntainen. Lehden mukaan myös opiskelijat osasivat käyttää julkisuutta hyväkseen. Kai Hermannin mukaan pieni radikaalien opiskelijoiden ryhmä pelasi Berliinin lehdistön kanssa yhteispeliä.²⁶⁵ Kai Hermann ei selitä tarkemmin, mitä hän tällä yhteispelillä tarkoitti. Radikaaliopiskelijat olivat hänen mukaansa joka tapauksessa riippuvaisia Berliinin lehdistöstä. Toisaalta yhteispeliin tarvitaan aina kaksi osapuolta. Näin ollen myös lehdistö pelasi peliään opiskelijoiden kanssa. Tähän samaan radikaalien ja julkisuuden väliseen peliin puututtiin Die Zeit -lehdessä myös 15.9.1967, jolloin Hans Gresmann kirjoitti Frankfurtissa alkusyksystä 1967 pidetyn SDS:n liittokongressista. Tällöinhän tiedotusvälineet eivät olleet opiskelijoita noteeranneet, jolloin SDS:n jäsenet järjestivät Die Zeit -lehden mukaan provokaation, jotta saisivat kamerat kääntymään itseään kohti.²⁶⁶ Die Zeit -lehden näkemyksen mukaan myös opiskelijat olivat siis riippuvaisia julkisuudesta.

Tapani Suominen on analysoinut radikaalien ja julkisuuden välistä yhteyttä. Hänen mukaansa opiskelijoiden kapinaa voidaan tulkita myös kommunikaatiotekona. Opiskelijaradikaalit olisivat pystyneet lähtemään kaduille

²⁶⁴ Parjanen 1983, 38.

²⁶⁵ Hermann, Kai: Student sein in Berlin. Die Zeit 17.2.1967, 3.

²⁶⁶ Gresmann, Hans: Ein Hauch von Revolution. Die Zeit 15.9.1967, 2. Tätä SDS:n liittokongressia ja opiskelijoiden suhdetta tiedotusvälineisiin olen käsitellyt tässä työssä jo aiemmin sivuilla 64-65.

kylttien ja iskulauseiden kanssa. Heillä olisi myös ollut mahdollisuus tuoda näkemyksiään esille esimerkiksi omien lehtien kautta. Tällaisilla keinoilla olisi kuitenkin ollut hyvin vaikeaa vaikuttaa yhteiskuntaan. Suomisen mukaan modernissa yhteiskunnassa keskustelu on olemassa vasta kun se löytää tiensä valtamediaan. Suuret tiedotusvälineet ratkaisevat hyvin suurelta osalta sen, mistä keskustellaan ja sen, kenen ehdoilla tapahtumista keskustellaan.²⁶⁷ Juuri tämän takia opiskelijoille oli tärkeää saada itsensä näkymään tiedotusvälineissä. Die Zeit -lehden tuoma näkemys siitä, että opiskelijat pyrkivät käyttämään tiedotusvälineitä hyväkseen ei varmaankaan ole ollut millään tavoin liioiteltua. Itse asiassa tiedotusvälineiden kanssa pelattu peli saattoi olla ainoa mahdollisuus vaikuttaa edes jollakin tavalla siihen, miten opiskelijoista kirjoitetaan.

Vuoden 1966 aikana Die Zeit -lehti toi, tosin sivulauseessa, esille sen, miten Springer-lehtitaloon kuuluva Bild Zeitung kirjoitti Rudi Dutschkesta: Dutschke on pistäväkatseinen, kuten nuoren vallankumouksellisen kuuluukin olla.²⁶⁸ Bild Zeitungissa pyrittiin siis luomaan tietynlaista stereotyyppistä kuvaa opiskelijoista. Tähän samaan stereotyyppisen kuvan luontiin kiinnitettiin Die Zeit -lehdessä huomiota usein myöhemminkin. Helmikuussa 1967 Kai Hermann toi esille kirjoituksessaan ”Opiskelijana Berliinissä” (Student sein in Berlin) sen, että Berliinissä lehdistöä ja julkisuutta oli kiihottanut sivuseikka. Tämä sivuseikka olivat aktivistit, pieni radikaalivallankumouksellinen ryhmä SDS:ssä. Hermannin mukaan näitä Mao Zedongin inspiroimia vallankumousromantikkoja oli kahdesta kolmeenkymmeneen. Berliinin lehdistö kiinnitti artikkelin kirjoittajan mukaan liikaa huomiota tähän pieneen vähemmistöryhmään, vaikka sen olisi pitänyt kiinnittää huomiota opiskelijoiden enemmistöön, jotka eivät halunneet koko yhteiskunnan vallankumouksellista restauraatiota vaan korkeakoulujen demokratisoimista.²⁶⁹

²⁶⁷ Suominen 1997, 424.

²⁶⁸ Hermann, Kai: Die ”Rote Garde” von Berlin. Die Zeit 30.1.1966, 7.

²⁶⁹ Hermann, Kai: Student sein in Berlin. Die Zeit 17.2.1967, 3.

Samaan asiaan kiinnitti Die Zeit –lehdessä huomiota myös Rudolf Walter Leonhard. Marraskuussa 1967 hän kirjoitti Die Zeit lehdessä näin:

Kun nykyään puhutaan ”opiskelijoista” tarkoittaa puhuja yleensä Berliinin Freie Universitätin opiskelijoita. Tai ei, pientä osaa FU:n opiskelijoita, niitä, jotka ottavat avoimesti osaa SDS:n toimintaan – vähemmistöä, jonka agitaatiot media aina San Franciscossa asti (ja luulena että myös Pekingissä) huomaa.²⁷⁰

Berliinin lehdistön luoma kuva opiskelijoista oli Die Zeit –lehden mukaan siis vääristynyt. Todellisuudessa valtaosa opiskelijoista oli rauhallisia, järkeviä uudistuksia haluavia ihmisiä. Vain vähemmistö opiskelijoista oli Kiinan johtajan Mao Zedongin seuraajia, vallankumouksellisia, radikaaleja SDS:n jäseniä.

Tämä sama stereotyypioiden luominen tuotiin esille myös lokakuussa 1969. Tällöin esille nostettiin myös se, etteivät opiskelijatkaan olleet puhtaita stereotyyppisten näkemysten luonnista. Die Zeit –lehden mukaan opiskelijoiden ja poliisin väliset kohtaamiset olivat muuttuneet tilanteiksi, joissa ”meidän” ryhmä kohtasi ”vieraiden” ryhmän.²⁷¹ Kysymys oli siis siitä, että sekä opiskelijat että poliisit olivat muodostaneet omat tiukat ryhmänsä, joille toiset esiintyivät vieraana ryhmänä, jota vastaan tuli taistella. Stereotyyppiset kuvat kasvoivat Die Zeit –lehden mukaan erityisesti kesäkuun toisen päivän tapahtumista. Bernd Nitzschke kuitenkin huomautti artikkelissaan, etteivät opiskelija Benno Ohnesorg tai poliisipäällikkö Kurras kumpikaan etsineet tietoisesti kriisejä tai edustaneet stereotyyppisiä hahmoja. Ohnesorg ei ollut pitkähiuksinen laiskotteleva työnvälttelijä eikä Kurras ollut väkivaltavaltion jäänkylmä agentti.²⁷²

Opiskelijoiden kuva poliisista oli Nitzschken mukaan varsin stereotyyppinen. Marburgin yliopiston opiskelijoille tehty kysely osoitti, millainen heidän näkemyksensä saksalaisesta poliisista oli ja vastaukseksi saatiin, että poliisit olivat autoritaarisia, virkauskollisia, aggressiivisia, brutaaleja ja epäitsenäisiä. Idealistinen kuva opiskelijoilla oli sen sijaan englantilaisista ”Bobbyista”.²⁷³ Julkisuudessa – etenkin Springer-konsernin lehdissä – esiintyi stereotyyppistä

²⁷⁰ Leonhard, Rudolf Walter: Die Revolution der Studeten. Die Zeit 10.11.1967, 17.

²⁷¹ Nitzschke, Berndt: Der Polizist – Feind und mißbraucher Werkzeug. Die Zeit 3.10.1969, 73.

²⁷² Nitzschke, Berndt: Der Polizist – Feind und mißbraucher Werkzeug. Die Zeit 3.10.1969, 73.

²⁷³ Nitzschke, Berndt: Der Polizist – Feind und mißbraucher Werkzeug. Die Zeit 3.10.1969, 73.

kuvaa opiskelijoista, mutta Die Zeit –lehti toi esille sen, että myös opiskelijoilla oli varsin stereotyyppinen kuva poliiseista. Tämä ei ollut omiaan ainakaan heikentämään väkivallan esiintymistä.

Die Zeit –lehden useassa kirjoituksessa haluttiin korostaa siis opiskelijoiden heterogeenisyyttä. Tapani Suomisen mukaan Peter Brückner toi vuonna 1969 julkaisemassaan kirjassa, joka käsitteli Springer-lehtien tapaa suhtautua opiskelijoihin, esille sen, kuinka Springer-lehtien metodina oli häivyttää opiskelijoista inhimilliset piirteet ja kuvata nämä väkivaltaisina rikollisina ja yhteiskunnan vihollisina. Springerin-lehtien tavoitteena oli Brücknerin mukaan siis viholliskuvien rakentaminen ja näiden stereotyyppien jatkuva toistaminen. Näin ollen kansalaiset saataisiin ajattelemaan, ettei opiskelijoihin kohdistuva väkivalta ollut ainoastaan oikeutettua vaan suorastaan välttämätöntä.²⁷⁴

Die Zeit –lehti toi esille siis sen, että lehdistön luoma kuva opiskelijoista oli siis vääristynyt. Rudolf Walther Leonhardt tiivisti stereotyyppien luomisen vaarallisuuden Die Zeit –lehdessä tammikuussa 1969 sanoen:

”Kun jotakin tapahtuu, eikä ihminen tiedä miksi, etsitään syntipukkeja – juutalaisia, kommunisteja, homoseksuaaleja, opiskelijoita...”²⁷⁵

Opiskelijoista oli tullut liittotasavallan syntipukkeja. Tämän saman ajatuksen on kiteyttänyt myös Tapani Suominen tutkimuksessaan kirjoittaen, että opiskelijat olivat Saksan neekereitä. Useiden tutkijoiden mukaan opiskelijoiden demonisointi kiihtyi erityisesti vuoden 1967 kesäkuun toisen päivän tapahtumien jälkeen. Tilanteen kärjistyminen johtui siitä, että opiskelijat demonisoitiin lehdissä, joka johti radikaaliopiskelijoiden entistä suurempaan turhautumiseen. Tästä seurauksena oli yhteenottojen väkivaltaistuminen. Oikeistolehdissä saatiin taas näistä väkivaltaistuneista yhteenotoista uusia argumentteja kovien otteiden tarpeellisuudelle.²⁷⁶ Stereotyyppisen kuvan luominen johti siis siihen, että opiskelijoista tehtiin syntipukkeja, joita vastaan hyökkääminen oli itse asiassa oikeistolehden katsantokannan vain mukaan oikein. Die Zeit –lehden mukaan syntipukkiajattelu ei taas missään nimessä voinut olla oikein. Die Zeit –lehden ja

²⁷⁴ Suominen 1997, 80. [Brückner, Peter: Springerpresse und Volksverhetzung. KJ 1969, 339-.]

²⁷⁵ Leonhardt, Rudolf walther: Was tun mit den Studenten? Die Zeit 24.1.1969, 1.

²⁷⁶ Suominen 1997, 79-81.

Springer-kustantamon lehtien tapa kirjoittaa opiskelijaradikalismista erosi tässäkin asiassa. Siinä missä Springer-lehdet loivat stereotypioita, pyrki Die Zeit tuomaan esille tällaisten stereotyyppien vaarallisuuden.

Kai Hermann toi Die Zeit -lehdessä esille helmikuussa 1967 näkemyksensä, jonka mukaan konflikti opiskelijoiden ja opettajien sekä opiskelijoiden ja kaupungin välillä oli vakavampi kuin nuorten kapina edes paljasti. Kriisin syyt olivat hänen mukaansa vakavampia, kuin kumpikaan puoli tahtosi edes tunnustaa. Opiskelijat eivät heijastellut Hermannin mukaan niinkään yliopiston kuin Länsi-Berliinin spesifiä tilaa. Hermannin mukaan tämä kärjistyi niin sanottuun Bild-teesiin, jonka mukaan kommunistit yrittivät soluttautua Freie Universitätin kautta kaupungin vapaalle puolelle. Samanaikaisesti kirjoittaja toi esille sen, kuinka perhelehti Morgenpostissa julistetaan ”Rauhattomuuteen kannustavia on karsittava!”. Kai Hermannin mukaan oli kuitenkin huomattava myös se, että opiskelijoiden kapinalla saattoi olla kaupungissa hyödyllinen funktio, riippumatta siitä, mitkä olivat opiskelijoiden konkreettiset vaatimukset. Berliiniläisille tekisi hyvää huomata se, että kaupungissa saattoi elää, vaikka siellä oli omia sisäisiä ongelmia.²⁷⁷ Hermannin kirjoituksesta voi lukea sen, että hänen mukaansa Berliinin kriisi oli olemassa osaltaan Springer-konsernin takia. Hermann toivoi kuitenkin sitä, että ihmiset heräisivät huomaamaan Länsi-Berliinin tilan ja havahtuisivat siihen, että uudistukset olivat mahdollisia.

Julkisuuden, väkivallan ja opiskelijaradikalismin suhde kiteytyi Die Zeit -lehdessä 19.4.1968 julkaistuun kirjeeseen, jossa esitettiin terävää kritiikkiä Axel-Springer-kustantamon lehdistöpolitiikkaa kohtaan. Tässä kirjeessä kaksitoista professoria²⁷⁸, kirjailija Heinrich Böll ja journalisti Hans Dieter Müller kirjoittivat, kuinka vuoden ajan opiskelijat ovat kohdanneet vain väkivaltaa. Tämä väkivalta kärjistyi Rudi Dutschken murhalaukauksiin. Länsi-Saksassa ja Berliinissä vallitsi heidän mukaansa pelon ilmapiiri, joka oli luotu systemaattisesti lehdistön kautta. Springer-konsernin lehdet leimasivat niin opiskelijat kuin intellektuellit muun muassa ”neurootikoiksi”, ”akateemisiksi vetelehtijöiksi”,

²⁷⁷ Hermann, Kai: Student sein in Berlin. Die Zeit 17.2.1967, 3.

²⁷⁸ Kirjeen allekirjoittajina olivat professorit: Theodor W. Adorno, Hans Paul Bahrardt, Peter Brückner, Ludwig von Freideburg, Walter Jens, Eugen Kogon, Golo Mann, Alexander Mitscherlich, Heinrich Popitz, Helge Pross, Helmut Ridder sekä Hans-Günther Zmatzlik.

”sioiksi” ja ”mätäpaiseiksi”. Allekirjoittajat muistuttivat siitä, kuinka opiskelijoiden vaatimuksena oli myös järkeviä asioita, kuten avoin demokratia koko maahan. Tätä ei kirjeen kirjoittajien mukaan tällainen Springer-konsernin kirjoittelu todellakaan edistänyt.²⁷⁹

Tiedotusvälineiden ja väkivallan välillä oli Länsi-Saksan opiskelijaradikalismissa olemassa selvä suhde. Jos ei ehkä voidakaan sanoa, että tiedotusvälineet suorastaan aiheuttivat opiskelijaradikalismin väkivaltaistumisen, voidaan kuitenkin katsoa, että tiedotusvälineet omalta osaltaan ruokkivat opiskelijaradikalismia ja väkivaltaa. Die Zeit -lehti pyrki tuomaan esille mielenosoituksiin liittyvän väkivaltaisuuden korostaen sitä, että poliisien ja tätä kautta valtion toiminta ei aina ollut asiallista. Lehdessä ei kuitenkaan nähty opiskelijoitakaan täysin syyttöminä väkivaltaistumiseen. Die Zeit -lehdessä opiskelijaradikalismin väkivaltaisimpien konfliktien kohdalla nousi kuitenkin usein esille se, että Springer-lehdistön kirjoittelu toimi usein tilanteen kärjistäjänä. Die Zeit -lehden kirjoitukset kävivät siis tavallaan ristiretkeä Springer-konsernin kirjoituksia vastaan.

²⁷⁹ Die Erklärung der Vierzehn. Die Zeit 29.4.1968, 5. Ks. myös Kraushaar 1998, 110.

Mielenkiintoista on se, että Welt am Sonntag -lehdessä esitettiin 19.5.1968 tavallaan vastine tähän kirjeeseen. Lehdessä todettiin, että levottomuuksille on paljon yksinkertaisempi selitys, kuin se, mitä norsunluutornissaan istuvat tutkijat yrittävät keksiä. Lehden mukaan jokainen älykäs ihminen, muutamia professori Golo Mannin kaltaisia ammattihistorioitsijoita lukuun ottamatta, ymmärsi että levottomuuksissa oli kysymys vain yhdestä asiasta, kommunistisen vallankumouksen valmistelusta. Ks. Suominen 1997, 133-134. Vasemmistolaiset intellektuellit saivat siis vastaansa vain ivallisia kommentteja.

7. KONSERVATISMIA VASTAAN

Länsi-Berliini oli saksalaisen opiskelijaliikkeen keskus 1960-luvun lopulla. Kasarmisocialismin keskellä sijaitsevaa kapitalistista kaupunkia karakterisoi kaupungin sosiaalinen haavoittuvuus, poliisin sotilaallinen rooli ja kaupungin paradoksaalinen sisäpoliittinen tilanne. Kaupungin johto oli selkeästi sosiaalidemokraattinen, mutta samanaikaisesti oikeistolaisella Springer-konsernilla oli lähes täydellinen hegemonia mielipidevaikuttajana. Poliittinen ja kulttuurinen sietokynnys ei ollut ainoastaan Länsi-Berliinissä, vaan koko Länsi-Saksassa 1960- ja 1970-luvulla erityisen matala. Julkista keskustelua leimasivat suorastaan brutaalit hyökkäykset toisinajatteliijoita, joista pahimpina pidettiin nuoria radikaaleja, kohtaan. Springer-konsernin ulkopuolella toimi liberaali sanomalehdistö, jonka edustaja viikkosanomalehti Die Zeit toi kirjoituksissaan esille näkemyksen siitä, että Länsi-Berliinin tilanteeseen ja opiskelijaradikalismien ilmenemiseen vaikutti voimakkaasti Springer-konsernin valta-asema. Oikeistolainen Springer-konserni hallitsi kaikkiaan 70 prosenttia Länsi-Berliinin lehdistä. Tässä tilanteessa opiskelijoilla ei ollut Die Zeit -lehden mukaan mahdollisuutta vapaaseen tiedonvälitykseen. Opiskelijoiden mielipiteille ei kaupungissa tuntunut riittävän tilaa.

Die Zeit -lehden tyyli kirjoittaa opiskelijaradikalismista ja siihen liittyvistä tapahtumista oli asiallista ja analyttistä. Koska lehti on viikkosanomalehti, olivat sen kirjoitukset pääasiassa artikkeleja ja reportaaseja. Pelkkiä tiedottavia uutisia oli lehdessä huomattavan vähän. Tästä johtui lehden kirjoitustyylin analyttisyys ja myös se, että samasta aiheesta kirjoittivat lehdessä useat henkilöt. Esimerkiksi vuoden 1967 kesäkuun toisen päivän tapahtumista oli lehdessä kirjoitus niin Die Zeit -lehden omalta Berliinin kirjeenvaihtajalta kuin myös silminnäkijäkertomus. Tapahtumia pyrittiin lehdessä valottamaan siis eri näkökulmista käsin. Samalla lehdessä tuotiin usein esille myös tapahtumien taustoja. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että mielenosoituksista kirjoitettaessa pyrittiin tuomaan esille myös

mielenosoituksen syyt ja taustat, eikä pelkästään uutisoitu mielenosoituksista ennakkoluulojen perusteella.

Liberaalina viikkolehdenä Die Zeit –lehden tyyli kirjoittaa erosi varsin paljon oikeistolaisen Springer-konsernin lehtien kirjoitustyylistä. Siinä missä Springer-konsernin lehdet leimasivat opiskelijat sekopäiksi, jotka hyökkäävät järjestäytynyttä yhteiskuntaa ja sen rauhaa vastaan, katsoi Die Zeit –lehti asetelmaa erilaisesta näkökulmasta. Die Zeit –lehden luomassa kuvassa 1960-luvun lopun yhteiskunnallinen tilanne näyttäytyi oikeastaan kahdella eri tavalla. Osa lehden kirjoittajista oli nuoria ja heidän pyrkimyksiään ymmärtäviä – jopa niihin samaistuvia – kirjoittajia, joiden mielestä radikalismi sinänsä perustui oikeutettuihin pyrkimyksiin, vaikka sen ilmenemismuoto johtikin liioitteluun. Toisaalta osasta lehden kirjoituksista voidaan taas lukea ironinen asenne tapahtumia kohtaan. Näiden ironikkojen kirjoituksissa niin radikaalit opiskelijat kuin konservatiivit vallanpitäjätkin näyttäytyivät lähinnä naurettavassa valossa.

Die Zeit –lehden Berliinin kirjeenvaihtajana toimi 1960-luvun loppupuolella Kai Hermann. Hän oli siinä määrin kiinnostunut opiskelijaradikalismista ilmiönä, että kirjoitti vuonna 1967 myös kirjan teemasta. Hänen kirjoituksensa Länsi-Berliinin opiskelijalevottomuuksista loivat pohjaa koko Die Zeit –lehdessä esiin tulleelle kuvalle. Erityisesti vuonna 1967 Kai Hermannin rooli opiskelijaradikalismin uutisoijana Die Zeit -lehdessä korostui, sillä kyseisen vuoden aikana noin joka kolmas kirjoitus opiskelijaradikalismista oli hänen käsialaansa. Kai Hermannin kirjoituksille tyypillistä oli, että ne kuvasivat tapahtumien taustoja varsin tarkasti. Hän toi useissa kirjoituksissaan esille myös sen, että opiskelijaliikkeen yhtenä syynä oli Länsi-Berliinin julkisen mielipiteen ahtaus. Die Zeit –lehdessä julkaistiin lehden omien toimittajien kirjoitusten lisäksi kuitenkin paljon myös muiden tuottamia tekstejä. Opiskelijaradikalismin yhteydessä tämä tarkoitti käytännössä sitä, että kirjoittajina oli myös eri korkeakoulujen opiskelijoita ja professoreja. Myös tunnetut kirjailijat ja tutkijat, kuten Günther Grass ja Jürgen Habermas, kirjoittivat Die Zeit –lehden analyyseja opiskelijaradikalismista.

Die Zeit –lehden mukaan nuoret eivät kapinoineet pelkän kapinoinnin vuoksi, vaan heidän toiminnalleen löytyi useita syitä. Tällaisina tekijöinä Die Zeit –

lehdessä nostettiin esille korkeakoulujen autoritaarisuus, opiskelijoiden epävarma taloudellinen tilanne ja heidän statuksensa ”ei enää lapsina, muttei vielä aikuisinakaan”. Näiden lisäksi Zeitissa korostettiin myös sitä, että nuoret kapinoivat kadulla sen takia, etteivät he saaneet mielipiteitään muuten esitettyä. Vapaassa Berliinissä vallitsi vähemmän vapaa tiedonvälitys. Useammassakin artikkelissa Die Zeit esitti mielipiteenrajoittajaksi Springer-konsernin monopolin ja konsernin lehtien tyylin kirjoittaa opiskelijaradikaaleista. Samalla kun Die Zeit -lehti selvitti opiskelijaradikalismien syitä ja ilmenemismuotoja esitti se oman näkemyksensä Springer-konsernin vaikutuksesta mielipiteiden muokkaajana. Korkeakoulujen autoritaarisuus vaikutti Die Zeit -lehden mukaan varsin selkeästi opiskelijaliikkeen syntyyn ja kehitykseen. Lehti korosti erityisesti sitä, että demokraattisemman hallintomallin avulla opiskelijoiden asema paranisi. Lehden uutisointi korosti nimenomaan hallinnon uudistamisen tärkeyttä. Tämän teeman kautta Die Zeit -lehti pystyi nostamaan esiin myös Länsi-Berliinin tiedonvälityksen tilan ja Springer-konsernin merkityksen sille.

Berliinin lehdistön – etenkin bulevardilehdistön – tapa kirjoittaa opiskelijaradikaaleista toimi Die Zeit -lehden mukaan ainoastaan tilanteen kärjistäjänä ja yllyttäjänä väkivallalle. Tämä Die Zeit -lehden näkemys tulee hyvin esille konfliktitilanteiden, Benno Ohnesorgin surman ja Rudi Dutschken murhayrityksen, kohdalla. Die Zeit -lehdessä julkaistut kirjoitukset kesäkuun toisen päivän mielenosoituksen yhteydessä tapahtuneesta Ohnesorgin surmasta toimivat uutisten lisäksi varsin selkeästi Berliinin julkisen tiedotuksen arvosteluina, joissa osansa saivat niin Berliinin johto kuin myös Springer-konsernin lehdet. Die Zeit -lehti pyrki itse kuvaamaan kesäkuun toisen päivän tapahtumia silminnäkijäkuvausten kautta. Samalla lehdessä tuotiin kuitenkin esille se, ettei sitä, mitä kesäkuun toisena päivänä todellisuudessa tapahtui, saada luultavasti koskaan selville. Die Zeit -lehden mukaan julkisuuteen annettujen virallisten lausuntojen muuttuminen ja Springer-konsernin lehtien tapa kirjoittaa tapahtumista väärästi tiedonvälitystä kuitenkin entisestään.

Die Zeit -lehden luoma kuva Rudi Dutschkesta oli varsin monipuolinen ja loi opiskelijaradikalismien johtajasta kuvaa akateemisena älykkönä. Marssittaessaan Dutschken henkilöahmon lukijoittensa eteen, lehti usein myös arvosteli sitä

kuvaa, mikä Dutschkesta oli luotu Springer-konsernin lehdissä. Die Zeit –lehti nosti uutisoidessaan Länsi-Saksan opiskelijaradikalismien toisesta suuresta konfliktitilanteesta, Rudi Dutschken murhayrityksestä, varsin vahvasti esille sen, kuinka Springer-konsernin lehdissä luotu kuva Dutschkesta valtion vihollisena johti Bachmannin yrittämään Dutschken murhaamista. Die Zeit –lehti tekee siis Springer-konsernista osasyllisen väkivaltaisuuksille.

Länsi-Saksan julkisen keskustelun läpikäyvä piirre 1960-luvulla oli se, ettei keskustelua yleensä käyty lainkaan radikaalien haluamista teemoista. Pääteemaksi radikalismista keskusteltaessa nousi julkisuudessa nuorten häiriökäyttäytyminen ja järjettömäksi kuvattu väkivalta. Die Zeit –lehdessä radikaaleja nuoria kuvattiin kuitenkin pääosin toisenlaisessa valossa. Sensaatiokirjoitusten sijaan lehdessä tuotiin esille länsisaksalaisen radikalismien intellektuaalisia juuria ja pyrittiin kuvaamaan opiskelijoiden todellista tilannetta. Opiskelijaradikalismi nähtiin ennemminkin ilmiönä saksalaisen yhteiskunnan todellisista ongelmista kuin nuorten järjettömyytenä.

Die Zeit –lehti pyrki kirjoituksissaan opiskelijaradikaaleista myös rikkomaan stereotyyppioita. Siinä missä Springer-konsernin lehdet niputtivat opiskelijat yhdeksi massaksi, valtionvihollisiksi, jotka kapinoivat järjestäytyntä yhteiskuntaa ja ”kunnan saksalaisia” vastaan pyrki Die Zeit –lehti esittämään asioita vähemmän mustavalkoisesti. Die Zeit –lehdessä korostettiin useasti sitä, etteivät opiskelijat olleet yhtenäinen massa, vaan opiskelijoilla oli varsin erilaisia lähtökohtia ja he vaativat erilaisia asioita. Samalla lehti korosti että opiskelijoista vain todella pieni vähemmistö oli radikaaleja vallankumouksellisia.

Samalla kun Die Zeit –lehti toi esille opiskelijat ja heidän vaatimuksensa varsin monipuolisesti, käyttivät lehden kirjoittajat teemaa hyväksi Länsi-Berliinin vapaan tiedotuksen arvostelemiseksi. Vaikka Die Zeit –lehden kirjoituksissa tuotiin esille se, kuinka stereotyyppien luonti on vaarallista, toi lehti itse kuitenkin esille maailman osittain mustavalkoisena. Springer-konserni oli paha, Spiegel, Stern ja Die Zeit taas hyviä. Opiskelijaradikalismi toimi siis yhtenä teemana, jota Die Zeit lehti pystyi käyttämään, ja jota se myös käytti, tuodakseen esille näkemyksiään Springer-konsernista.

Hyökätessään Springer-konsernia ja Länsi-Berliinin bulevardilehtiä kohtaan, loi Die Zeit -lehti samalla lukijalleen kuvaa siitä, kuinka Die Zeit tuo tapahtumat esille sellaisina kuin ne olivat todellisuutta vääristelemättä. Vaikka päivittäin ilmestyvät sanomalehdet, joita Die Zeit -lehdessä eniten arvosteltiin, eivät olleetkaan viikkolehti Die Zeitin suoranaisia kilpailijoita, oli Springer-kustantamo kuitenkin Die Zeitin kustantamon kilpailija. Huomattavaa Die Zeitin tavassa arvostella muita lehtiä oli kuitenkin se, että Die Zeit -lehdessä tuotiin esille vain ”tosiasiat”: Springer-kustantamon lehtien otsikoita tai lainauksia niissä esiintyneistä kirjoituksista. Die Zeit -lehden levikki kasvoi koko 1960-luvun ajan. Sitä, pystyikö Die Zeit samaan lukijoita itselleen arvostelemalla Springer-konsernin lehtiä on mahdotonta sanoa. Joka tapauksessa Die Zeit -lehti toimi 1960-luvun lopun Länsi-Saksassa vaihtoehtoisena mielipideareenana ja mahdollisti tätä kautta myös oman levikkinsä kasvun

1960-luvun puolivälin jälkeen nuoret kapinoivat kaikkialla. 1970-luvulle siirryttäessä nuorten kapina alkoi laantua myös Länsi-Saksassa. Rudi Dutschken murhayritys aiheutti sen, ettei liikkeellä enää ollut selkeää johtajaa. Suuri koalitio vaihtui vuonna 1969 Willy Brandtin johtamaksi sosiaaliliberaaliksi koalitioksi joka myös osaltaan vaimensi nuorten kapinamielialaa. Yliopistoissa opiskelijat ja henkilökunta saivat kolmikantamallin mukaisesti ottaa osaa hallintoon ja luennot sekä akateeminen elämä palasi uriinsa. Opiskelijaradikalismien henkinen perintö jäi kuitenkin osittain elämään 1970-luvun uusissa vaihtoehtoliikkeissä, kuten ympäristö- ja naisliikkeessä, joiden vaikutus on vahva vielä tänäkin päivänä. Opiskelijaradikalismien väkivaltainen puoli jatkoi toimintaansa 1970-luvulla keskittyen muutamien, jo vuonna 1968 Frankfurtin ostoskeskuspolttojen takana olleiden henkilöiden ympärille.

Lyhenneluettelo

APO	Außerparlamentarische Opposition
AStA	Allgemeiner Studentenausschuß
CDU	Christlich-Demokratische Union
FDP	Freie Demokratische Partei
FU	Freie Universität (Berlin)
K 1	Kommun 1
KU	Kritische Universität
LSD	Liberaler Studentenbund Deutschlands
NDP	Nationaldemokratische Partei
RAF	Rote Armee Fraktion
RCDS	Ring Christlich-Demokratischer Studenten
SDS	Sozialistischer Deutscher Studentenbund
SHB	Sozialistischer Hochschulbund
SPD	Sozialdemokratische Partei Deutschland
TU	Technische Universität (Berlin)
VDS	Verband Deutscher Studentenschaften

LÄHTEET

Alkuperäislähteet

Die Zeit 1965-1969. Hamburg.

Tutkimuskirjallisuus

Aittokoski, Heikki, Vuoden 1968 sukupolvelta vaaditaan selityksiä Saksassa. Helsingin Sanomissa 30.1.2001.

Allerbeck, Klaus R., Soziale Bedingungen für Studentischen Radikalismus. Eine vergleichende Untersuchung in der Bundesrepublik Deutschland und den Vereinigten Staaten. Köln 1971.

Arntz, Helmut, Tämän päivän saksa. Liittohallituksen lehdistö- ja tiedonantotoimiston julkaisema. Wiesbaden 1964.

Aust, Stefan, Der Baader Meinhof Komplex. Hamburg 1986.

Baacke, Dieter, Jugend und Jugendkulturen. Darstellung und Deutung. München 1987.

Bark, Dennis L.; Gress, David R., A History of West Germany 2. Democracy and its Discontents 1963-1988. Oxford 1989.

- Bauß, Gerhard**, Die Studentenbewegung der sechziger Jahre. Köln 1977.
- Chaussy, Ulrich**, Die drei Leben des Rudi Dutschke. Frankfurt am Main 1985.
- Cohn-Bendit Daniel; Cohn-Bendit Gabriel**, Radikaali-vasemmisto – lääke kommunismin vanhuudenheikkouteen. Rauma 1969.
- Dahrendorf, Ralf**, Liberal und unabhängig Gerd Bucerius und seine Zeit. München 2000.
- Elias, Norbert**, Die Studien über die Deutschen. Frankfurt am Main 1989.
- Fiske, John**, Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimukseen. Jyväskylä 2000.
- Fraser, Ronald**, 1968. A Student Generation in Revolt. London 1988.
- Friedeburg Ludwig von; Hörlemann, Jürgen; Hübner Peter; Kadritzke, Ulf; Ritsert, Jürgen; Schumm, Wilhelm**, Freie Universität und politisches Potential der Studenten. Über die Entwicklung des Berliner Modells und den Anfang der Studentenbewegung in Deutschland. Berlin 1968.
- Glaser, Hermann**, Deutsche Kultur 1945-2000. Wien 1997.
- Habermas, Jürgen**, Protesbewegung und Hochschulreform. Frankfurt am Main 1969.
- Hartmann, Jürgen**, Studentendissens und Systemkonflikt. Zur Dynamik vom Studentenbewegungen in fortgeschrittenen Industrieländern: Das Beispiel Schweden. Uppsala 1973.
- Hearnden, Arthur**, Bildungspolitik in der BRD und DDR. Düsseldorf 1973.
- Hellack, Georg**, Massenmedien in der Bundesrepublik Deutschland. Bonn 1974.

Hemanus, Pertti, Lehdistö eilen. – Savitauluista satelliitteihin. Toim. Aimo Ruusunen. Jyväskylä 1992.

Hentilä, Seppo, Kansakunta historian kahleissa. – Saksa – voima Euroopan keskellä. Toim. Hentilä, Seppo; Karjalainen, Erkki & Valta, Raija. Helsinki 1993.

Hermann, Kai, Die Revolte der Studenten. Hamburg 1967.

Hildebrand, Klaus, Von Erhard zur Großen Koalition 1963-1969. Stuttgart 1984.

Hyvärinen, Matti, Viimeiset taistot. Tampere 1994.

Karjalainen, Erkki, Bonnin tasavalta. – Saksa – voima Euroopan keskellä. Toim. Hentilä, Seppo; Karjalainen, Erkki & Valta, Raija. Helsinki 1993.

Karjalainen, Erkki, Talouden suurvalta. – Saksa – voima Euroopan keskellä. Toim. Hentilä, Seppo; Karjalainen, Erkki & Valta, Raija. Helsinki 1993.

Kotowski, Georg, Bildungswesen. – Berlin und die Provinz Brandenburg im 19. und 20. Jahrhundert. Toim. Herzfeld, Hans. Berlin 1968.

Kraushaar, Wolfgang, 1968. Das Jahr, das alles verändert hat. München 1998.

Kraushaar, Wolfgang, 1968 als Mythos, Chiffre und Zäsur. Hamburg 2000.

Krumholz, Walter, Berlin-ABC. Berlin 1968.

Mager, Friedrich; Spinnarke, Ulrich, Was wollen die Studenten? Frankfurt am Main 1968.

Mehnert, Klaus, The twilight of the Young. The Radical Movement of the 1960s. London 1978.

Mosler, Peter, Was wir wollten, was wir wurden. Studentenrevolte – zehn Jahre danach. Hamburg 1977.

Parjanen, Matti, Ylioppilasradikalismi yhteiskunnallisena liikkeenä, sen syntymä ja kuolema. Tampere 1983.

Pürer, Heinz & Raabe, Johannes: Medien in Deutschland, I Presse. München 1996.

Questions on German History. Ideas, forces, decisions from 1800 to the present. [Teoksen kirjoittajasta ei tietoa]. Bonn 1984.

Stenbäck, Pär, Luokkataistelu Saksan korkeakouluissa. Yleisradion julkaisusarja 8-9/1968. Helsinki 1968.

Suominen, Tapani, Ehkä teloitamme jonkun. Opiskelijaradikalismi ja vallankumousfiktio 1960- ja 1970-lukujen Suomessa, Norjassa ja Länsi-Saksassa. Hämeenlinna 1997.

Tarvainen, Veikko, 60-luvun kapina. Helsinki 1993.

Torvinen, Taimi: Ulkomaisen sanomalehdistön historia. Espoo 1982.

Wegs, J. Robert, Europe since 1945. A Concise History. New York 1984.

Winter-Tarvainen, Annette, Saksan liittotasavallan 1960-luvun opiskelijaliikkeen syyt ja seuraukset. – Saksa Euroopassa. Toim. Haikala, Sisko & Parry, Christoph. Jyväskylä 1997.

Zoll, Ralf & Hennig, Eike, Massenmedien und Meinungsbildung. Angebot, Reichweite, Nutzung und Inhalt der Medien in der BRD. München 1970.

LIITE

Länsi-Saksan opiskelijaliikkeen kronologiaa 1960-luvulla.

Seuraavassa esitellään lyhyesti ilman analyysejä niitä 1960-luvun tapahtumia, jotka omalta osaltaan vaikuttivat Länsi-Saksassa opiskelijaliikkeen syntyyn ja kasvuun. Luettelosta puuttuu useita yksittäisiä tapahtumia. Luettelon tarkoituksena onkin ensi sijassa antaa kuvaa siitä, miten moninaisia olivat ne tapahtumat, jotka vaikuttivat opiskelijaliikkeeseen. Lähteinä on käytetty seuraavia julkaisuja: Mosler, Peter: Was wir wollten, was wir wurden; Parjanen, Matti: Ylioppilasradikalismi yhteiskunnallisena ilmiönä; Kraushaar, Wolfgang: 1968. Das Jahr, das alles Verändert hat ja Suominen, Tapani: Ehkä teloitamme jonkun.

1960

Marraskuu Arabialaiset ja saksalaiset opiskelijat osoittivat yhdessä mieltään Marburgissa Saksan liittotasavallassa ranskalaisten Algeriassa käymää siirtomaasotaa vastaan.

1961

Helmikuu Saksan liittotasavallassa herätti julkista keskustelua sosiologien Habermasin ja Fiedeburgin vuosina 1957 ja 1958 suoritetun empiirisen tutkimuksen tulokset. Ne osoittivat, että opiskelijoista epäpoliittisia oli 66%, vain 9%:n opiskelijoista kuuluessa poliittisesti demokraattisesti ajatteleviin.

Huhtikuu 10 000 ydinaseiden vastustajaa marssi neljässä suuressa länsisaksalaisessa kaupungissa. Sosiaali-demokraattisen puolueen ja työläisten ammattiliiton johtajat olivat aikaisemmin kieltäneet kannattajiaan osallistumasta tähän marssiin.

Elokuu Estääkseen jatkuvan pakolaisvirran Itä-Berliinistä Länsi-Berliiniin DDR:n hallitus pystytti ns. Berliinin muurin. Sen jälkeen kun itäsaksalainen opiskelija oli kuolettavasti haavoittunut pyrkiessään pakenemaan Länsi-Berliinin puolella järjesti noin 40 000 nuorta ihmistä hiljaisen marssin protestoidakseen muurin pystyttämistä vastaan.

1962

Huhtikuu 50 000 ydinaseiden vastustajaa osallistui pääsiäismarssiin vastustaakseen Saksan liittotasavallan puolustusvoimien suunnitelmia. Useat Freie Universität Berliinin professorit olivat lentolehtisissään kehottaneet opiskelijoita osallistumaan tähän marssiin.

1965

Helmikuu Rudi Dutschke valittiin länsisaksalaisen opiskelijajärjestön SDS:n poliittiseksi neuvonantajaksi. Hän muodosti yhdessä Bernd Rabehlin kanssa opiskelijaliikkeen antiautoritäärisen ydinosaston.

Maaliskuu Länsi-Berliinissä järjestettiin näyttely ”Etelä-Afrikka eilen ja tänään”, mikä aiheutti opiskelijoiden mielenosoituksia Etelä-Afrikan tasavallan rotupoliitikkaa vastaan.

Toukokuu Opiskelijoiden oli tarkoitus järjestää Freie Universitätin tiloissa paneelikeskustelu aiheesta ”Restaatio vai uudelleenrakentaminen – liittotasavalta 20 vuotta sitten”. Paneelikeskusteluun oli tarkoitus kutsua kirjailija Erich Kuby. Freie Universitätin rehtori kielsi Kubyn kutsumisen Freie Universitätin alueelle.

Heinäkuu Länsi-Berliinissä 10 000 opiskelijaa osallistui marssille yliopistojen koulutuksen tilan takia.

Joulukuu Berliiniläinen opiskelijajärjestö SDS järjesti Vietnamnäyttelyn, jonka yhteydessä kerättiin rahaa Punaiselle Ristille Pohjois-Vietnamin ja Vietkongin avustamiseksi.

1966

Helmikuu SDS järjesti mielenosoituksen, johon otti osaa 2 500 opiskelijaa. Mielenosoituksen jälkeen noin 500 mielenosoittajaa suuntasi Amerikka-talolle. Mielenosoittajat heittivät Amerikka-talon julkisivuun kananmunia. Tämän jälkeen 15.2. FU:n senaatti hallitus ilmoitti, etteivät opiskelijat saa järjestää yliopiston alueella poliittisia tilaisuuksia.

Heinäkuu 15 000 opiskelijaa osoitti mieltään Münchenissä hallituksen esitystä vastaan Baijerin korkeakoululaiksi, jossa opiskelijoiden mielestä hälyttävästi tultaisiin rajoittamaan tutkimuksen ja opiskelun vapautta.

Joulukuu Saksan liittotasavallassa liittokansleri Erhardin eron jälkeen muodostivat kristillisdemokraatit ja sosialidemokraatit ”suuren koalition”. Useissa suurkaupungeissa sosialidemokraattisen puolueen jäsenet, ammattiyhdistysihmiset ja opiskelijat osoittivat mieltään SPD:n koalitioon osallistumisesta vastaan.

Poliisi pidätti mielenosoituksen yhteydessä Rudi Dutschken.

1967

Tammikuu Poliisi teki SDS:n toimistolle kotietsinnän ja takavarikoi SDS:n jäsenkortiston. Tätä seurasi kaksi mielenosoitusta, joihin otti osaa 1200 ja 2000 opiskelijaa.

Kesäkuu Persian shaahin vierailu Saksan liittotasavallassa aiheutti tuhansien ihmisten mielenosoituksia shaahin hallintoa vastaan. Katumellakoissa sai surmansa 26-vuotias opiskelija Benno Ohnesorg. Levottomuudet muodostuivat niin vakaviksi, että viranomaiset julistivat yleisen mielenosoituskiellon. Ohnesorgin kuolema ja hautajaiset aiheuttivat välittömästi mielenosoitusten aallon.

Marraskuu Berliinin Freie Universitätissa pidettiin Kriittisen yliopiston, KU:n perustamiskokous.

Rikospoliisin päällikkö Kurras vapautettiin Berliinissä Benno Ohnesorgin murhan syytteistä.

1968

Helmikuu Länsiberliiniläiset opiskelijat rikkoivat Springer-konsernin sanomalehtien toimitusten ikkunoita.

17.-18.2. järjestettiin kansainvälinen Vietnam kongressi Teknisen yliopiston tiloissa Länsi-Berliinissä.

Helmikuu	Berliinin senaatti ja kaikki parlamentissa edustettuina olleet puolueet järjestivät Springer-kustantamon tuella suurmielenosoituksen radikaaleja vastaan. Tähän 21.2. pidettyyn mielenosoitukseen osallistui noin 80 000 henkilöä.
Huhtikuu	Frankfurtissa paloi kaksi tavarataloa. Tuhopoltosta saatiin kiinni Baader, Ennslin, Söhnlein ja Proll. SDS sanoutui jyrkästi irti tapahtuneesta. Uusnatsi Josef Bachmann ampui ylioppilasjohtaja Rudi Dutschkea Berliinissä. Tämä teko ymmärrettiin olevan seurausta jatkuvasta Berliinin hallitusviranomaisten ja Springer-lehdistön yllytys-kamppanjasta. Niinpä yli 60000 mielenosoittajaa piiritti Springer-kirjapainojen rakennuksia pyrkiessään estämään lehtien jakelun. Nämä mielenosoitukset olivat suurimmat sitten Weimarin tasavallan. Myötämielenosoituksia Springer-konsernia vastaan järjestettiin ympäri maailmaa.
Marraskuu	Beate Klarsfeld antoi korvapuustin liittokansleri Kiesingerille, koska tämä on osoittanut natsilaisen NSDAP:n entiseksi jäseneksi. Klarsfeld tuomittiin pikaisessa oikeudenkäynnissä vuodeksi vankeuteen. Sen sijaan ylioppilasjohtaja Rudi Dutschkea kepillä verille hakannut mies tuomittiin vain 200 Saksan markan sakkoihin.
1969	
Huhtikuu	200 mielenosoittajaa esti Frankfurtin lentokentällä iranilaisen opiskelijan Ahmed Taherin maastakarkoituksen. Tämän jälkeen SDS-järjestön jäsenet yrittivät pitkittää kesälukukauden ilmoittautumisaikaa, jotta Taheri ehtisi ilmoittautua. Tämä aiheutti sen, että poliisi valtasi yliopiston. Sen jälkeen puhkesi opiskelijoiden ja poliisin välillä yli kaksi viikkoa kestäneet rajut mellakat.
Kesäkuu	Freie Universität Berliiniin perustettiin ”Rote Zelle Germanistik” –solu, joka oli esikuvana melkein kaikkiin liittotasavallan yliopistoihin perustetuille marxilais-leninistisille soluille. Nämä solut valmistelivat luokkataistelua, porvariston hajottamista sekä taistelivat luokkayliopistoa vastaan.
Lokakuu	Willy Brandt astui SPD:n ja FDP:n muodostaman hallituksen johtoon.